

Indraja

Utenos kraštiečių kultūrinis žurnalas

Kaina 4,50 Eur

9 772029 975003

Nueito didelio kelio apžvalga

Kuktiškėse vėl nužydėjo „Poezijos pavasaris“

Antazavės dvaras dar nematė tokio tapytojų sambūrio

Nr. 2 (85)
2022 m. birželis

Žurnalą „Indraja“ galite
prenumeruoti ir gauti į savo pašto
dežutę visoje Lietuvoje.

Prenumeratos kaina
vienam ketvirčiui – 4,50 Eur
Žurnalas išeina 4 kartus per metus

Užsisakyti kraštiečiams skirtą žurnalą galima
laikraščio „Utenos diena“ redakcijoje (Maironio g. 34, Utena) bei
visuose Lietuvos pašto skyriuose.
Daugiau informacijos tel. (8 389) 61 460.

Indraja

2022 m. Nr. 2 (85)
Leidėjas UAB „Utenos diena“
ISSN 2029-9753

REDAKCIJA

Adresas: Maironio g. 34, 28193 Utena,
tel. (8 389) 61 460

REDAKTORIUS

Vytautas RIDIKAS
Tel.: 8 657 47 758, el. p. redaktorius@utenosdiena.lt

ŽURNALISTAI

Daiva ČEPĖNIENĖ
Deimantė KAZOKAITĖ
Visvaldas KULAKAUSKAS
Lina NARČIENĖ
Aurelija KAIRYTĖ-SMOLIANSKIENĖ
Jurgita ULKIENĖ
Vilija VISOCKIENĖ

MAKETUOTOJA-DIZAINERĖ

Jonė BUROKAITĖ

REDAKcinė KOLEGIJA

Prof. Arvydas ŠALTENIS – kraštiečių klubo „Indraja“ prezidentas, Lietuvos dailininkų sąjungos narys.
Regina KATINAITĖ-LUMPICKIENĖ – Lietuvos rašytojų sąjungos narė, poetė.
Petras PANAVAS – Lietuvos rašytojų sąjungos narys, rašytojas, publicistas.
Vytautas INDRAŠIUS – rašytojas, kraštotyrininkas.

Spausdino UAB „Judex spauda“

Tiražas 1 000 egz.

Maketavo UAB „Utenos diena“
Platinti žurnalo tekstus be rašytinio redakcijos sutikimo draudžiama.

Leidinyje panaudotos Vytauto Ridiko (9, 13–15, 19, 21, 37–38, 47–49, 54, 57–61 psl.), Vilijos Visockienės (28, 30, 33 psl.), Alvydo Stausko (29, 31–33 psl.) nuotr., Antano Žilėno asmeninio archyvo (3, 5–8 psl.), Silvestro Sinkaus asmeninio archyvo (16–18 psl.), Giedros Purlytės asmeninio archyvo (34–36 psl.), Editos Kušleikienės asmeninio archyvo (39–41 psl.), Juozo Žižio asmeninio archyvo (44–46 psl.), Justinos Mandrijauskaitės asmeninio archyvo (50–52 psl.), Napoleono Kitkausko asmeninio archyvo (53–56 psl.) nuotr.

Pirmame viršelio puslapyje dailininko Gintaro Gesevičiaus tapybos darbas „Šiandien vakare“ 50X60, 2021 m.

Paskutiniame viršelio puslapyje dailininko Klemenso Kupriūno ekslibrisas

SRTRF parėmė rubrikas

SUSITIKIMAI, PLENERAI, KNYGOS, ISTORIJA,
MENAS, SUKAKTYS, FOTOGRAFIJA,
TAUTODAILĖ, TEATRAS, HOROSKOPAI

Projektą iš dalies finansuoja
Spaudos, radijo ir televizijos
rėmimo fondas
UAB „Utenos diena“
2022 metų projektui „Utenos
kraštiečių kultūrinis paveldas
„Indraja“ skirta 12 tūkst. Eur.

TURINYS

SUSITIKIMAI	3 psl.
Istorinio paminklo prieškario Lietuvos pasieniečiams kūrėjas – Antanas Žilėnas	
KNYGOS	10 psl.
Pro nebesamus kaimų langus	
SUSITIKIMAI	12 psl.
Kuktiškėse vėl nužydėjo „Poezijos pavasaris“	
ISTORIJA	16 psl.
Istorija pareinant į Lietuvą	
IN MEMORIAM	20 psl.
Klemensas KUPRIŪNAS-KLEMAS – žmogus, nepalikdavęs abejingų	
KLEMO POEZIJA	22 psl.
PLENERAI	28 psl.
Antazavės dvaras dar nematė tokio tapytojų sambūrio	
SUKAKTYS	31 psl.
Dusetų Kazimiero Būgos biblioteka minėjo garbingą 85-erių metų sukaktį	
MENAS	34 psl.
Iš Vilniaus į kaimą persikrausčiusi dailininkė gamtoje įkūrė dailės galeriją	
MENAS	37 psl.
Gintaras Gesevičius: „Gebėjimas kurti – tai Dievo malonė“	
POMĖGIAI	39 psl.
Editos Kušleikienės namuose jau trejus metus gyvena lapės	
KŪRYBA	42 psl.
Gyvenimas – lyg viena diena	
FOTOGRAFIJA	44 psl.
Fotografuojantis kelių patrulis gremėzdišką fotoaparata iškeitė į išmanųjį įrenginį	
TAUTODAILĖ	47 psl.
Utenoje tautodailininkai rinkosi į tradicinius liaudies meno atlaisdus	
TEATRAS	50 psl.
Daugybė jautrių ir slaptų aktorės Justinos Mandrijauskaitės veidų	
ASMENYBĖ	53 psl.
Nueito didelio kelio apžvalga	
JUBILIATAS	57 psl.
Jubiliejinės Miškinio premijos laureatės rankose nutūpė varna	
KŪRYBA	62 psl.
POEZIJA	64 psl.
Žvaigždėtų pradalgių šalis	
HOROSKOPAI	65 psl.
Žuvų horoskopai	

...ne tik apie meną ir jo kūrėjus

Kai kovą išleidome pavasarinį numerį, nė minties nebuvo, kad kažkas baisaus nutiks šiame mūsų nuodėmingame pasaulyje... O nutiko... Prasidėjo karas prieš taikią tautą, kuri prieš aštuonetą metų buvo perspėta, kad geruoju invazija į jų šalį nesibaigs. Nebenagrinėsiu šios temos toliau, nes galima apie tai prirašyti pilną žurnalą, tik dėl to niekas nepasikeis. Praėjusiame numeryje tarsi jausdamas grėsmę paskelbiau Petro I testamentą rusų tautai. Kai ji nagrinėji paraižiu – viskas sutampa – ir tauta vykdo jo priesakus. Paskaitykite ir Jūs, mūsų mielieji skaitytojai, verta žinoti priešų užmačias ir jų intelektą.

O šį kartą jau vasariniame numeryje kviečiu į įvairius pasimatymus ne tik su knygų rašytojais, įvairiais menininkais, kviečiu susitikti ir su išėjusiais Anapilin...

Todėl mūsų pirmajame interviu – tikras lietuvis, tikras savo krašto tyrinėtojas, tikras tam tikros istorijos žinovas, nors ir inžinierius, bet žmogus, pašventęs dalį savo gyvenimo parubežiui ir parubežiniams. Paskaitykite ir jo knygas, jos nerealios, nes tokių istorijų nesugalvosi, nesukursi – jos tikros ir visos jos jo – mūsų tautos lietuvininko, tikro lietuviško qžuolo. Žodžiai sudėlioti į sakinius, sakiniai į puslapius, o jų – gausybė. Vien antroje dalyje – per 500 puslapių. O jau ką kalbėti apie mūsų tautietį, mūsų kraštietį, kartu su kitais uteniškiais gynusį nuo lenkų mūsų lietuviškąją pusę. Dar kartą sakau, kad reikia paskaityti, nes mūsų žurnalas nepajėgus spausdinti tokios didelės apimties publikacijos, kuri sudėliota su visomis iliustracijomis paskutinėje trilogijos dalyje.

Dar vienas mūsų žurnalo bičiulis, prieš keletą dienų inauguruojamas į Užpalių krašto garbės piliečius, surinko (jau devynioliktą) knygą apie nebesamus kaimų langus, pro kuriuos kažkada į vieškelį žvelgė mūsų protėviai. Garbė ir šventumas šiems didžiavyriams, kurie bibliotekų ir įvairių archyvų dulkėtuose dokumentuose surado ir surašė visą tiesą apie kažkada gyvenusius mūsų protėvius. Tai – anot Rytų Aukštaitijos klasiko, turbūt ir yra tam tikra „gyvenimo prasmė“. Kaip prasmė gyventi ne tik šia diena, bet ir surengti tam tikrus poezijos atlaidus, pasak vieno žymaus šalies rašytojo ir kraštiečio, Kukutiškėse. Gyva dvasia sakraliam žodžiui ir vėl sklandė po atslaimą, kuriame susirinko poezijos mylėtojai, prisiminę ir išėjusius. Jie liko istorija, kaip ir vieno žymaus šių laikų fantastų suręsta istorija apie mūsų kilmę. Gaila, kad jau pabaiga to unikalaus kūrinio, tikiuosi, kad jis paliko gilų įspūdį Jūsų mintyse, apmąstymuose...

Ir netikėtai – kaip paukštis, kuris pats labai mylėjo varnas savo kūrinuose, išskris iš mūsų žmogus, todėl šį kartą dėmesys jam – mūsų nuolatiniam kritikui, poetui, žurnalistui, puikiam fotografui ir save gyvenime suradusį dailėje menininkui.

Menininkai nebūtų menininkais, jei po įvairių netekčių toliau gyventų, burtųsi ir kurtų. Taip nutiko ir Zarasų rajone. O tam pačiam rajonui priklausančiose Dusetose paminėta net bibliotekos sukaktis.

O toliau viskas apie meną, įvairius kūrėjus, jų pomėgius ir žavesį, kurį jie mums visiems dovanoja.

Mūsų žurnalo puslapiuose pagaliau savo eilės sulaukė dar vienas žymus kraštiečių, pernai atšventęs savo 90-metį, visada mylėjęs Uteną, nors ir buvo čia skriaudžiamas. Tai – tarsi pokalbis su savimi apie nuveiktus darbus, kurių nei pamatuoti, nei pasverti niekas negebės. Didžiukimės jais – mūsų kraštiečiais.

O kad nebūtų labai nuobodu skaityti, mūsų žurnalo pabaigoje – ne tik žiniunės horoskopai, bet ir nerealios mūsų krašto žmonių kūryba – proza vaikams ir poezija.

**Dar vis ateinančios tikros vasaros linkintis
Jūsų redaktorius Vytautas RIDIKAS**

Istorinio paminklo prieškario Lietuvos pasieniečiams kūrėjas – Antanas Žilėnas

Šių metų vasarį kraštiečiui Antanui Žilėnui sukako 80 metų. Kaip pats rašo, jis gimė 1942 metais „per didžiuosius vasario šalčius Utenos rajono Tauragnų valsčiaus Ignotišio kaime“. Lankė Kačiūnų pradinę, vėliau – Kuktiškių septynmetę mokyklą. Baigęs Tauragnų vidurinę mokyklą A. Žilėnas 1962 metais tapo Kauno politechnikos instituto studentu. Įgijęs tiltų ir kelių statybos inžinieriaus specialybę, 1966 metais pradėjo dirbti statybinėse organizacijose, vėliau ėjo įvairias pareigas Lietuvoje. Išėjęs į užtarnautą poilsį ėmėsi rašyti knygas, kurios, kai kurių istorikų manymu, išliks kaip labai vertingas mūsų prieškario Lietuvos paminklas.

Pokalbį pradėkime nuo Jūsų pavardės ištakų. Jei jau knygas rašote remdamasis įvairiais istoriniais šaltiniais ir archyvais, gal žinote, iš kur kilusi Žilėnų giminė ir Jūsų pavardė?

Žilėnų pavardės populiacija daugiau paplitusi rytinėje Lietuvos dalyje. Dažniausiai Žilėnų pavardžių sutinkama Ignalinos šiaurės-rytų kryptimi ir Zarasų rajone, Ignalinos ir Zarasų rajonų sankirtoje. Man buvo įdomu sužinoti pavardės kilmę. Teko

susidurti su pakraipyta pavarde, kaip an-tai: Žibėnas, Žilanas – tai tikra aukštaitiška tarne (aukštaitiška „uturka“) sakoma Žilėnas, Žiulėnas, Žiulanas (aukštaitiškai raidė e taria labai kietai, tokiame aukštaitiškame garsui bendrinėje mūsų kalboje nėra raidės. Žilėno pavardėje e tarimas daugiau atitiktų rusų tarimą „e abarotnaja“). Panašios pavardės – Žilionis, Žilinas. Slavų kalbose Žilin – tai tas pats Žilinus, Žilanus. Žilanus pavardė labai paplitusi tarp Mogiliavo srityje gyvenančių lietuvių. Su-

prantama, kad tai pavardės Žilėnas asimiliacija į Žilanus (aukštaitiškas-slaviškas-gudiškas konglomeratas). Sakoma, kad Žilėnų pavardė yra kilusi iš pavardės Žilis ar Žilius. Natūralu, jog jau nuo senovės Žilis ar Žilius reiškė baltą ar nubalusių žmogų. Aš pritariu šios pavardės kilmės aiškinimui. Mano nubalimas visiškai atitinka šią reikšmę. Studijų metais grupės draugai mane jau vadino Žiliumi, gal vien dėl to, kad tamsi mano šėveliūra jau buvo pradėjusi šviesėti.

Trilogijos ir kitų knygų autorius Antanas Žilėnas pradėjo rašyti išėjęs į užtarnautą poilsį

Ankstyvieji dokumentiniai įrašai rodo, kad Žilėnų giminės lizdas buvo Vaišniūnų kaimas – beveik 10 km į šiaurę nuo Ignalinos. Jau XVII amžiaus pirmoje pusėje (atrod, 1636 m.) Vilniaus tijūnijos Linkmenų dvaro inventoriaus apyrašuose yra Petras ir Martynas Žilėnai iš Vaišniūnų kaimo. Svarbu, kad Žilėnai savo protėvius gali vadinti karališkaisiais valstiečiais, kadangi visi apilkiniai valstiečiai priklausė Vilniaus tijūnijos karališkajam Linkmenų dvarui.

Mano protėviai gimė netoli Vaišniūnų, Pabaltės vienkiemyje. Protėvių Jono ir Juozapotos Žilėnų jauniausias sūnus Justinas caro laikais išvyko į Mogiliavo guberniją. Nusipirkęs parceliuojamo dvaro žemės, gyveno Suslaukos kaime už Mogiliavo link Mstislavlio. Mano tėvelio Antano Žilėno gimtinė yra Pabaltėje. Vėliau, apie 1920 m., visa Anupro ir Teklės Žilėnų šeima atsikėlė į Ginučių kaimą (15 kilometrų į vakarus nuo Ignalinos). Čia 1923 m. surašymo duomenimis gyveno 225 gyventojai, dominavo Guobių, Rukų ir Žilėnų pavardės. Vokiečių okupacijos metu 1942 m. surašymo dokumentuose Ginučiuose buvo 43 sodybos, iš jų – 9 su Žilėno pavarde. Dabar, nykstant kaimams, Ginučiuose liko dvi Žilėnų sodybos.

Jau seniai Pabaltės kaimo pavadinimo nebeliko jokiuose įrašuose. Dabar Pabaltės kaimo žemė žymima tik miškininkystės žemėlapiuose (planuose) kaip Ginučių miškas.

Kaip atsitiko, kad Jūs susidomėjote Lietuvos–Lenkijos demarkacine linija ir šalia jos gyvenusiais lietuviais, apie kuriuos rašote savo trilogijoje „Parubežys ir parubežiniai“?

Atsakant į Jūsų klausimą labai tiktų poeto Justino Marcinkevičiaus žodžiai: „Žmogus, nesuvokiantis savęs istorijoje ir istorijos sąvyje, yra silpnas, bejėgis ir mažareikšmis“.

Domėtis dar vaikystėje iš tėvų, giminių išgirstais pasakojimais apie okupantus lenkus ir lietuvių (mamos giminių) gyvenimą parubežyje, Lietuvos–Lenkijos demarkacine linija ir šalia jos gyvenusiais lietuviais pradėjau jau pirmaisiais atgimstančios Lietuvos metais. Tada, kai Lietuvos pirmosios respublikos archyvai tapo prieinami ir jau buvo galima atvirai kalbėti apie Lietuvą, t. y., apie netolimą Lietuvos praeitį ir istoriją. Tėvelis, Lietuvos partizanas, Vorkutos kalinys, grįžęs iš įkalinimo savo pasakojimais apie didvyrišką Lietuvos praeitį, apie tarnybą Lietuvos kariuomenėje ir tarnybą pasienio policijoje žadino mane domėtis Lietuvos istorija. Stebėjomės tėvelio Lietuvos istorijos žinojimu, jo begaline pagarba pirmai Lietuvos respublikai. Jis – savamokslis,

pagrindines istorijos žinias gavo skaitydamas Lietuvos kariuomenės ir pasienio policijos tarnybose.

Nuo tų Lietuvai tragiškų laikų jau praėjo daug metų, tačiau santykiai su kaimynu ir su čia gyvenančiais Lietuvos lenkais nėra geri – pagal mane, laikas dekonfliktuoti situaciją. Priminkime, nes privalome žinoti, kad mūsų kartos tėvai ir seneliai lenkų tautai atleido užmiršdami jų padarytą žalą ir skriaudas: kai Lenkiją 1939 m. rugsėjo 1 dieną užpuolė Vokietija ir rugsėjo 17 d. ją su įniršiu traukino Stalinas, kai į neokupuotą Lietuvą plūdo dešimtys tūkstančių lenkų pabėgėlių. Lietuva tada priėmė ir internavo per 15 tūkstančių vienetų Lenkijos kariškių. Juos priglaudė stovyklose, kurortiniuose miesteliuose, sanatorijose Kulautuvoje, Birštone, Palangoje. Migracijos departamentas dirbo dieną ir naktį, formindamas jų išvykimo į užsienį dokumentus. Taip lietuviai, užmiršę netolimos praeities skriaudas, gelbėjo lenkus nuo stalininių represijų.

Nėra Lietuvoje antilenkiškumo. Nėra ir nebuvo mumyse antilenkiškumo. Nūdienos lenkai turi gerai žinoti nusikaltimus, kuriuos padarė jų protėviai lietuvių tautai, Lietuvos valstybei. Kiekvienam prieš lietuvių tautą nusiteikusiam lenkui privalo me priminti, kad Vilnius nuo amžių buvo Lietuvos sostinė lietuvių iškurtose lietuviškose žemėse. Nuoširdžiai draugystei, geriems santykiams ir pagarbai tarp abiejų tautų reikia, kad Lenkijos vadovai pripažintų jų tėvų ir protėvių padarytas skriaudas ir žalą lietuvių tautai bei nepriklausomai Lietuvos valstybei.

Dabartinė mano karta, jau akivaizdu, kad nespės, o mūsų kartos vaikai ir vaikaičiai privalo išmintingai, remdamiesi lietuvių tautos istorine praeitimi, be jokių nuolaidų ir išlygų išspręsti ilgai užsitęsusį konfliktą su Lenkija.

Nuo ko viskas prasidėjo? Juk knygoms parašyti reikia surinkti daug archyvinės medžiagos. Kada pradėjote?

Viskas prasidėjo tada, kai save supurčiau ir kai pasakiau sau – reikia!.. O buvo taip. Su sūnėnu Kęstučiu vieną vasarą lankėme daugiau kaip prieš ketvirtį amžiaus melioracijos traktorių sugriautą ir išnykusią gimtinę Ignotiškyje. Pagrindinis kelias į gimtąjį kaimą buvo užartas ir vietomis apaugęs krūmais. Gerai žinodamas apylinkes, į gimtinę bandžiau įvažiuoti iš kitos pusės. Privažiuoti iki gimtųjų sodybų nepavyko. Ėjome šnekučiuodamiesi. Stabtelėjome ant aukštos buvusios kaimynų kalvos. Žvalgėmės aplinkui, aš jam pasakojau apie kaimynus, apie čia buvusius

kaimus, apie baisų pokarį, apie skrebusiautimą, apie slapčia laidojamus partizanus. Mačiau, kad Kęstutis įdėmiai klausosi. Po trumpos pauzės jis manęs klausia: „|Dėde, iš kur taip viską žinai?“ Kažkiek jam paaiškinau. Sūnėno, baigiančio trečią dešimtį jauno žmogaus, klausimas „iš kur taip viską žinai?“ mane giliai paveikė – supurtė... Man, sulaukusiam tokio klausimo, šmėstelėjo išmintingas posakis, išmintinga patirtis: vakar diena – istorija, šiandiena – Dievo dovana, rytdiena – paslaptis. Ir dar. Mano tėvelis buvo garbingos Lietuvos praeities žinių šaltinis. Mes su mama jį prašėme rašyti, bet nieko nepaliko. Suprantama, kad gūdžiais sovietiniais laikais rašyti apie Lietuvą, apie pasipriešinimą okupantams jam, politiniam kaliniui, ir dar vis sekamam saugumo, buvo labai rizikinga. Viso gyvenimo patirtį ir žinias nusinešė Amžinybėn... Aš gyvenau laisvoje Lietuvoje. Atviri archyvai, muziejai. Bibliotekose gausu Lietuvos pirmos respublikos ir Vakarų valstybių, užsienio lietuvių spaudos ir knygų... Sau tvirtai pasakiau: reikia rašyti!

Taip supurtęs save ir įsakmiai nurodęs sau – reikia, ėmiausi. Tuojau pat, per 2014 metų žiemą, išleidau prisiminimų knygą „Praeities labirintais“. Tai knyga apie mano gimtąjį Ignotiškį šalia Tauragnų, apie Ignotiškį supančius kaimus, apie Ignotiškyje gyvenusius kaimynus, apie mamutės Paluknį Labanoro girioje, apie mamutės Ryliškius Paluknyje, apie tėtuko Ginučių ir tėtuko Žilėnus. 2015 metais dienos šviesą išvydo knyga „Kelias“. Ji – apie mūsų kraštą – Kirdeikiuose, dirbusį šviesuolį, lietuviybės puoselėtoją, Lietuvos valstybės kūrėją, jos stiprintoją kunigą Juozą Breivą. Apie jį daug sužinojau iš tėvelio pasakojimų. 2018 metais išleidau dviejų dalių knygą „Parubežys ir parubežiniai“. Pirmoje jos dalyje aprašiau Lietuvos nepriklausomybės priešus, papasakojau apie kovas su Lenkija, apie sienos apsaugos organizavimą ir sienos apsaugos struktūras, apie lenkų užgrobtose teritorijose karo būklės zonos, demarkacinės bei administracinės linijos apsaugos organizavimą ir struktūras, apie pirmosios Lietuvos Respublikos Utenos ir Švenčionėlių apskrinių Pasienio policijos barų veikimą iki 1940 m. vidurio, apie lietuvių gyvenimą okupuotoje ir neokupuotoje Lietuvoje, apie lenkų vykdytą lietuvių tautos genocidą, apie lietuvių siekį susigrąžinti Vilnių. „Parubežys ir parubežiniai“ II dalyje sudėjau žemiečių pasienio policininkų, kurie stovėjo ne tik Utenos ir Švenčionėlių parubežy, bet ir kituose pasienio policijos baruose, autobiografijas. Archyvuose, muziejuose, bibliotekose sužinojęs apie palikuonis ir gimines (neskaitant artimesnių rajonų) vykau į Kauną,

Panevėžį, Šiaulius, Mažeikius, Klaipėdą ir, surinkęs duomenis, pateikiau 221 autobiografiją. Abi knygos dalis pavyko gausiai iliustruoti prisiminimais, senomis fotografijomis, archyviniais dokumentais. 2019 metais išleistoje Lietuvos valsčių serijos monografijoje „Saldutiškis“ aš, kaip bendraautorius, aprašiau šio krašto Ginučių kaimo istoriją. Ir štai jau yra 2021 metais parengta ir šiais metais išleista knygos „Parubežys ir parubežiniai“ III dalis. Tai – istorinė dokumentinė apybraiža apie carinės Rusijos ir Lietuvos karininką, kovų su Lietuvos nepriklausomybės priešais dalyvį, apskrities pasienio policijos viršininką kraštiečių Antaną Juodį.

Po malonių susitikimų, individualių ekspedicijų, ieškojimų archyvuose, muziejuose ir bibliotekose visas knygas iliustravau amžininkų prisiminimais, fo-

tografijomis, archyviniais dokumentais.

Ir dar... Su bendraminčiais, pasienio policininkų palikuonimis (vaikais) inicijavome paminklo „Atmintis“ sukūrimą ir pastatymą Linkmenyse (Ignalinos rajone – t. y., Ignalinos, Švenčionių ir Utenos rajonų sankirtoje), šalia parubežio su Lenkija. Visa tai atėmė labai daug laiko, nes vietinės valdžios biurokratams reikėjo įrodinėti, koks svarbus ir būtinas šis paminklas, ieškoti rėmėjų ir tiesiog stumti šį sumanymą, kad paminklas būtų pastatytas Lietuvos valstybės šimtmečio proga. Esame dėkingi tuometiniam Ignalinos rajono savivaldybės merui Henrikui Šiaudiniui, vicemerui Laimučiui Ragaišiui, Linkmenų seniūnijos seniūnui Jonui Aleknai, pasieniečių klubo valdybai, rėmėjams, kad paminklas „Atmintis“ buvo atidengtas 2018 m. vasario 16 d. Niekada neužmiršiu begalinio džiaugsmo, patrioti-

nio pakilimo, kai Ignalinos rajono žmonės Lietuvos nepriklausomybės šimtmečio minėjimą tą vasario 16-ą pradėjo Linkmenyse. Pilnoje Linkmenų Švč. Trejybės bažnyčioje po šv. Mišių vyko iškilmingas Lietuvos valstybės šimtmečio minėjimas. Šimtmečio minėjimas buvo tęsiamas prie paminklo, kuris buvo atidengtas ir pašventintas. Paminklas „Atmintis“ ateities kartoms liks kaip Lietuvos istorinės atminties ženklas (žymė). Prie jo nevysta gėlės, jį gausiai lanko jaunimas. Jau tapo tradicija, kad kasmet čia, prie paminklo „Atmintis“, susirenka pasienio policininkų, saugojusių parubežį su Lenkija 1924–1939 (1940) metais, vaikai, vaikaičiai, provaikaičiai.

Priminkite skaitytojams, koks buvo Jūsų kelias iki to laiko, kai gimė tos penkios knygos...

Mėgau skaityti istorines, monografines (biografines) knygas. Domėjausi technikos istorija – technikos, inžinerinių statinių, architektūros paveldu – kas žmogaus išgyventa, sukurta. Dar studijų laikais man buvo svetimi tokie dalykai, kaip: TSKP istorija, marksizmas-leninizmas, sovietinis materializmas (sovietinė filosofija), net ir politinė ekonomija (pabrėžiu – politinė, tokia disciplina buvo aukštosiose mokyklose). Semestro pabaigoje šių visuomenės mokslų įskaitai gauti reikėdavo pagal dėstytojo duotą temą parengti referatą. Referatus ruošdavau labai atsakingai, nes tai buvo išsigelbėjimas egzamino metu. Šių egzaminų velniškai bijojau, kai ruošdavau egzaminams visiškai nesigilinau į tą bolševikinę ideologiją ir bijojau, kad ji man tiesiog nepriliptų. Taigi, prieš egzaminus parengti ir gerai įvertinti referatai egzamino metu mane visada gelbėdavo. Dėstytojas, išklauses mane egzamino metu, nusistebėdavo: „kaip čia atsitiko, referatas puikiai paruoštas...“ Laimingas gavęs trejetą. Valio! Studijos tęsiamos. Mano studijų laikais Kauno politechnikos institute studentas, neišlaikęs tų marksizmo ir kitų -izmų egzaminų, automatiškai būdavo šalinamas iš instituto. Duotai temai medžiagą rinkdavau bibliotekose, ją apibendrinau ir parašydavau referatą, už kurį, kaip minėjau, gaudavau teigiamą pažymį. Taigi, tas priverstinis medžiagos ieškojimas senuose leidiniuose bibliotekose ar archyvuose mane labai užkrėtė. Senų leidinių medžiaga mane labai domino ir domina iki šiol. Archyvai, susitikimai su įdomiais ir patriotiškai nusiteikusiais žmonėmis man yra dvasinė įkrova.

O kaip pradėjote rašyti?

Čia vėl labai tiktų ankščiau pasakyti

Paminklas „Atmintis“ Linkmenyse buvo atidengtas 2018 m. vasario 16 dieną

poeto Justino Marcinkevičiaus žodžiai – tai pagarba Lietuvos istorijai ir siekis kuo daugiau istorinės atminties ženklų palikti ateities kartoms.

Ką tik pasirodė nauja trilogijos „Parubežys ir parubežiniai“ dalis. Apie ką ši knyga?

„Parubežys ir parubežiniai“ III dalis – tai monografija, gal tiksliau – istorinė dokumentinė apybraiža apie Lietuvos karininką, apskrities pasienio policijos viršininką Antaną Juodį. Dar 2018 m. rengdamas parubežinių autobiografijas, apie caro, vėliau Lietuvos karininką A. Juodį parašiau labai nedaug. Buvau pasiryžęs šiam Lietuvos patriotui parengti išsamesnį atminimą. Papildomai archyvuose rinkau medžiagą apie jo tėvus, apie jo vaikystę Mogiliavo gubernijos Sofeisko kaime, apie jo išsimokslinimą, apie jo tarnybą caro kariuomenėje, apie Pirmąjį pasaulinį karą, apie revoliucinius įvykius Rusijoje, apie jo pasitraukimą į Lietuvą, apie jo dalyvavimą kovose su Lietuvos nepriklausomybės priešais – bolševikais ir lenkais. Trumpai skaitytojams priminsiu apie patį A. Juodį.

A. Juodis gimė netoli Mogiliavo, lietuviškame Sofeisko kaime 1895 m. birželio 8 d. priverstinio emigranto šeimoje. Abu A. Juodžio tėvai kilę iš Utenos apskrities Svėdasų valsčiaus. Tėvas Stasys (gim. 1850 m.) – iš

Gireišių sodžiaus, o motina Ona Juozelskytė (gim. 1862 m.) iš Vilkabrukių. A. Juodžio tėvai tuokėsi 1886 metais ir greitai su anykštėnų grupe išvyko į Mogiliavo guberniją pirkti žemių bei ūkininkauti.

Stasys ir Ona Juodžiai netoli Mogiliavo, lietuviškame Sofeisko kaime, nusipirko du valakus žemės. Pasistatė gražius trobesius. Augino tris sūnus. Juodžių šeimoje vyravo lietuviška dvasia ir gilus katalikų tikėjimas. Namuose vaikai anksti pradėjo skaityti lietuviškas knygas. Lankė lietuvišką Sofeisko mokyklą.

Antanas pradžios mokslus baigė prie namų. 1915 m. baigęs miesto mokyklos keturias klases, ruošėsi stoti į Mogiliavo realinės mokyklos penktą klasę, bet buvo mobilizuotas ir išsiųstas į Vologdos „družiną“. Greitu metu, 1916 metų pradžioje, iš ten išsiųstas į Šiaurės fronto karo mokyklą. 1916 m. pabaigoje karo mokyklos absolventas, gavęs praporščiko laipsnį, buvo paskirtas į 282 atsargos batalioną ir greitai laiku komandiruotas į kulkosvaidininkų kursų Narvoje. 1917 metų pradžioje iš 282 atsargos bataliono buvo išsiųstas į Narvos pulką ir kariavo rusų-vokiečių fronte prie Daugpilio. Po metų perėjo į lietuvių batalioną, kuris tuo metu stovėjo Smolenske.

Iš Smolensko bataliono dėl sveikatos būklės buvo paleistas į namus ir kurį laiką gyveno su tėvais bei brolio šeima Sofeisko kaime.

Netrukus juo, kaip buvusiu rusų kariuomenės karininku, susidomėjo bolševikai. Tėvų namuose prasidėjo kratos, kurios vis dažnėjo. Antanui tėvų namuose pasidarė nesaugu ir po pirmųjų kratų buvo priverstas slapstytis. Su broliu Jurgiu, irgi rusų kariuomenės karininku (karo felčerių), radę tinkamą momentą pabėgo pas vokiečius į Mogiliavą. Ten jiems iškilo pavojus būti išvežtiems į Vokietijos lagerius, todėl ilgai nelaukdami patraukė į Lietuvą. Bėgdami ir besislapstydami pasimetė. Nuo to laiko Antanas apie tėvus ir brolius ilgai nieko nežinojo. A. Juodis vėl sugrįžo į Mogiliavą, privalėjo du kartus per mėnesį registruotis vokiečių komendantūroje, nes kitaip galėjo būti išvežtas darbams į Vokietiją. Padedant generolui Rapolui Okulič-Kazarinui, 1918 metų birželį caro karininkas A. Juodis iš Mogiliavo išvyko į Lietuvą.

A. Juodis Lietuvoje prisiglaudė netoli tėvų gimtinės ir metus mokytojavo Utenos rajono pradžios mokykloje. 1919 m. birželio 13 d. buvo mobilizuotas, tarnavo 5-ame pėstininkų pulke, kur formavo kulkosvaidininkų junginį. Vėliau paskirtas pulko kulkosvaidžių kuopos vadu, nuo 1920 m. rugsėjo iki kitų metų gegužės mėnesio dalyvavo kautynėse su lenkais ir bolševikais. 1921 m. spalio mėn. pradėjo tarnauti kariuomenės generalinio štabo žvalgybos skyriuje. 1922 m. jam buvo suteiktas kapitono laipsnis. 1923 m.

gruodžio 31 d., pačiam prašant, išleistas į atsargą. Tačiau Vidaus reikalų ministro 1924 m. sausio 4 d. įsakymu paskirtas pasienio policijos Utenos baro viršininku. Gražinus Vilnių ir Vilniaus kraštą Lietuvai, A. Juodis 1940 m. vasario 19 d. paskiriamas pasienio policijos Švenčionėlių baro viršininku. Šias pareigas ėjo iki to laiko, kol rusai likvidavo Pasienio policiją.

Užgrūdintas Pirmojo pasaulinio karo frontuose, užgrūdintas kovose su Lietuvos nepriklausomybės priešais, nurimus kovoms, A. Juodis kompetentingai ir sumaniai vadovavo vyriškam pasieniečių kolektyvui. Buvo objektyvus ir griežtas pareigūnas, administratorius, ilgametis apskrities pasienio policijos vadovas.

Piliečių apsaugos departamentas, suderinęs su atitinkamos apskrities viršininku, dažnai keisdavo ir rotuodavo baro viršininkus. Nuo 1924 m. pradžios iki 1939 m. pabaigos Ukmergės bare buvo pakeisti net šeši baro viršininkai, Alytaus ir Seinų-Marijampolės baruose – po keturis, Trakų ir Zarasų baruose – po tris. A. Juodis nuo pat pirmų pasienio policijos įkūrimo dienų iki pasienio policijos likvidavimo, beveik 17 metų, vienintelis iš visų pasienio policijos barų viršininkų neprikaištingai ištarnavo viename bare. Saugodamas parubežį nuo tolimesnio lenkų veržimosi į Lietuvą, baro viršininkas A. Juodis gerai prisiminė netolimos praeities laikus, kai jis, grįžęs į tėvų

žemę – Lietuvą, nuo pirmų dienų stojo ginti ją ir kariavo su lenkų okupantais, šitikinės ir gerai žinodamas, kad Vilnių lietuviai įkūrė lietuviškose žemėse, kad Vilnius nuo amžių buvo Lietuvos sostinė, ir tvirtai tikėjo, kad Vilnius ir Vilniaus kraštas bus Lietuvos.

A. Juodis netarnavo Lietuvos okupantams. Rusams likvidavus pasienio policiją, su šeima gyveno savo ūkyje Pratkūnuose netoli Salako. Nuo 1941 m. iki 1943 m. dirbo Švenčionių apskrities valdyboje kasininku. Vėliau su šeima persikėlė į Ukmergę ir nuo 1943 m. pabaigos dirbo Ukmergės apskrities mokesčių inspekcijoje buhalteriu. Artėjant frontui prie Lietuvos, 1944 m. vasarą išėjęs atostogų į darbą nebegrižo. Pasitraukė į Vakarus. Kančiose ir nežinioje išbuvęs „dipukų“ stovyklose Vokietijoje, 1958 metų pradžioje iš Liverpulio (Anglija) išvyko į Ameriką. Ten Čikagos priemiestyje Siseras (Cicero) priglaudė žmonos giminaičiai. Vertėsi atsitiktiniais padiniais darbais. Ilgai nepalaikė jokio ryšio ir nieko nežinojo apie Lietuvoje pasilikusią žmoną ir vaikus. Amerikoje pragyveno 20 metų, vis tikėdamas susitikti su šeima išsivadavusioje Lietuvoje. Amerikoje jį aplankė tik dukra Nijolė.

Gyvendamas toli nuo Lietuvos, A. Juodis tvirtai tikėjo, kad jo tėvų gimtoji žemė bus laisva. Kaip ir daugelio mūsų tėvai ir seneliai, taip ir jis nesulaukė žinios apie

lietuvių tautos vienybės jėga atkurtą nepriklausomybę. A. Juodis mirė 1978 m. Palaidotas Sisero Šv. Kazimiero kapinėse.

Jis apdovanotas LDK Didžiojo kunigaikščio Gedimino ordinu ir Lietuvos nepriklausomybės medaliu.

Kokie buvo A. Juodžio artimųjų likimai?

Mane labai domino A. Juodžio tėvų ir brolių likimai, pasilikusių po bolševikų perversmo Sofeiske. Domino A. Juodžio tarnyba vokiečių okupacijos metais, domino ilgas, kupinas nežinios, pabėgėlių stovyklose „dipuko“ gyvenimas. Rinkau ir papildžiau artimųjų prisiminimus apie jo vienišą gyvenimą JAV netoli Čikagos Sisere.

2019 m. vasarą vienas vykau į Mogiliavo sritį siekdamas papildyti duomenis apie Antano ir Jurgio Juodžių tėvų ir vyresnio brolio šeimos likimus. A. Juodžio brolis Jurgis, irgi caro karininkas, nesutikęs tarnauti raudoniesiems, 1921 m. jau buvo atbėgęs į Lietuvą.

Kai lankiausi Sofeiske ir kituose lietuviškuose kaimuose, niekas jau nežinojo ir negirdėjo apie čia kadaise gyvenusius Juodžius. Vietinėse kaimo kapinaitėse neradau net menkiausios žymės apie Sofeisko kaime gyvenusius Juodžius.

Ieškojau bibliotekose anų laikų spaudoje žinių apie raudonųjų susidorojimus su liaudies priešais, tokiais kaip Juodžiai. Du sūnūs

Tradiciškai, beveik kasmet čia, Linkmenyse, prie paminklo „Atmintis“, susirenka pasienio policininkų giminės, artimieji, kariūnai (2019 metų balandžio 27 d.)

caro zolotopagončikai nesutiko pereiti į raudonųjų pusę, Antanas jau Lietuvoje kariavo su bolševikais – vijo bolševikus iš Lietuvos. Tėvai su vyriausiojo brolio šeima Sofeiske buvo buožės. Tokius „liaudies priešus“ bolševikai naikino. A. Juodžio anūkė prisimena močiutės ir tarnaitės slaptų pokalbių likučius apie senelių ir dėdės likimus. Artimieji turėjo nuogirdų, kad jie bolševikų buvo sušaudyti. Sušaudyti ir vyresniojo brolio trys mažamečiai vaikai. Tarybiniais metais iki 1937 m. Baltarusijoje ejęs lietuviškas laikraštis „Raudonasis artojas“ nuolat pliekė (liejo tulžį) apie ten gyvenusius buožes lietuvius. Perverčiau visus to laikraščio numerius, deja, raudonasis maras niekur nepaliko pėdsakų apie „liaudies priešų“ žudynes. Vėliau buvo atrastos masinių žudynių vietos šalia Minsko, Mogiliavo, Oršos, Vitebs-

ko. Jau atšilimo laikais Mogiliavo lietuviai netoli jo, link Sofeisko, žvyro karjere sušaudytiems lietuviams (1987 m.) pastatė kryžių.

Remdamasis amžininkų prisiminimais ir archyviniais dokumentais, papildžiau istorinius parubežio su Lenkija faktus. Surinkau ir publikavau daug istorinės medžiagos apie Lietuvos valstiečių emigraciją į slavų žemes, apie knygnešius ir kunigus iš Lietuvos Mogiliavo gubernijoje. Nemažai vietos skyriau „dipukams“ – pabėgėliams iš Lietuvos 1944 m. antroje pusėje, artėjant antriesiems rusams.

Vis dėlto norisi sužinoti apie Jūsų darbą praeityje ir šeimą.

Baigęs Tauragnų vidurinę mokyklą, 1962 m. įstojau į Kauno politechnikos institutą ir buvusiam Hidrotechnikos fakultete įsi-

jau kelių ir tiltų statybos inžinieriaus kvalifikaciją. Išdirbęs trejų metų jaunojo specialisto paskyrimą Miestų statybos projektavimo institute, išėjau į gamybą. Dirbant projektavimo instituto Vilniaus skyriuje, teko susipažinti ir dirbti su Lietuvoje žinomais architektais Chlomauskais, Baltrėnais, Katiliumi, Kasperavičiene, Šeiboku, Bredikiu, Bučiūte, Baravyku, Čekanausku, broliais Balčiūnais, broliais Nasvyčiais, kraštovaizdžio architektė Irena Daujotaite. Dideliam Vilniaus skyriui vadovavo architektas Vikis Oleka. Projektavau privažiavimus prie būsimos Valakampių tilto iki Studentų miestelio. Teko dalyvauti projektuojant Lazdynų mikrorajoną. Išėjęs į gamybą dirbau Tiltų statybos valdyboje. Su žinomu Vilniaus tiltų statybos inžinieriumi Vytautu Jankausku (jam vadovaujant) teko baigti statyti tiltą į Lazdynus ir statyti Valakampių tiltą. Per visą sovietmetį dirbau Vilniaus statybinėse organizacijose. 1985 m. dirbau dujofikacijos sistemoje Specializuotos statybos valdybos – tresto teisėmis vyriausiuoju inžinieriumi. Tuo laiku užimti specializuoto statybos tresto vyriausiojo inžinieriaus pareigybę be partinio bilieta buvo labai retas įvykis. Nuo pirmųjų Lietuvos antrosios respublikos dienų dirbau tik ką susikūrusios „Geležinio vilko“ brigados štabe tarnybos viršininku. Tuo laiku Lietuvos kariuomenė kūrėsi labai sunkiai. Trūko kuro, maisto, ginkluotės. Kareivinės buvo rusų suniokotos. Remontui lėšų neskirdavo. Net tuometinė valdžia kėlė klausimą, ar reikalinga Lietuvai kariuomenė. Įsimintinas 1994 m. Lietuvos karininkų susirinkimas Kauno karininkų ramovėje, kurį organizavo brigados karininkai. Į susirinkimą buvo pakviesti Lietuvos Prezidentas Algirdas Mykolas Brazauskas ir Ministras Pirmininkas Adolfas Šleževičius. Susirinkime karininkai labai griežtai reikalavo Valstybės saugumo garanto – kariuomenės. Griežti, patriotiški pasisakymai, motyvuoti reikalavimai, kad Lietuvos valstybei būtina turėti savo kariuomenę, tęsėsi gerą pusdienį. Pagaliau Prezidentas A. M. Brazauskas, pakilęs į tribūną, prabilo – Lietuvos valstybėje kariuomenė buvo, yra ir bus. Po tokio Lietuvos karininkų reikalavimo padėtis kariuomenėje nežymiai pradėjo gerėti. Labai sunki buvo Lietuvos kariuomenės kūrimosi pradžia. Brigadai „Geležinis vilkas“ ilgai vadovavo plk. Česlovas Jezerskas, būsimas brigados generolas, plk. Jonas Vytautas Žukas – būsimas generolas leitenantas, Lietuvos kariuomenės vadas. Štabo viršininkas Algis Vaičeliūnas, būsimas generolas majoras. „Geležiniame vilke“ tarnavę jauni karininkai greitai tapo aukšto rango pareigūnais. Kaip antai: ryšių būrio vadas vyresnysis leitenantas Gediminas Grina – būsimas Valstybės saugumo

Ona ir Antanas Juodžiai su dukrele Nijole Utenoje 1929 m.

departamento generalinis direktorius, saugumo generolas. Mano tiesioginis viršininkas buvo brigados vado pavaduotojas plk. Juozas Meidus. Dabar Lietuva didžiuojasi savąja kariuomene, kurios kariai dalyvauja įvairiose misijose ir plačiai garsina Lietuvą visame pasaulyje.

Brigadoje „Geležinis vilkas“ dirbau iki „suėjo amžiaus cenzas“. Iki užtarnauto poilsio dirbau Viešųjų pirkimų tarnyboje prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Jau būdamas pensininku Generalinėje miškų urėdijoje prie Aplinkos ministerijos (puse etato) konsultavau viešųjų pirkimų ir statybų klausimais. Nuo 2014 m. esu tik pensininkas ir visiškai savarankiškas įgyvendinti savo sumanymus. Dalyvauju trijų klubų veikloje. Didžiuojuosi esąs Pasieniečių klubo narys ir džiaugiuosi Pasieniečių klubo veikla, nes vienas iš pagrindinių klubo tikslų – puoselėti Lietuvos valstybės sienų apsaugos istoriją ir tradicijas, skatinti savo narių kultūrinį ir socialinį bendravimą, rūpintis pilietinės atsakomybės ugdymu.

Žmona Eleonora – biologijos mokytoja. Iki išėjimo į užtarnautą poilsį nuo 1967 m. dirbo vienintelėje Vilniaus miesto 22-oje (Mikalojaus Daukšos) vidurinėje mokykloje. Ji parengė ir išleido kelis vyresnėms klasioms skirtus bendrosios bi-

ologijos vadovėlius. Išleido 54-ias kartas ir dešimtis auklėjamųjų klasių.

Sūnus Mindaugas 1985 m. baigė Vilniaus 22-ą vidurinę mokyklą (šiuo metu – VGTU licėjus). 1985–1987 m. tarnavo sovietinėje kariuomenėje. Tėvo ir senelio (senelio Antano Žilėno, nepriklausomybės rezistentu) patarimu mokėsi sovietų kariuomenės karo metodų, kad, esant reikalui, juos panaudotų prieš sovietus. 1987 m. grįžęs iš sovietų kariuomenės tęsė mokslus VISI (Vilniaus inžinerijos statybos institutas, šiuo metu – Vilniaus Gedimino technikos universitetas). 1991 m. baigęs institutą dirbo įvairiose verslo veiklos srityse. 1997 m. pradėjo tarnauti Krašto apsaugos sistemoje (toliau – KAS). Atliko garbingą karį misiją Afganistane. KAS tarnybos metu buvo įvertintas Lietuvos Respublikos padėkomis ir KAS medaliais. Vedęs. Žmona Birutė Pitrenaitė, socialinių mokslų daktarė, profesorė. 2020 m. spalį, turėdamas pulkininko leitenanto laipsnį, išėjo į pensiją. Yra KAS rezerve.

Kokie Jūsų kūrybiniai planai ateityje?

Oho! Mano amžiuje?.. Apie kokius planus galima kalbėti?.. Iš tokių kaip aš, iš žmogaus ateities planų stipriai juokiasi Viešpatys Kūrėjas. Ateities planų ne-

viešinsiu, susilaikysiu. Turiu sumanymų ir sukauptos medžiagos.

O visgi... Labai nedaug trūksta iki įteikimo leidybai nedidelės apimties knygos. Tai apie mano ir tėvų gimtąsias vietas Ginučius ir Kirdeikius. Rinkdamas medžiagą apie Lietuvos karininką A. Juodį sukaupiau daug medžiagos apie Mogiliavo gubernijoje nuo XVIII amžiaus ten gyvenusius lietuvius. Lankydamasis tuose kraštuose 2019 m. vasarą, jutau neseniai Lietuvoje pamiršto 500 metų Oršos mūšio dvelksmą. Aplankiau Algirdaičiams pastatytus paminklus Mstislavlio apylinkėse. Kunigaikštis Algirdas su sūnėmis aktyviai veikė LDK rytuose. Čia kunigaikščio Algirdo sūnūs Kazimieras (Karigaila) ir Lengvenis valdė Mstislavlio kunigaikštystę. Sūnus Švitrigaila valdė gretimą Vitebsko kunigaikštystę. Kelionės metu iki Rusijos pakraščių mane lydėjo pasididžiavimas garbinga Lietuvos praeitimi.

Taigi, ir dar... Norėčiau atiduoti duoklę Mogiliavo gubernijoje nuo XIX a. pabaigos gyvenusiems lietuviams. Svarbiausia, su Dievo padėjimu, bandau šaltuoju metų laiku nesiskirti su rašliava, o vasarą, iki pirmųjų gruodį – kelionės, išvykos, susitikimai, bičiulystė su gamta.

Dėkoju už pokalbį.

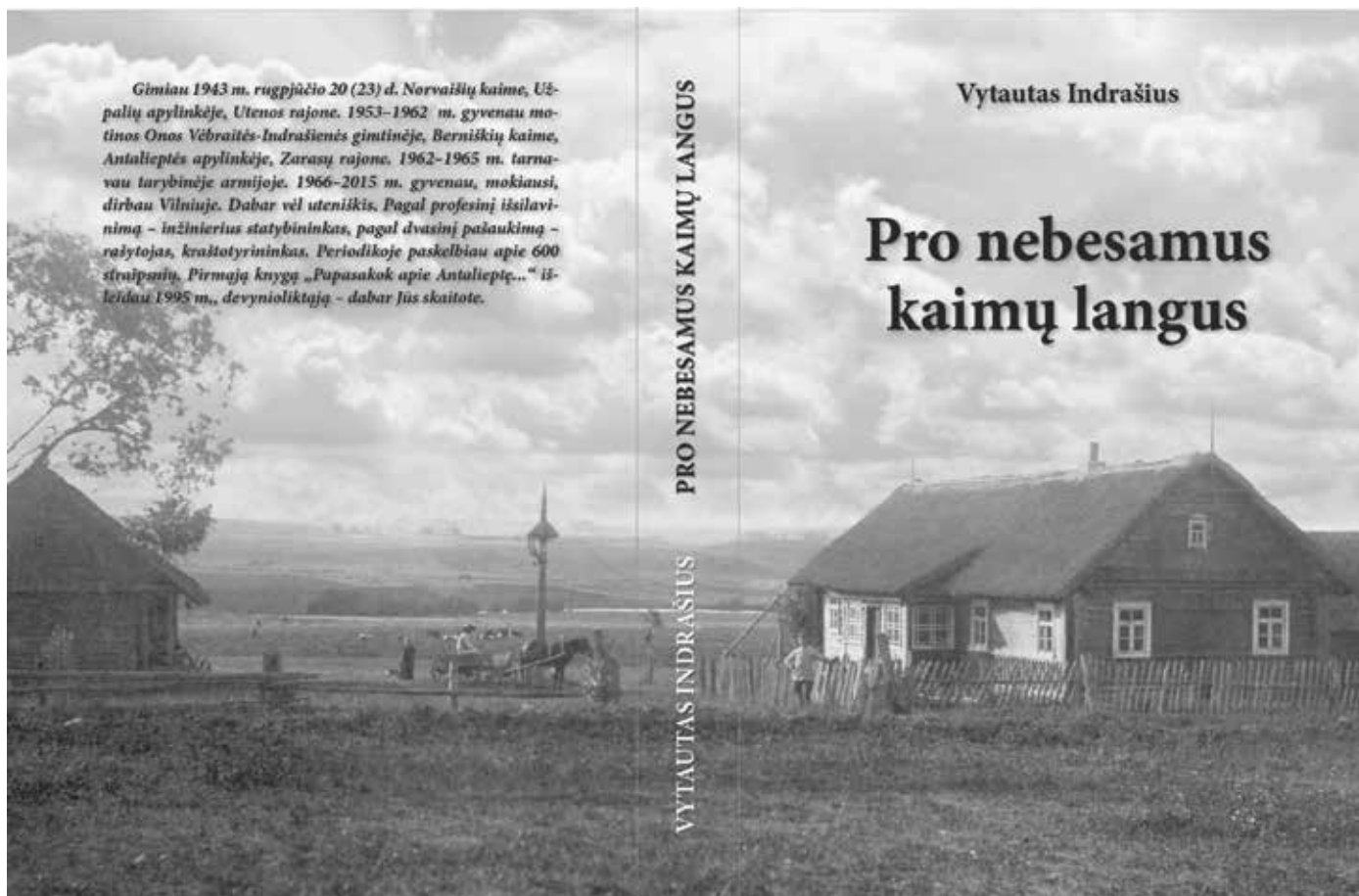
Kalbėjosi Vytautas Ridikas

Savo paskutinę trilogijos knygą Antanas Žilėnas skaitytojams šių metų gegužės pabaigoje pristatė Kirdeikių Šv. Jono Krikštytojo bažnyčioje

Pro nebesamus kaimų langus

Kraštotyrinės Vytauto Indrašiaus devynioliktos knygos „Pro nebesamus kaimų langus“ įvadas „Žmonių ir likimų dulkėtu vieškelio“. Knygoje autorius aprašė Užpalių valsčiaus Šeimyniškių, Degesių, Ilčiukų ir Likunčių kaimų bei gyventojų likimus nuo 1663 metų iki šių dienų. Knygos apimtis 546 puslapiai, iliustruota 482 nuotraukomis.

Žmonių ir likimų dulkėtu vieškelio

Einu žmonių ir likimų vieškelio. Ne tuo naujai nutiestu didžiųjų pertvarų metais, pro sovietmečiu statytus namus, kuriuose jau nauji vardai ir nauji rūpesčiai, nė kiek nepanašūs į čia anksčiau gyvenusiųjų. Einu tuo dulkėtu, kurį pramynė žmonių kojos ir arklių traukiami vežimų ratai, kuris dar dvelkia gilia praeitimi ir išsaugojo senojo vieškelio vardą.

Sąmoningai einu pėsčiomis nuo Užpalių link Dusėtų, per pačias Šeimyniškių, Degesių, Ilčiukų ir Likunčių širdis, – toks, koks jis buvo senovėje. Vietomis – jis dar tvirtas ir dulkėtas, vietomis – jį paplovė Šventosios upė, ardydama krančius, vietomis – jį apklojo gyventojų daržai ir javais apšėti laukai, vietomis – ant

jo randu sulapojusius medžius. Bet tai tikras vieškelis su amžių istorija, į kurį dar žiūri, laukdami kažko, išlikusių trobų langai. Žino, kad niekas jau niekada nesugrįš, nei iš sukilimų, nei iš dviejų Pasaulinių karų, nei iš pokario partizaninių bunkerų, nei iš amžinybės kapelių. Bet – laukia, kantriai laukia, taip moka laukti tik Mamos ir Senoliai. Laukia, kol nuo laiko ir dulkių pajuosta langų stiklai, kol į žemę susminga trobelės, galiausiai, – laikas sienojus paverčia dulkėmis.

Einu senuoju žmonių ir likimų vieškelio. Akimis ir delnais glostau išlikusių namų sienojus, užkaltų langų stiklus, už kurių – praeitis ir plevenanti čia gyvenusiųjų aura. Jie čia buvo, gyveno, gimdė vaikus, buvo pašarvoti ir... pasiliko. Pasiliko erdvėje, spinduliuose, vaikų ir

anūkų genuose. Tai kas, kad daugumos pastatų vietoje plynės, kitų – tik pamatų akmenys. Bet – jie laukia, kad kažkas ateis, pravers čia gyvenusiųjų širdis, prakalbins, pajvairins kasdienybę, atras jų džiaugsmo ir skausmo dienas. Kiek daug mes praradome laiko tėkmėje, kad, eidami senuoju vieškelio, neatidarėme durų, už kurių dar buvo žmonės. Galėjome juk kasdien į gyvenimo knygą įrašyti tik po du sakinius ir dabar turėtume turtingą epopėją.

Deja, mes skubėjome kaip tas gyvenimo vieškelis, kuris neatrado pradžios ir neranda pabaigos. Nudulkėjo ir mūsų pačių dienos. Tik, palinkę nuo metų naštos, glostome išlikusių namų sienojus ir ieškome, ką praradome dienų tėkmėje.

Tai, ką atrandame, – tik pavienės dulkelės nuo didžiojo gyvenimo vieškelio... Tai, kas išliko archyvuose ir paminklų akmenyje, – tik statistika, visi kiti tur-tai ir atradimai – po žeme... Ateiname su atminimo žvakelėmis prie senolių kapų, ašarėlėmis norime kažką sužinoti, tačiau – belieka tik dainiaus Maironio šauks-mas: „Aš norėčiau prikelti nors vieną se-nelį iš kapų milžinų ir išgirsti nors vie-ną, bet gyvą žodelį iš senovės laikų...“

Dar menkesniu pasijunti, kai kapinė-se ant paminklų randi bereikšmius įra-šus: „Abukauskų šeima“, „Baukių šeima“, „Kaunelių šeima“ ir dešimtis panašių. Vai-kai ir anūkai, kodėl jūs išėjusius į Amžiny-bę brangius žmones pavertėte bežadžiais ir bevardžiais? Juk jie gimdami atsinešė gimimo metus, gražius vardus ir su pas-kutiniu atodūsiu tikėjo, kad ant pamin-klinio akmens liks jų vardai, o tarp metų „gimė–mirė“ tilps visas jų gyvenimas...

Ši knyga – tai skausmas, kad negyven-sim visais amžiais, kad daug ko niekad ne-išgirsim. Ši knyga – tai priminimas, kaip išėjusiųjų į Amžinybę žmonių likimai virsta legendomis. Ši knyga – tai nerea-li svajonė, kad kiekvienas, prisilietęs prie kaimų ir gyventojų likimų, tikėtų, kad ras paslaptinę dvasią, kuri išėjusius prikel-tų per rugio želmenį, per knygos lapą, dar neatrastą būtovę į metraštį sudėtą...

Parengė Jurgita Ulkienė

Gyvenimų prasmė

Petras PANAVALAS

Sakmės „Kažkoks lietuvis“ tęsinys

Matyt, kol žmogus gyvas, tol ir mąs-tai. Net nelabai gyvi, ir tie turbūt šiek tiek mąsto. Tokie žmogeliai iš tikrų-jų ir apgailėtini, ir komiški. Kartais tie jų mąstymai ir pamąstymai visai primi-tyvūs, iki kraštutinumų savanaudiški, bet vis tiek kažkas panašaus į mąstymą. Kažkas panašaus. Valdas seniai pamiršo visokių savanaudiškumus ir niekaip ne-gali atsistebėti žmonėmis, kurie iki pa-skutinių kirbėjimų šiame baltame pasau-lyje tegalvoja vien apie savo apgailėtiną asmenį, lyg ruošęsi gyventi su saule. Daugeliui kėlė smagų juoką Brežnevo vaikiškas polinkis išdabinti save ordi-nais ir medaliais, dažnai visai neužtar-nautais. Kažkas panašaus vyksta ir su

Lukašenka. Buvęs normalus kolūkio pirmininkas pats sau užsidėjo generolo antpečius ir vaidina juokdarį. Net Puti-nas – ir tas turėjo proto nedaryti iš savęs generolo. Arba paimkime kad ir Rusi-jos carus. Paskutinis Rusijos caras prieš juo tapdamas turėjo pulkininko laipsnį, nors greičiausiai būtų norėjęs tapti ge-nerolu, bet to neleido rašytas ar nerašy-tas etiketas. Bet ir Lukašenka dar galėtų išgelbėti ir savo, ir Baltarusijos prestižą. Tereikėtų, nusimetus blizgančius antpe-čius, pasiderėjus su oponentais, pareikš-ti, kad nuo šiol Baltarusijoje bus abso-liučiai demokratiški rinkimai, kuriuos laisvai galės stebėti bet kokios komisi-jos iš visos Europos. Galbūt į dabartinį

Baltarusijos herbą ir vėliavą įkomponuoti istorinį Baltaru-sijos vyti, o oponentų vėlia-vą paskelbti tautine. Po tokių žingsnių ir Europa, ir visas pasaulis netrukus pamirštų vi-sus Lukašenkos kvailiojimus. Bet vargu ar buvęs kolūkio pirmininkas tam ryšis. Turbūt ir pasiliks istorijoje primity-viu diktatorium. O gaila.

Kartais užvaldo liūdesys. Suvokimas, kad geriausiu atve-ju sulauks šimto. Belieka skai-čiuoti metus ir laukti. Bet to-kios akimirkos trumpalaikės. Ligi šiol save laikyti pensi-ninku, švelniau tariant, senjo-ru, neketina. Nė iš tolo nesijau-čia nei senas, nei nereikalingas, nors sveikatyte kartais pašlu-

buoja. Kaip ir antrosios pusės. Savo gy-venimu turbūt nebūtų nuvykęs ir tauriau-sio iš prezidentų Kazio Griniaus. Vis dėlto gyvenimėlis nugyventas visai neprastai. Ir dar tęsiasi. O kol tęsiasi, tol ir jautiesi esąs reikalingas savo tautai. Juk tik dėl jos ir gyventa. Tik dėl jos. Čia ir yra viso gyve-nimo prasmė. Iš tikrųjų vienintelė. Būkit laimingi, žmonės. Būkite...

Bet laimingiems išlikti nelengva. Vi-sai neišprovokuota Rusija staiga už-puola Ukrainą. Didesnę beprotybę sun-ku buvo ir sugalvoti. Bet istorija viską ir visus sudėlioja į savo vietas. Sudėlios ir šį kartą.

Kuktiškėse vėl nužydėjo „Poezijos pavasaris“

Daiva ČEPĖNIENĖ

Gegužės 28-ą, šeštadienį, Kuktiškėse, šviesaus atminimo Elenos ir Antano Čiužų sodyboje, liejosi poezijos posmai, skambėjo muzika ir dainos. Kaip sakė poezijos karalyste tapusios sodybos šeimininkė Vija Čiužaitė-Petrauskienė, tėveliai iš dangaus prasklaidė debesis ir atsiuntė saulės spindulį, kad susijęsiejį tą dieną galėtų pasidžiaugti bendryste bei tęsti tradicinę „Poezijos pavasario“ šventę.

„Airių poetas Michael Longley yra pasakęs: „Jeigu žinočiau, iš kur ateina poezija, pats ten išvykčiau.“ Šiandien mums toli nereikia vykti, nes poezija karaliaus čia, Kuktiškėse, nuostabiai išpuoselėtoje, išmyluotoje Čiužų sodyboje. Mes visi žinome, kad poezija nėra vien jausmai – tai žodžiai. Žodis yra gyvas, žodis kuria, žodis gydo, žodis liečiasi prie slapčiausių mūsų sielos kerčių. Išstartas ramybėje, su meile, krinta giliai į širdį – ten, kur skauda, ir myluoja. Žodis turi skambesį, pažadina vaizduotę, žodis ramina, guodžia, nuima įtampą, žodis turi galią. Tikiuosi, šiandien mus visus poezija, muzikos garsai bei dainos sušildys, nes šis pavasaris kažkaip iš lėto šildo mūsų širdis“, – į susirinkusius kreipėsi renginio vedėja Utenos kultūros centro Kuktiškių skyriaus renginių organizatorė Giedrė Tubelienė.

Šiųmetis „Poezijos pavasaris“ E. ir A. Čiužų sodyboje vyko jau 12-ąją kartą. Į šį renginį atvyko ir garbaus amžiaus buvusių E. ir A. Čiužų bičiulių, ir dar nei vaikščioti, nei kalbėti nemokančių mažiausiųjų poezijos klausytojų. V. Čiužaitė-Petrauskienė džiaugėsi pilnu kiemu svečių, visus pakvietė prisiminti ir pagerbti anapilin išėjusius tėvelius bei neseniai kelionę šioje žemėje užbai-

gusį poezijos mylėtoją dailininką Klemsą Kupriūną. Sodyboje įrengtame muziejuje buvo uždegta atminimo žvakelė, o susirinkusieji sustoję juos pagerbė tylos minute. Vėliau svečiai buvo pakviesti švęsti „Poezijos pavasario“ bei džiaugtis gyvenimu. Pirmasis eilėraštis, nuskambėjęs renginio įžangoje, kurį skaitė V. Čiužaitė-Petrauskienė, buvo skirtas jau iškeliavusiems šios tradicinės šventės puoselėtojams. Sveikinimo žodį tarė ir LR Seimo nario Gintauto Palucko padėkos žodžius perskaitė jo patarėjas (apygardoje) Paulius Čyvas. Poezijos mylėtojus sveikino ir Kuktiškių seniūnijos seniūnas Aistis Kukutis. Savo kūrybą skaitė poetai ir rašytojai – kuktišketės Genovaitė Šnurova ir Dalia Bubulienė, tauragniškę Valda Žebelienė, vilnietė Kristina Dorofėjė, uteniškė Rima Lekandrienė, linkmeniškė Vita Balčiūnienė, „Poezijos pavasario“ leigenda žurnalistas Romualdas Juozas Valančiūnas, uteniškis Valdas Mintaučis, sodybos šeimininkei įteikęs dovaną – keramiką Giedriaus Mazūro sukurta molinį pegasą, stovintį ant knygos, kuris sergės čia rengiamas „Poezijos pavasario“ šventes. Čiužų knygų prieglaudoje šventės metu veikė ir jo fotografijų paroda „Utenos kamerinis teatras“.

Renginyje dalyvavo ir visų lauktas garbus svečias dr. A. Čiužo bendražygis prof. dr. Algirdas Vyžintas, kuris džiaugėsi poezijos šventės prasmingumu, kalbėjo apie lietuvių liaudies eiles, muziką, instrumentus bei muzikavimo jais svarbą, kaip tautinio tapatumo išraišką. Buvęs sodybos šeimininko A. Čiužo studentas prof. habil. dr. Arvydas Virgilijus Matulionis susirinkusiems pristatė savo du kilogramus sveriančią knygą „Mano pasaulio žmonių autografa“. Kelias knygas autorius padovanojo A. Čiužo bičiuliams, o vieną egzempliorių pardavė renginio metu suorganizuotame aukcione. Gautą sumą knygos autorius žadėjo skirti Ukrainos kariamams paremti.

Šventę romantiškai spalvino gitaros ir akordeono skambesio lydimos dainos, kurias atliko Audronė Misiukaitė ir Renata Buzėnaitė. V. Čiužaitės-Petrauskienės sūnus, vyriausias E. ir A. Čiužų anūkas, Antanas Mačionis, būsimasis sodybos paveldėtojas, kaip padėkos dovaną, muzikinės nuotaikos kūrėjoms įteikė po naminės duonos kepalėlį.

Vėliau svečiai grožėjosi pavasario spalvomis išpuoselėtoje sodyboje, dalijosi prisiminimais, džiaugsmiais ir rūpesčiais, vaišinosi skanumynais, o išsiskirdami žadėjo susitikti kitą, vėl poezijos spalvomis prazysiantį, pavasarį.

Sodybos šeimininkė Vija Čiužaitė-Petrauskienė išėjusiųjų atminimui uždegė žvakelę

Į renginį atvyko visų lauktas garbus svečias dr. Antano Čiužo bendražygis prof. dr. Algirdas Vyžintas

12-ojoje poezijos šventėje dalyvavo ir žurnalistas Romualdas Juozas Valančiūnas

Vijolė ČIUŽAITĖ

Gimtadieniui – Tėtušiui

Klausyk, tėtuši, ką sakau:
Skirta senatvė, bet ne Tau.
Žiema juk turi baltą spalvą
Ir ja dabina Tavo galvą.

Neužsidaro žiemos vartai,
Kasmet vis būna kiti kartai.
Ir viskas sukasi ratu,
O mes tame rate kartu.

Gamta sukaupus turi galios,
Žmogus privalo rasti valios
Dar pasidžiaugti tuo, ką turi,
O turi mylinčiųjų būrį!

Ką dar čia galima pridėti –
Geros sveikatos palinkėti!

Nepašoktas tango

Pakviesk mane pašokti tango,
Aš stoviu taip ilgai prie lango
Ir laukiu tavo pakvietimo,
Tam šokyje prisilietimo.

Tylu. Tik niekas neatėjo.
Nors vieną šokį ir žadėjo.
Man liko amžinas laukimas,
Turbūt paskirtas toks likimas.

Ir liko šokis nepašoktas,
Suknelė šokiui paruošta.
Viltis – tarsi likimo pokštas,
Ir ilgesio sunki našta.

Geroji fėja, atsibuksi
Ir į pagalbą man sukruski,
Tu burtų lazdele pamoki,
Man šokį tu viena pašoki...

Kristina DOROFĖJĖ

Kaip gera būti niekuo

Aš išrašyti noriu plūstančius žodžius,
Kurių nėra čia ir niekada nebus...
Apie jausmus giliausius ir širdies
dūžius,
Apie dangaus pagalbos siunčiamus
ženklus...

Aš išjausti noriu duotus man jausmus.
Visus iki vieno, ypač nepakeliamus...
Pažint savo esmę, jos tamsius
koridorius,
Apie ką net nenutuokia protas taip
gudrus.

Aš išsakyti noriu visus dėkingumus,
Už kiekvieną mirksnį ir įkvėpimus,
Dovanotą kūną ir jo signalus,
Kada man sustoti, jaučiu duotus
leidimus.

Kai ištirpsiu vėlei ir NIEKO nebebus,
Kūnui aš VISKUO ir VISKAS many bus.

Kai sninga

Kai sninga man į širdį
Liūdnais žiemos pūkais,
Galvoju: ar kas girdi?
Atsako: tai praeis.

Kai sninga man į širdį
Ir noriu daug ką keist,
Šaukiu: kodėl manęs negirdi?
Mieloji, tai praeis.

Kai sninga tau į širdį,
Priimk, atleisk, paleisk
Ir pasiduoki tam, kuris viską girdi,
Ir suptis jo glėby kaip kūdikis sau leisk

Dabar kai sninga man į širdį,
Žinau, ir tai praeis.

Rima LEKANDRIENĖ

Anapus širdies linijos

Mano širdies dugne
Giluminis saugumas
Su žalčio karūna,
Svaigus meilės eleksyras
Ir sava savastis
Moteriškoj, motiniškoj
Ramybėj.

Pražydusi
Saulėtekio rožė
Pasiklydęs sapnas
Ryto rasos
žydėjime
Ir naujos dienos
Nuojauda
Su tolstančiais prisiminimais

Pasiklydusioj eilėraščio eilutėje...

Skrenda Skausmas
Paklydęs,
Meldžias medžių šešėliai,
Į mano odą įsisiskverbia
Tavo glamonės
Ir lyja sidabro lietus
Visą naktį
Į mūsų širdis

Vita BALČIŪNIENĖ

*Pakrašty pievos prisėsiki,
Tau lakštingala vienai čiulbės,
Danguje švies mėnulis tyliai,
Aš ieškosiu savo žvaigždės.*

*Ir batus nusimetus į šalį
Braidysiu rasota žolė,
Apkabinsiu liauną berželį
Ir laikysiu glėby, kaip tave.*

*Pavydės man meilės mėnulis
Ir praskries vieniša žvaigždė
Krūtinėj suspurdės širdis.
Pievoje grieš griežlė!*

Prisiminimai

*Negalima pamiršti tų naktų,
Kai pasivaikščiot eidavom abu.
Ir šnaresio subrendusių rugių,
Vilnijančių lygiu, gimtu lauku.*

*Nepamirštu tavų melsvų akių
Ir lūpų, degančių vasaros karščiu.
Išliko žodžiai man kaip dovana,
Kai tu tarei, kad myli tik mane.*

*Atrodė, keitėsi ir pievų žaluma,
Plaštakių šokis ir žiogų daina.
Mirgėjo gėlės man tik akyse
Visa vaivorykštės spalvų ryškste.*

1978 03 08

Indraja

Dalia BUBULIENĖ

Mamai

*Žemė ta pati visus augina,
Pamaitina, supa po viena skara,
Žiemą plaukus šerkšnu padabina,
Vasarą – nuprausia krištolo rasa.*

*Taip ir tu, mamyte, kaip ta žemė
Rytmečiais su saule prabundi.
Mes, vaikai, didžiausia tavo laimė, –
Glamonėji švelniai, prie širdies glaudi.*

*Nesiskundi, ašarų nešluostai.
Tik raukšlėlės gilios kaktoje.
Metai bėga, kurgi ta jaunystė?
Gal pradingo tavo dainoje?..*

*Gal tavoj lopšinėj ji suskambo
Prie lovelės, kada mus supai.
Gal tada, kai mes, daigeliai trapūs,
Bėgome ir klupom prie tavęs.*

*Mielos rankos, tavo švelnios rankos
Lyg lazdelė burtų daro stebuklus.
Rytą ji paglosto, pina plaukus,
Vakarais – sumigdo, atneša sapnus.*

*Bėgom tavo braidžiotais takeliais.
Vijomės vaikystę, šaukėm ją.
Tavo akys, kiekviena raukšlėlė –
Nenutrūkstanti gyvenimo gija.*

*Pamatai kiekvieną mūsų žingsnį
Ir kiekvieną žodį išgirsti.
Kuo tau padėkoti, nebežinom...
Mūsų saule, rytmečių skaisti.*

*Motule, te prie tavo kelių
Vaikai suaugę tyliai atsiklaups.
Supratę tą neįkainuotą meilės galią,
Su padėka širdy palaiminimo lauks.*

Valdas MINTAUČKIS

Atmintis

*Besvoriu šokiu balkono
Atbrailom,
Soliario tiesomis
Ir pamirštom skriaudom
Atgyja vandenyno
Gelmėse.
Kaip dalgio
Nurėžta žolė
Vidurdienio alsos
Agonija.
Prie paparčio
Žiedo nuogos
Tavo lūpos
Iš godulio
Užspringsta
Rasomis.*

* * *

*Džiaugiuos, kad su Tavim
Aš šičia
Gyvenu,
Kad žydi širdyje
Šilajai,
Kad vieną tik
Tave turiu, kad dienos man
Nesikartoja,
Kai debesis žvilgsniu
Lydžiu.
Apsvaigęs aš
Nuo tavo lūpų
Vyno
Paliksiu amžiams
Lietuvoj
Šilų rūke ir
Gelmėje šaltinių.
Džiaugiuosi vasaros
Naktim
Ir skruostais mylimos
Džiaugiuosi...
nevežkite manęs toli –
palikite kieme,
po uosiu.*

Parengė Vytautas Ridikas

2022 M. BIRŽELIS

Istorija pareinant į Lietuvą

Silvestras Rimgaudas SINKUS

Trilogija. II dalis

(Pabaiga. Pradžia Nr. 1, 2021 m.)

Didžiojo tautų kraustymosi nebuvo

Senovės žmonės gyveno sėsliai ir judėjo tik klimato pokyčių verčiami. Derėtų priminti, jog prieš 10 tūkst. metų ledynas nuo Skandinavijos kalnų į Arkties vandenyną jau buvo nuslinkęs, ir žmonės pagal šilimo etapus grįžo gyventi šiauriau. Meškų, elnių, šernų ir briedžių, žuvų ir paukščių užteko, todėl bendruomenių žmonės buvo turtingi. Sutvarkę namų ūkius, pasėję javus, pasodinę daržus, užveisę sodus, bitynus ir turėdami dienų, mėnulio fazių bei metų kaupimo kalendorius, jie buvo viskuo patenkinami. Plečiantis ūkiams, prie darbų reikėjo vergų, todėl grobikiški karai tapo kone kasdieniu reiškiniu, o tam reikėjo karių. Norint užgrobti ir neišeiti, šalia reikėjo turėti karinį centrinei valdžiai paklusnų teritorinį vienetą. Tuo sumaniai pasinaudojo Šventosios Romos imperija – šį atvejį knygoje „Sarmatai. Nutylėta istorija“ aprašo istorijos analitikas Aivaras Lileika: „Rusijos variagai užpuolė judaizmą išpažįstančią Chazarijos (Khazars) valstybę, kuri buvo žinoma dar Palaukių-Polovcų vardu. Po variagų smūgių valstybė, buvusi azijinėse stepėse ir kontroliavusi dalį prekybos kelių iš Europos į Persiją bei Kiniją,

sunyko, nes viršų ten tada paėmė krikščioniškos Bizantijos remiami kariai. Roma, kuri konkurencinėje kovoje dėl sausumos prekybos kelių į Kiniją ir Persiją rėmė polovcus, perkėlė tada šias chazarų bendruomenes į sarmatų vakarus tarp Vyslos ir Oderio, kur 966 m. juos perkrikštijo. Po to chazarų karo vadas Meško I (Mieszko I) paėmė į žmonas popiežiaus jam parūpintą kaimyninės Bohemijos–Moravijos kunigaikštystę Dobravą (Dobrawa), 1005 m. Boleslovas Narsusis išleido monetą su dvipusiu įrašu WLADCA POLSKI – PRINCE(P) S POLONIE ir taip 11 a. pradžioje Vyslos aukštupyje buvo įtvirtinta valstybė vardu POLONIE“.

Tuos poloviečius, lotyniškai vadina mus polaci (polaki), sutrumpintai leci (leki – lechi), perkėlimo būdu „aplenkusius“ sarmatus, lietuviai ir prūsai ėmė vadinti lenkais (riestinis kirtis ant *n*). Lenkai, tapę Šv. Romos imperijos karine baze, labai išsiplėtė, užimdami ir Mažosios Lenkijos plotus. Ši Šv. Romos apie 1000-uosius metus iš rytų atkelta ir išsiplėtusi slavų gentis Italijos metraščiuose buvo vadinama „druga Slowianszczyzna“, jos sostine tapo Krokuva.

Ši išmonė Romai susivedė į išsilaukančią, sau paklusnią grobikišką Lenki-

ją, kuri WLADCA POLSKI valdas plėtė tolyn ir tolyn, netgi darydami konkurenciją vokiečių kryžiuočiams, gyvenantiems čia pat kaimynystėje.

O baltai (aisčiai) gyveno savo gyvenimą. Kalbant apie tikėjimą, Klaipėdos universiteto prof. hab. dr. Rimantas Balys knygoje „Apie baltiškąs teofanijas“ rašo, kad jų tikėjimas buvo brandus ir visavertis. Mindaugas ir Gediminas deklaravo tą patį – Dievas visiems yra vienas.

Knygoje „Lietuvių karaliai ir Lietuvos karalystė de facto ir de jure Viduramžių Europoje“ kultūros istorikas, humanitarinių mokslų daktaras Algimantas Bučys pateikia duomenų, kad, nors ir be krikščionybės, daug talentingų lietuvių Europoje de facto ir de jure tikrai buvo pripažinti karaliais. O visi jų vadovaujami baltai (aisčiai) turėjo tokią (Mąstytojas) gyvenimo žmogiškųjų vertybių skalę: (esu) aš, mano šeima, giminė, gentis, tauta, rasė, mes esame žmonės.

„Kultūra iš esmės ir iš pagrindų yra dvasinė. Nuo dvasinės kultūros priklauso pirmiausia vidinis žmogaus suverenumas, o tada jau ir išorinis tautos suverenumas, kurį ir išreiškia Karalystė. Ir mūsų dabartinis suverenumas, tiek XIX–XX, tiek XX–XXI amžių sandūroje gimė iš vidinės kultūros. Būdas prikelti Lietuvą tėra vienintelis – žiebtį, saugoti ir visokeriopai palaikyti šventąją ugnį ant lietuvių širdies aukuro. Seno tikėjimo tradicija „Romuvos“ bendruomenėje Lietuvoje nėra „rekonstruojama“ ar „mėgdžijama“ – tai natūrali mūsų protėvių religijos tąsa, giliai įsišaknijusi baltų sąmonėje“, – rašo humanitarinių mokslų daktaras Dainius Razauskas. Tai apibūdina LDK Mindaugo, LDK Gedimino, LDK Algirdo, LDK Kęstučio ir LDK Birutės, kurie gynė vieno Dievo, kartu ir valstybės, dvasinį suverenumą savo kontroliuojamose žemėse.

Struktūrinė astronomijos observatorija Birutės kalne, minėjome, buvo pastatyta 7632 m. pr. Kr., o struktūrinė astronomijos observatorija Stalo kalne Vilniuje 7275 m. pr. Kr. Šių observatorių, taip pat analogiškos observatorijos Gozeke (Goseck) prie Magdeburgo egzistavimas rodo, kad baltai (aisčiai),

Krokuva šiandien

stebėdami dangų, Dievą suprato esant Vieną kaip visko Kūrėją, Kūrėną.

Apie matematiko ir teisininko Lietuvos Jono Gedimino Beržanskio-Klausučio kovą likti seno lietuvių tikėjimo žmogumi, minint jo, kaip labai šviesios asmenybės, 100-ąsias gimimo metines, žurnale „Romuva“ doc. dr. Valdas Pukas bajoro J. G. Beržanskio plunksna rašo (sutrumpinta): „Paskelbus (caro) aukščiausią manifestą (1905 m.) apie duotas žmonėms Rusų imperijoje įvairias naujas teises, liuosybes ir sąžinės laisvę, aš 22. X. 1905 m. iš Dvinsko (dabar – Daugpilis – aut. past.) išsiunčiau į Petrapilį Ministerių kabineto pirmininkui prašymą pripažinti mane senovės lietuvių tikėjimo pasekėju, kokiu aš tikrai esu buvęs nuo pat mano mažų dienų“. Toliau doc. dr. V. Pukas rašo: „Bemaž 10 metų vyko atkaklus susirašinėjimas su rusų biurokratais ir tik 1915 m. Dvinske Lietuvos bajoras J. G. Beržanskis-Klausutis iš Rusų imperijos valdžios pusės gavo atsakymą, jog nėra jokių kliūčių, kad jis būtų laikomas senovės lietuvių tikėjimo žmogumi“.

Tais pačiais laikais, kaip ir bajoras Jonas Gediminas Beržanskis-Klausutis, gyveno ir kunigas Jonas Mačiulis, pasirinkęs vardą Maironis, meilę Tėvynei išreiškęs per savo poeziją. Kūryboje, tiesdamas tiltą tarp praeities ir dabarties, etnines lietuvių kultūros tradicijas jis jungė su katalikiškos Europos tradicijomis. Tai matosi trilogijoje „Kęstučio mirtis“, „Vytautas pas kryžiuočius“, „Didysis Vytautas – Karalius“ puslapiuose. Maironis yra neoficialaus Lietuvos himno „Lietuva brangi“ eilučių autorius. Šį himną giedojo okupacinio sovietmečio politiniai kaliniai ir tremtiniai Vorkutos, Sibiro lagerių platybėse žinodami, kad sargybiniai nesupras, jog jų širdyse „Lietuva brangi“ atstoja tikrąją Lietuvos himną. O su tikru Lietuvos himnu lūpose 1953 metais žuvo paskutiniai pasipriešinimo kovų Kęstučio apygardos partizanų būrių vadai. 1965 m. su Tėvynės meilės ugnimi širdyje ir himnu lūpose žuvo paskutinis Vytauto apygardos partizanų būrio žvalgybos vadas Antanas Kraujelis.

Tešiant pokalbį apie religijas, yra žinoma, kad jos sustabarėja, pavirsta dogmomis tuomet, kai tų religijų bažnyčios ima niekinti kitatikius – tada joms tampa per daug sunku nešti savo vieną vienintelį tikėjimą: apie tai dramoje „Amžinoji ugnis“ deklaravo Vilhelmas Storosta Vydūnas. Atėjus naujiems laikams, turi ateiti ir nauji pokyčiai – įtikinamai apie tai aiškino ir Vydūno drau-

gijos įkūrėjas bei ilgametis vadovas iki pat mirties dr. Vaclovas Bagdonavičius.

Vydūnas manė, kad „Vydija yra Lietuva“, kas aidu atsiliepė ir Algirdo Patacko knygos „Lietuva yra Vydija“ puslapiuose. A. Patackas rašė, kad baltų tikėjimo išskirtinumas yra tas, jog sąlyčio su krikščionybe metu baltuose liko VIENO, pramonoteistinio, Dievo atminčiai, kai kitos Europos tautos tą VIENĄ buvo jau praradusios. Knygoje „Rasties versmė“ kultūrologė Rasa Ambraziejienė aiškina, jog tai, kas visiems yra žinoma tūkstantmečiais, kiekvienas sau turi atrasti asmeniškai, kadangi Dievas yra didis menininkas, sukūręs Visą Tą, Visa Tai nuostabiai, paprastai ir Visame Tame švyti, skamba Viso To ženklai. Vienatinis Dievas yra *seniausias* Visatos Dievas ir jis „primena save kiekvienoje Žemės snaigėje, kiekvienoje Galaktikoje“, – taip rašo R. Ambraziejienė.

Meilės Tėvynei aukurai ir šiandien yra uždegami Dainų švenčių iškilmėse, Baltų vienybės dienos paminėjimų, kitų švenčių proga. Taip daro valdžios asmenys, Baltų religinės bendrijos „Romuva“ krivė Inija Trinkūnienė, Molėtų Romuvos vaidila Jonas Vaiškūnas, Kauno Romuvos vaidila Valdas Pukas, kitas Kauno Romuvos vaidila Algirdas Svidinskas, Vilniaus Romuvos vaidila Gediminas Žilys, lietuvis žynys Prūsų alkoje Punske Petras Prattenis, Žemaitijos Žinyčios žynys Kęstutis Juškys, Žemaitijos vaidila Vaidas Želvys, Santakos alkos vaidilė Marija Pečkienė, jotvingis istorikas ir poetas Sigitas Birgelis bei daugelis kitų, kurių širdies gelmėse dega neužgesinami meilės Tėvynei aukurai.

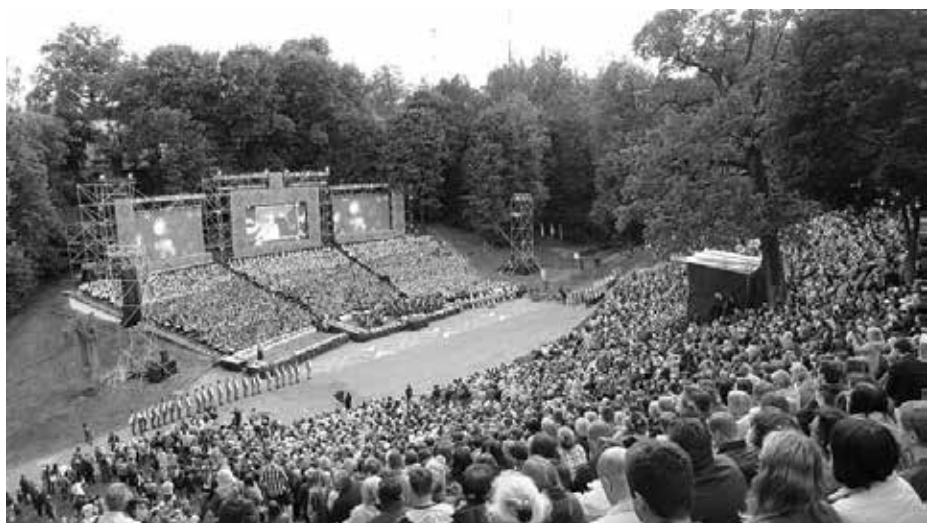
Gal paklaustumėte: „Kokio pobūdžio kultūra dar yra išišaknijusi mūsų, kaip baltų, sąmonėje?“ Atsakytume: „Žinių

perimamumo kultūra“. Ją atspindi archeologiniai, kiti humanitarinio pobūdžio darbai, tarp kurių išsiskiria prof. dr. Vykinto Vaitkevičiaus veikla: „Senosios Lietuvos šventviečių“ tritomis ir jo žmonos dr. Daivos Vaitkevičienės knyga „Lietuvių užkalbėjimai: gydymo formulės“ yra svarus šios šeimos kultūrinėje Lietuvos padangėje buvimo faktas.

x x x

Vykdant archeologinius tyrimus, po Valdovų rūmais buvo aptiktas karališkos menės židinio koklius, kuriame yra pavaizuotas žaltys.

Žaltys, uždėtas ant žemėlapių, tampa gyvu laiko ir fizinio judėjimo laike krypties simboliu: žemyn jis gali judėti laiptais ir aukštyn, nelygu šalčio slinkimo pirmyn ir atgal periodams. Laiptus, kurie yra panašūs į mokyklinius, iš brandžios nežinios į brandžią nežinią antrajame knygos puslapyje yra nutapęs ir Kalvarijos dailininkas Vytautas Kalinauskas. Iš pasakos žinome, jog, ištekęs Eglei, prie Baltijos liko seserys, laukiančios savo laiko piršlių. Sulaukė, aišku, ištekęs ir išplėtė baltų genčių skaičių. Vidurinis žaltio grįžimo laiptas rodo, kad, šylant Europai, jie susibūrė aplinkui Gozeko (Goseck – dabartinė Vokietija), Arnavos (dabartinė Kaliningrado sritis, žr. II. XI. *Arnavo-Pamario baltų valstybė*), Piškų-Upiečios (dabartinė Lenkija, žr. II. XIII. *Varma-Sauluvos kunigaikštija*), Palangos Birutės kalno, Ogrės (Latvija, palikti ženklai), Platelių (palikti ženklai), Vilniaus Stalo kalno, Minsko–Mensko–Nemsko (dabartinė Baltarusija, palikti ženklai), Kreiviuose prie Volkovyjsko–Vilkstaugės (dabartinė Baltarusija, žr. II. XII. *Jotvos istorija ir senovė*), Varaklani, Latvijoje

Dainų šventė Kaune

(žr. II. X. *Traidenis-Tribūtiškio kunigaikštis*) ir Vorutlės–Turovlios prie Polocko su centru Germanovičy–Armoniškiai (dabartinė Baltarusija, žr. II. X. *Traidenis-Tribūtiškio kunigaikštis*) struktūrinės astronomijos observatorijas. Struktūrinė astronomijos observatorija buvo ir Tverėje (yra ženklai). Kokliaus piešinys, uždėtas ant žemėlapių, rodo, jog, traukiantis nuo Europą kausančio šalčio, Žalčio keliais buvom pasiekę pietryčių Aziją, kur buvo perėjus į Indiją ir Arabijos pusiasalį. Iš ten, pasakui save palikdami kai kurias mūsų pagrindus susikūrusias tautas, Žalčio keliais prie Baltijos grįžom atgal. O Eglės, kuri laimingai parėjo į Lietuvą, garbei kasmet Tėvynėje yra rengiamos Eglės šventės, prasidedančios Kalėdomis ir besibaigiančios Trimis Karaliais. Sveikinti švenčiančius snieguolių lydimas dar ir atvyksta kasmet Šalčio karalius iš tolimos Laplandijos.

O ypatingai Eglės grįžimo šventę kalėdmečiu aikštėse, skveruose ir namučiuose sutinka žmonės visų tikėjimų Punske, Vilniuje, Taline ir Rygoje. Visgi, ką gi reikėtų daryti žmonėms, jei atsitiktų kas nors netikėta?.. Atsakymą duoda Baltijos kelio dalyviai: *norint ką nors daryti, reikia būti laisviems.*

x x x

Prielaida, kas gali nutikti dėl žmonių pertekliaus kai kuriuose pietinės Azijos, Europos, Afrikos ir Centrinės Amerikos plotuose, žemiau aprašyta pagal knygoje WORLD ATLAS, Kingfisher, Lon-

Baltijos kelio grandinė

don, pateiktą gyventojų plitimo pasaulyje laiko kreivę.

Iš kreivės matome, kad, jeigu 1500-aisiais Žemėje buvo tik 425 milijonai žmonių, tai 2000-aisiais metais pasiekė beveik 8 mlrd. žmonių tankio ribą – toks demografinis sprogdimas Baltams gresia likti taškeliu beribiam žmonių vandenyne. Tačiau galimas ir žmonių sumažėjimas. To pavyzdys 71 tūkst. m. atgal įvykęs ugnikalnio išsiveržimas, kai Sumatroje (Indijos vandenyno sala) pabudo Tobos ugnikalnis: pelenų stulpas tada pakilo į 30 km aukštį – dukart didesnį negu reikia 15 km aukščio stulpui, kad vien jis galėtų sukelti globalinį klimato pokytį. Stori pelenų debesys 71 tūkst. m. atgal šešiams metams tada buvo užstoję Saulę ir dar tūkstantį metų po to žemę buvo apgaubusi vulka-

ninė žiema – tai aprašyta knygoje „Tiesa apie istoriją“. Joje rašoma, kad tokia žiema labai paveikė gamtą: nedygo sėklos, augalai be saulės šviesos buvo gležni ir beskoniai, masiškai gaišo gyvūnai. Kaip aiškiai, visgi išlikome – tą liudija pėda (aisčio ženklas) prie deivės Maat-Aisios kaktos ir jos figūra, kertanti žemės Pusiaują.

Ar gali nutikti dar kokia katastrofa? Gali, jeigu Žemę apgaubus branduolinio karo sukelti debesų stulpai: elektros tada nebus, ryšys neveiks, nekils lėktuvai, raketos, automobiliai sustos, planetos žaliasis kilimas bus nuskustas... Ką mums daryti, jei bent keli laisvėje nuo kitų būsim išlikę?.. Po netvarkos reikėtų pradėti, atrodo, nuo susivokimo laike ir atkurti struktūrinės astronomijos observatorijas Palangoje, Vilniuje, Plateliuose (yra ženklai), pas latvius Ogrėje (yra ženklai) taip pat pas Petrą Prattenį Punske. Tada, kad neužmirštume savo istorijos, reikėtų stebėti žvaigždės Regulas laiko judesį ir laiko tėkmę nuolat kaupti.

Epilogas

Kultūros antropologo, Prins-tono universiteto JAV profesoriaus akademiko Klifordo Gyrc (C. Geertz) tvirtinimu, gyvenusių žmonių kultūra gali būti atskleista tik žmonių būčių iliustruojančios mokslinės vaizduotės jėga. Vilniaus universiteto profesorius akademikas Romualdas Grigas rašo, kad be dvasinės kultūros istorijos tikros savo istorijos taip mes ir nesužinotume. „Istorija yra romanas, o tauta – jo autorius“, – teigia ir prancūzų rašytojas Vigny, ir jiems pasakykime VIVAT.

Parengė Jurgita Ulkienė

Amžinoji meilės Tėvynei ugnis Kaune

Kaip paukštis – tarp dangaus ir žemės

Netikėtai, staiga iš gyvenimo išėjo viena talentingiausių, unikalių, į įprastus rėmus sunkiai įspraudžiamų asmenybių Utenoje Klemensas Kupriūnas. Dailininkas, ekslibristas, fotografas, plenerų ir parodų organizatorius daugelio buvo vadinas paprastai – Klemu.

K. Kupriūnas gimė 1951 m. Linkuvoje (Pakruojo r.). 1969 m. baigė Linkuvos vidurinę mokyklą (dabar – Linkuvos gimnazija). Mokėsi fotografijos Vilniaus technologijos technikume (dabar – Vilniaus kolegija), menų – Vilniaus dailės mokykloje (dabar – Vilniaus Justino Vienožinskio dailės mokykla), baigė žurnalistiką Vilniaus universitete. Dailininkas kūrė tapybos, skulptūros, knyginės grafikos, meninės fotografijos srityse, rašė poeziją. Bet geriausiai mes Klemą pažįstame kaip ekslibristą. Jis yra sukūręs daugiau kaip 6 000 ekslibrisų.

Vienas iš ekslibriso kūrėjų judėjimo iniciatorių tapytojas ir grafikas šviesios atminties Vincas Kisarauskas apie Klemo ekslibrisus rašė: „Ekslibristai, t. y. knygos ženklai, yra Klemenso Kupriūno viena iš daugelio veiklos sričių. <...> Tuose nedideluose lapeliuose, kurie skiriami paženklinėti to ar kito asmens knygoms, dailininkas stengiasi perteikti knygų, bibliotekos savininko esminius bruožus, kartais pabrėžti kurią nors vieną būdingą savybę arba surasti lakonišką, nesudėtingą, žiūrovui lengvai suprantamą simbolį, palyginimą, hiperbolę, kuri nusako knygos savininko būdą, bendrą nuotaiką, vyraujančią žmogaus dvasios spalvą. Stengdama-

sis perteikti tuos ar kitus žmogaus bruožus, K. Kupriūnas kartu teikia ir save. Pažiūrėkime į tas jo sukurtas miniatiūras. Nerasime jose pedantiško krapštymosi, detalaus išskaičiavimo ar pasyvaus šnekėjimo. Visi tie maži piešiniai alsuoja romantiniu pakilumu, emocija ir laisvumu. Štrichas, vaizdai, atributai, elementai ekslibryje yra sujungti stiprios dvasinės nuotaikos, savotiško energijos pertekliaus ir erdvės jausmo.“ Pats Klemas apie savo kūrybą yra pasakęs: „Ypatingą vietą mano kūryboje užima paukštis. Tai jungtis žemės su dangumi. Laisvės, ilgesio, laukimo simbolis, liūdesio, džiaugsmo ir rūpestingumo. Mes labai į juos panašūs, net charakteriais.“ 2011 m. K. Kupriūnui įteikta Utenos rajono meno ir kultūros premija. 2010 m. jis tapo tarptautinės ekslibrisų ir mažosios grafikos konkursinės parodos „Žalgiris – 600“ II premijos lau-

reatu. Ne vienas ekslibristo darbas buvo įvertintas tarptautiniuose konkursuose Lietuvoje, Lenkijoje, Turkijoje, Kazachstane, Amerikoje. Dailininkas personalines parodas rengė įvairiuose Lietuvos miestuose, taip pat Lenkijoje, Latvijoje, Norvegijoje, Švedijoje. K. Kupriūno ekslibrisų yra Lietuvos kultūros ir meno įstaigose, privačiose kolekcijose, įvairiuose Lenkijos muziejuose, Belgijoje, Japonijoje ir kt.

Klemas buvo visų galų meistras. Ne tik kūrė ekslibrisus, bet ir tapė, raizė liną, kartoną, iliustravo knygas, kalė akmenį. Jis buvo neeilinė asmenybė. Kaip tas paukštis – laisvas, skriejantis tarp žemės ir dangaus, kupinas liūdesio ir džiaugsmo, rūpestingumo ir ilgesio. Sunku kalbėti ir rašyti apie Klemą būtuojų laiku. Jam tebuvo 71-eri...

Klemensas KUPRIŪNAS-KLEMAS – žmogus, nepalikdavęs abejingų

Daiva ČEPĖNIENĖ
Deimantė KAZOKAITĖ

Šių metų gegužės pabaigoje Utena atsisveikino su išskirtine asmenybe – dailininku, ekslibristu, fotografu Klemensu Kupriūnu-Klema. Per savo gyvenimą menininkas sukūrė tūkstančius ekslibrisų (knygos ženklų), rašė poeziją, iliustravo knygas bei nuveikė daug kitų reikšmingų darbų. Jo talentas buvo ir tebėra vertinamas ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje. Koks gi buvo šis žmogus? Kokį jį atsimena bičiuliai?

Rima GRIGALIŪNIENĖ

šeimos bičiulė

Mūsų šeimos draugauja nuo 1977 metų, nors Klemą pažinojau ir anksčiau. Visi kartu švėsdavome šventes, o mūsų, bičiulių, būrį vienijo Zenutė Prušinskaitė. Kai susitikdavome, sėdėdavome iki paryčių, skaitydavome eilėraščius. Nuostabūs buvo tie mūsų susitikimai. Jeigu eidavome pasisvečiuoti pas Kupriūnus, tai Klemo žmona visada sakydavo: „Būkite geri, tik ateikite iki 24 valandos.“ Nes visada ilgai užsisėdėdavome, netgi vaikai užmigdavo po stalu. Ir pas mus jis dažnai ateidavo. Mano dukra sakydavo: „Mama, ateis Klemas, vėl eisiu į mokyklą neišsimiegojus.“

Turbūt Utenoje nėra žmogaus, kuris nebūtų pažinęs Klemo. Iki kokių 50-ies metų Klemas nevarė alkoholio. Svečiuodamasis pas žmones jam įpildo stiklelio turiniu palaistydavo gėles vazonuose. Turėjo įprotį vėluoti. Bet ilgainiui visi prie to pripratome. Pradėdavome šventes be jo, o vėliau jis prisijungdavo. Į svečius Klemas galėdavo užsukti

ir naktį, taip pat ir pas jį svečiams durys buvo atviros bet kuriuo paros metu. Tik mes, bičiuliai, tų naktinių vizitų vengdavome iš pagarbos Klemo žmonai Aldonai. Jis buvo visoks žmogus. Kartais supykdamas ar net įžeisdamas išreikšdamas savo nuogą tiesą, bet pasakui dažnai dėl to gailėdavosi. Jis nemokėjo atsiprašyti, bet jausdamas gėdą įskaudintam žmogui padovanodavo savo ekslibrisą. Tačiau jis buvo tas, kuris į pagalbą atskubėdavo pirmas ir visada pasakydavo šiltą žodį sunkiu momentu. Kiek pasaulyje yra spalvų, tiek Klemas jų savyje ir turėjo. Jis netgi jausdamas gėdą už kito netinkamą elgesį. Kartą grįždamas namo jis pamatė, kad moteris jo sode skina uogas. Klemas negėdijo ir nedrausmino tos moters – tiesiog apsimetė, kad jos nemato, ir parėjo namo. Jis visada dalydavosi tuo, ką turėjo ar užaugino savo sode, visada kalbėdamas paklausdavo, kaip laikosi tavo vaikai, tėvai ar artimieji. Mums jis buvo labai brangus žmogus ir liko gyventi mūsų širdyse. Dar ilgai tikėsimės sutikti jį praeinantį...

Gražvydė Janina DAUJOTIENĖ

dailininkė-odininkė

Ši netektis labai skaudi, sukrečianti. Mes susipažinome tada, kai aš apsisprendžiau stoti į tuometį Stepo Žuko taikomosios dailės technikumą. Tuo metu Klemas, kaip mes jį vadindavome, mane ir mano draugę Falmirą Eidžiulytę (dabar – Sinicienė, Utenos kultūros centro dailininkė-scenografė – aut. past.) mokė tapybos, piešimo – ruošė mus stojamiesiems egzaminams. Mes lankėme jo studiją, kuri buvo prie senosios ligoninės. Labai gerai atsimenu tą studiją, ten buvo visokių jo paveikslų. Klemas suteikė mums dailininko gyvenimo pamokų. Kartu su Falmira kadaise svečiavomės Klemo tėviškėje, Linkuvoje. Susipažinome su abiem jo sesėmis, maloniai praleidome laiką. Sentimentų yra...

Labai šilti prisiminimai iš parodų, tiek mano personalinių, tiek mūsų, Utenos dailininkų, atidarymų, kuriuose jis dalyvaudavo. Atsimenu, kaip sakė: „Kodėl tu Daujotienė, o ne Kavaliauskaitė? Kavaliauskaitę tave visi žino...“ Vienos Utenos dailininkų parodų atidarymo metu jis padarė man labai malonią staigmeną – įteikė puodynę su teptukais. Susitikę visada pakalbėdavome, buvo patenkintas, kad gerbiu jį kaip mokytoją, ne tik kaip dailininką. Jis buvo neeilinė asmenybė, toks charizmatiškas, kitoks, grynas dailininkas, menininkas. Dar iš savo vaikystės, kuri labai toli, atsimenu, kad jis jau tada buvo išsiskiriantis, su savo *firminė* žalia berete (*šypsojosi*).

Vida GARUNKŠTYTĖ

Utenos A. ir M. Miškinių viešosios bibliotekos direktorė

Žinia apie Klemo mirtį netikėta. Prisimeinu jį kaip labai kūrybingą žmogų. Pažinojau Klemą 30 metų. Atsimenu, prieš keletus metus rengėme parodą, skirtą Alfonsui Nykai-Niliūnui. Jis tiek užkniso su ta paroda, bet padarė tobulai. Viską, ko imdavosi, padarydavo tobulai. Idėjų visada turėjo. Ir tokių, sakyčiau, didelių. Aš jį laikau Utenos dalimi. Jis buvo unikalus. Paskutiniu

metu vis ateidavo pavėlavęs ir dar mus visus nervuodavo (šypsojosi). Bet tai tik pridėjo jam šarmo. Niekas ant jo nepykdavo. Tiesiog yra žmonių, kuriems daugiau leidi... Kaip jį apibūdinti vienu žodžiu? Menininkas. Ir labai aukštos prabos.

Šiuo metu mūsų bibliotekoje eksponuojamas didžiulis – kelių metrų ilgio – jo darbas. Klemas labai vertino biblioteką, tikėjo tuo, ką mes darome. Ateidavo į visų parodų atidarymus, atnešdavo ką nors dovanų, pasisakydavo. Neatsiejama jo dalis – portfelis.

Rūta MIKULĖNAITĖ-JONUSKIENĖ

poetė, žurnalistė

Niekada nėra lengva bendrauti su žmogumi, kuriame telpa visos spalvų, jausmų, žodžių spektras: nuo balta iki juoda, nuo šviesu iki tamsu, nuo susižavėjimo iki sarkazmo. Nėra lengva bendrauti su žmogumi, kuris sako teisybę, nė kiek jos nepagražindamas ir nevyniodamas į blizgius spalvotus popierėlius. Tiesiai šviesiai. Ir... kaip nukirsta. Toks buvo Klemas. Vieni juo žavėjosi, kiti ant jo pyko, tretiesiems nemažai nervų pagadino... Visada vėluodavo į renginius – žiūrėk, jau dainų ar literatūros vakaras į pabaigą, ir tada atsiveria durys ir įžengia Klemensas – su ste-

buklinguoju menų pilnu portfelium – visus apdovanodavo savo sukurtais ekslibrisais, grafikos miniatiūromis, parodų katalogais ar net paveikslais, gėlėmis iš savo sodo ar Utenos pievų, o laimingiesiems papildavo paragauti ir jo paties gamintų traukinių su česnakais, petražolėmis, krapais ar gelsve. Pažinojau jį daugybę metų. Susitikdavome renginiuose, kartu pačioje Sąjūdžio pradžioje organizavome kunigo Petro Markevičiaus tapybos darbų parodą muziejuje (Klemas išleido puikų katalogą), kartu dalyvavome menų festivalyje ir poezijos skaitymuose Norvegijoje, kur mus buvo pakvietusi bendra bičiulė... Bet labiausiai man Klemą primena ir primins daina:

*Atėjau aš į stotį palydėti tavęs,
Palinkėti tau laimės ant kelio.
Ir tada, ir tada pro vagono duris
Numetė man alyvos šakelę...*

Daugybę kartų esu girdėjusi jį dainuojant šią dainą... Gal tiesiog tokia lemtis išeiti per patį pavasario žydėjimą. Kad sunkios alyvų šakos linguotų atsisveikindamos ir besistiebdamos į amžinybę... Kad iš didelio ir dosnaus gyvenimo atminčiai beliktų tik atmintys – kaip amžinoji alyvos šakelė pasaulio vėjuose...

Mindaugas Petras STUNDŽIA

poetas, žurnalistas

Su Klemensu pirmą kartą susitikome laikraščio „Lenino keliu“ (dabar – „Utenis“ – aut. past.) redakcijoje, kur kartu dirbome. 30 metų jį pažinojau. Jis ten dirbo fotografu. Apie jo būdo bruožus nenorėčiau kalbėti. Jo charakteris buvo sunkokas, bet jis buvo gabus ir talentingas žmogus, nesunkiai atrasdavo, sugalvodavo įdomių temų. Jis darydavo geras menines fotografijas ir turėjo sukaupęs nemenką archyvą. Manau, jo nuotraukos būtų vertinga medžiaga muziejams. Klemas kūrė ekslibrisus, tapė, mokėjo bendrauti su žmonėmis. Baigęs savo karjerą laikraščio redakcijoje, jis apsigyveno sode ir pradėjo reikštis kaip literatas, rašė eiles, buvo literatų klubo „Verdenė“, kuriam aš anksčiau pirmininkavau, nariu. Jo eilėse atsispindėdavo gražiausios spalvos. Aš net pavydėdavau, kaip jis mokėjo eilėmis meniškai perteikti spalvas. Jis ne tik pats kurdavo, bet ir gebėjo pastebėti kitų talentus bei gabumus. Utena neteko veiklaus, atsidavusio kūrėjo. Tokių žmonių nėra daug. Ir jų vis mažiau lieka...

Raimundas KUNICKAS

režisierius, dailininkas

Mes su Klemu susipažinome, kai aš dirbau tuometiniuose Utenos kultūros namuose. Jis ten dirbo fotografu.

Kartu rengdavome meno parodas. Buvome dar jauni. Jis turėjo išskirtinį humoro jausmą, savitą meninį požiūrį, bet ne visi suprastavo jo meną, ne visiems jo kūryba patikdavo. Nepaisant to, jo darbai buvo eksponuojami ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje, o namuose jis turėjo išsirengęs unikalų meno darbų muziejų. Mudu daugiau bendravome kaip kolegos, negalėčiau sakyti, kad buvome artimi draugai. Vienas iš paskutinių mūsų susitikimų – jo organizuotas pleneras, minint Utenos miesto 760-ąjį jubiliejų. Tai buvo geras, išpūdingas renginys. Klemensas kūrė išskirtinę meninę aplinką, jis buvo unikali asmenybė, mokanti gerbti ir vertinti šalia esančius.

LIŪDNAS PAVEIKSLAS
IR MOTERIS LIŪDNA
UŽ LANGO
MAUDOSI
VILTIES ŠEŠĖLIAI
KRYKŠTAUJA
VAIKŲ JUOKAS
VANDENS PURSLUOS
PRIKVIPIUS MOTERIS
BRANDŽIŲ ŽOLYNŲ
PULSUOJANTI DROBĖ
APSVAGIUS NUO VYNO
IR PALETĖS SPALVŲ
KOBIETA MOŽE BYČ
I CZERWONA
ZAWSZE I WSZĘDZIE-
WISOLYM CIENEM
WYSOKOŚCIAH NIEBA

pabudo kaštoninės
durpyno žvaigždės
nauja gojelio kaukė
virpa gaudydama debesis
rytas tapo šakas
atverdamas
taką į mišką

akių dugne
pilkos dienos
už lango
kalba lietūs
stoviu miške
be batų

į baltą sniegą
įbrido mintys
Rašės pušyne
pilnos dulkių kišenės
varnų pulkelis
neria į debesis
žiema tikiu lietumi
kaip pats savimi
pražilo mano medžiai
sniegas nebepaveja jų

žodžiai
žagarais išpinti
skaudina mane
ir du
pavargę
dideli delnai
glosto veidą
akis
ir langus naktį

XXX
VALTYJE
LIKO VANDENS
IR MAŽAS ŽUVIOKAS
LIŪDNAS ŽVEJAS
NETURI RŪKALŲ
IR DEGTUKŲ
PALIKĘS
ŽUVIOKĄ
SARGAUT
NUEJO Į KAIMĄ.

XXX

MANO LYRA
PRAŽYDĖ SAPNAI
MANO PALETĖJE
GYVENA
BUNDA RYTAS
KVEPIANTIS ČIOBRELIAS
AJARŲ DUONA
IR PAUKŠČIAIS

Sustingusios akys
pervertos adatų
laukdamas
patekančios saulės
rymos ir liūdės
kaip sielų kryžiai
pabudo vaikas
dangaus duobėj
...lab ryt (dien)

Temsta
keptuvėje
kepa eilėraštis
stovi
balta mintis
suvalgytų žodžių
užmiršus klaidas

atveriu
užrakintas duris
tolimi pasauliai
labai arti
už užmūryto lango
paklydau
tarp debesų

Turgaus bute
Spintoje
Kabo senimu
Atsiduodantys rūbai
Už sienos Gyvena
Šaltos grindys
Juliaus laikrodīs
ir seni batai

XXX
ŠARMENĖ
POETOS MAČERNIO
ŠARNELĖ
JUDRIAI TEKA
KAIP
IŠDYKUS MERGAITĖ
TOLI TOLI
ŽEMAITIJOJE
AUGA
LINKSMAS MEDIS
AUGA
LIŪDNAS MEDIS
MANO LYRA
PRIE JAVĖS
GLAUDŽIU
DANGAUS ŠVIESĄ
IR IŠ ŽIEDO
GIMUSĘ KŪDIKĘ

ūžia vėjas
...
kamino stogelį
žinodamas
ko siekai
nes jis girgžda
įtrūkęs
ir mane erzina
visą naktį
tarsi
vilksunis šuo

Vienas vakaras
trys uogos
paraudę
jau rugpjūtis
pirtyje
vanojuos
o vėjas
plaiksto
tavo plaukus

man gražios
baltos lauko ramunės
ir rugiagėlės gražios
ten priešais
už miško laukia
keliauji palikusį
aprūdijusį džiaugsmą
rankos siekia
apglėbti svajonę
vakaro saulėlydį
o aš
sėdžiu...

* * *

Upė ežeras
nendrių šokis
laužavietė
zupė alus
mūšos
vingio raštas
blyškių naktį
jonvabalių migla
svyra
vaiko galva
senelis rankom
vien rankom
traukia tinklus
šitą
išblyškusių naktį

* * *

mažai pasakiau
naktys juodos
metai trumpi

* * *

mano lagamine
be spindulių
tik dažų
tuščios tubelės
ištapytos
saulės miške
praeitoje naktį
užmiršto
vyno stikle
* * *
jei būčiau poetas
apdainuočiau
akis dainoje
savo mamos akis
paskendusias žieduos
ypatingo
tyrumo vandens
geras
ramias
šviesiais akis
regėjau nubudęs
ant
mamanės rankų
ir šešėlius
palaimos valandų...

* * *

esu
tyloj
išeinu
tamsoj
neatatstogauju
raižau graviūrą
tapau
moterį
ir
kartoju
sau
esu
būnu
išeinu

* * *

krenta žvaigždė
paukščio šešėlis
ir kitas
per grotesko
erškėčius
į lyrikos žvaigždes
poetinis kredo
išblyškusių naktį
lesino paukštį
ant sušlapusių
liepos šlaunų

* * *

viską žinojau
taupydamas žodį
dėdamas
prie
vyturio giesmės
dovanodamas
moters lūpoms
ir atšokusiai
durų velkei...

* * *

lašai
mano kelio
vilties ilgesio
ir žodžių
paskendo šviesos tvane
plaukiojanti
gulbė palydi
lengvą aidą
kasdienybės veido

* * *

įpilk stiklinę
balto vyno
įpilk
likime neramus
įpilk
su bryde rasoje
gyvenimo ir mirties...
įpilk
ir nebijok
tik brydė
liks rasoje...

tau

ir

man

* * *

šiaudų pynėjas
rasotą naktį
gėrisi
raidžių šešėliais
virtusiais
žodžiais rasotais
žaliaduonių
gegužės
žemėje

* * *

šypsosi gėlės
upės dainuoja
palikit mane
plika galva
bet
vis vien aš ramus
tyli gitara
šypsosi gėlės
nebūna ryto
kad jų nepalaistyčiau

* * *

Žmogau ir tu
iš mano krašto
pavirtęs
vabalu rausies
ir tie laukai
kviečių
į tavo žiūrį
kaip brolių akys
ramios iš rugių

* * *

vėjas
užuovėja švari
klėtelė
o mano sielai
jausmų dalis
kalbasi su manimi
ir sienojų
susparomis

* * *

širdį išvargino
sielų vartai
mažai pasakiau
durys užsiverdavo
ties manimi
bėgau žeme
basas likau
tiek nedaug
pasakiau
kur nuskrido
paukščiai
nežinau

* * *

bral
tujen žionė
kad atskrend
būrs juodų varnų
bral
į maną
vergšė galvo
bral
sveikindamos
būstės spalvo
bral
vakara paletė

TAPYTOJO
NA UTENAS
ARVYDO
ŠALTENIO
KKLÉMO

P1, 3/10 K. Klemo 2013

XXX

Balta nuotaika baltas sapnas
ir baltas močiutės kiemas
su vyšnių, slyvų, obelių
baltais žiedais
ir medumi mamos krūtų...
o paukštelį ir paukščių
ir naminių ir ne
ir miško ir dangaus...
tik pieno tik pieno nėra
Pievų šokėjos gegutėms kukuojant
mamanei linguojant namolio
medų dalino ragaišiu vaišino
su paukščiais paukšteliais ir ne
tik pieno nebuvo tik pieno
baltas sapnas baltame
sodžialkos kieme
ir paukščių paukščių pulkas
vaikystės nakties sapne...

XXX

X3, 1/10 K. Klemo 2013

XXX

Mūsų dvasių pasaulį skalauja
kamuoliniai debesys, nes slenkstį
aplenkia vaikystės angelas
Joninių naktį žydint alyvoms ir jazminams...
čia taip šalta ir nyku
ir žibutės pražydėję...
Baltas, skaistus, vienintelis
mano angelas baltais
vaikystės ašarų sparnais
mėlynomis upelio akelėmis
negali ateiti,
nes slenkstis trobos dervuotas,
pilnas sunkių žodžių
ir, ir nešvarių ramunių...

XXX
2008 K. Klemo LATVIA

VYNAS IR ELFAI

Klemensas KUPRIŪNAS

Visko žemėje ir po žeme yra. Visko. Mes net nežinome kiek? Taip pat ir jausmų, ir pažinimų, ir kvapų, ir meno srovių. Vieni džiaugiasi avangardu, o kiti alpsta išvydę Džokondą...

Žmogau, kur rytoj pasidėsi, ką pamatysi gatvėje, Rinkos aikštėje, muziejuje? Mintyse špokai ir žvirbliai čirškia. Aš skutuosi barzdą, prausiuosi, o L. KORINTO (LOVIS CORINTH) reprodukcijų albumas miega mano lovoje. Ant palangės daug įvairaus šlamšto, bet jis vienas su savo piešiniais, tapytais aktais, portretais, išsiilgusiais šviesos, kavos aromato ir Chajamiško vyno, ir pypkės kvapo. Damos ekspresyvos, nuogos, tik su margomis juostinėmis kojineėmis. Rembrantiškos, bet GOJAI neprilygstančios, o naturmortai su konvalijomis, jaučio krauju tonaliniame sprendime sultingi, kvepiantys medum ir pievų gėlių aromatu, svaigina. Heloviniški portretai, išvarvėjusiomis akimis, plaukiantys, tirptantys, krintantys į akį, šypsosi išsiilgę romantinio bučinio alyvmedžių mėnesienoj...

Vynas ir sūris, sūris ir vynas kaifuoja. Mano vidinis balsas nieko nepataria, nieko nežada, nieko neuždraudžia, tik truputį gaila, kad reprodukcijos guli lovoje, o galėtų kokioje nors kavinukėje prie ežero Utenoje arba Aluntos, ir Korintą žinotų, gal ir suprast, pajaut galėtų mano parapijonys. Nors jie labiau žavisi o lia lia pupomis...

Tai savitas tapytojas. ELFO kavinėje gurkšnoju COTE du HRONE. Kairėje į ežerą žvelgiančios drobės man primena, kad jos alsuoja, turi šiltą, drėgną odą, medžių muziką, šnaždesius, atodūsius, laiką. Figūros iš mažų kvadratėlių, ne domino, bet 64 langeliai, spalva skirtingi, retkarčiais pasikartojantys, o geltoną arba geltą pajautė už saulę labiau tviskančiai akinantį, o akys kaip vyno taurės, pripiltos jaučio kraujo KATALONIJS žemupio to ispaniško GOJOS vyno su pasakiškais burbuliukais, ir visa tai regiu drobėse čia, ELFO bare.

Vyną aprašyti kur kas sunkiau negu moterį. Nors abu ir skaidrumu, aromatu, švelniu žavesiu ir bohemiška klasta paperka

menininkus bei poetus, o su muzikais bučiuojasi. Negaila, tariau sau, svarbiausia ko kiame fone, o gal žiemos peizažo širdy valgydami obuolį tvirtoje, dalykiškoje vakaro šviesoje žvaigždėms bučiuojant Dauniškio veidrodėlį. Nesigėdinkite žavesio ašarų drobių siužetams, jausmams, virpesiams ir romantinei aurai, žvelgiančiai į mus ELFUOSE. Nebijokite savęs, nesigėdinkite. Ačiū! Jūs nuostabūs, Jūs didžiuojatės, Jūs džiaugiatės, kad pas mus Utenoje ne KORINTO (LOVIS CORINTH) reprodukcijos, o LAIMIO originalai ant drobių.

Mano paukštis laimingas, ilgai tylėjęs narvelis atsivėrė, tyloj maži šešėliai ir ekspresyvi paletė, vėjas nuo ežero pučia, kedena pušies šakas. Akmeninis lauko židinyš šią vasarą nekūrentas. Palengva išlenda yla iš maišo kaip diena iš nakties. Šiandien atsikėlęs negalėjau rašyti. Baigiau mūryti iš spalvotų drobinių kvadratėlių židinį ELFAMS. Su džiaziniu svingu, žiūriniu į RAŠĘ.

Utena, 2006

Antazavės dvaras dar nematė tokio tapytojų sambūrio

Vilija VISOCKIENĖ

Kovo 21–31 ir balandžio 4–14 dienomis Antalieptės Basųjų Karmelitų vienuolyne bei Inovatorių slėnyje vyko tarptautinis pleneras „Menų gaudyklė. Kūrinių rezidencijų tinklo išvystymas Ežerų krašto regione“.

Plenere – gausa profesionalų

Balandžio viduryje Antazavės dvare vyko plenero uždarymas ir jo metu sukurtų darbų parodos atidarymas. Parodos autoriai – abiejų plenero etapų dalyviai: dailininkai Arvydas Bagdonas, Rebeka Bruder, Ivo Folkmanis (Latvija), Ričardas Garbačiauskas, Algirdas Gaižauskas, Violeta Gasparaitis, Romualdas Pučekas, Rimvydas Pupelis, Lilianna Žutautienė, Valentinas Varnas, Arvydas Kašauskas, Vytautas Poška, Ramunė Sladkevičiūtė-Dainienė, Giedrė Riškutė, Vilma Vasiliauskaitė, Algimantas Stanislovas Kiauga, Rūta Eidukaitytė, Vidmantas Jažauskas, Nijolė Trinkūnienė, Olga Samar (Ukraina), Alvydas Stauskas (plenero vadovas). Plenero kuratorė – Ieva Špūrienė.

Parodos atidarymas įvyko Antazavės dvaro koncertų salėje. Gausiai susirinkę žiūrovai klausėsi Hanoveryje studijuojančio Simono Poškos atliekamų kūrinių

fortepijonu – M. K. Čiurlionio preliudų ir paties jauno, perspektyvaus kūrėjo autorinės pjesės „Uvertiūra teatrui“. Šį kūrinių muzikantas sukūrė savo tokiu pačiu pavadinimu režisuotam spektakliui. Simonas yra dailininko Vytauto Poškos sūnus, jo senelė – dailininkė Gražina Vitartaitė, tad nenuostabu, kad atlikėjo muzika kupina spalvų, plačių potėpių, ekspresijos.

Padėkos

VšĮ Euroregiono „Ežerų kraštas“ direktorato biuro vadovė Inga Šidlauskienė ir „Menų gaudyklės“ projekto koordinatore Agnė Vaišytė pristatė projekto tikslus ir veiklas.

„Projektas gimė iš asmeninio poreikio – norėjom regione šalia savęs turėti daugiau meno, tai, kas jaudintų ir įkvėptų kasdieniuose darbuose, tad išklėm sau pagrindinį tikslą – atrasti tas vietas, ku-

rios galėtų atlikti menų gaudyklės funkciją – gaudyti kultūrą, leisti jai tarptose erdvėse ir kartu skleisti į išorę, leisti prisiliesti prie visuomenės, kuri yra svarbiausias elementas, ir daryti jai poveikį, – sakė A. Vaišytė. – Praėjus beveik metams nuo projekto pradžios, galima sakyti, kad ryškėjantys rezultatai pranoksta lūkesčius – jau turime realiai veikiančius penkis taškus regione. Jie tikrai atlieka menų gaudyklės funkciją ir šiandien akivaizdus to įrodymas – matome, kiek menininkai sukūrė meno, ir labai džiaugiamės, kad Zarasų krašte turėjome galimybę surengti daug renginių visuomenei. Noriu menininkams labai padėkoti, kad įsileido į savo erdves ir leido prisiliesti žmonėms prie jų pasaulio, pamatyti kūrybinį procesą iš taip arti, nes tokios galimybės nėra kasdienės. Kviečiame ir toliau stebėti projekto metu vykdomas veiklas – Visaginas kvies su profesionaliu cirku, Leliū-

nai su keramika, Ignalina su skulptoriais, Švenčionėliai ir Dusetos su daile.“

Kultūros centro Dusėtų dailės galerijos direktorius Alvydas Stauskas pasveikino visus plenero dalyvius, padėkojo jiems už sukurtus darbus, kiekvienam dailininkui įteikė atminimo dovanas. Plenere dalyvavusi dailininkė iš Kijevo Olga Samar labai dėkojo organizatoriams, visiems su tiktiems žmonėms už šiltą priėmimą, gerumą, nuoširdumą. Į savo šalį iš Lietuvos ji parsiveš pačius gražiausius prisiminimus. Dailininkas Algimantas Stanislovas Kliaugas pabrėžė, kad „meno priartinimą prie visuomenės laiku ilgalaikę ir labai svarbia misija, nes, kai paminamas menas, – humanizmo nelieka, ką rodo karas Ukrainoje.“ Jam pritarė ir dailininkas Vytautas Poška, sakydamas, jog galutinis meno tikslas – bendravimas tarp žmonių.

„Inovacijų slėnio“ vadovas Arūnas Survila, kurio kolektyvo dėka plenero dalyviai turėjo puikias gyvenimo ir kūrybos sąlygas, džiaugėsi galimybe bendradarbiauti. „Džiaugiamės, kad buvome šio plenero dalimi, nes ir mes stengiamės kur-

ti ir štai dabar dar vieną rezidenciją prikėlėme iš pelenų – Kamariškių dvarą. Labai svarbu yra moralinis palaikymas, ir kai matai žmones, kuriančius tose erdvėse, tai kelia motyvaciją. Menas ateities kartoms padės papasakoti apie tai, kas buvo šandien“, – įsitikinęs A. Survila.

Plenero dalyviams, organizatoriams dėkojo Zarasų rajono tarybos narys Rimantas Jurevičius, už edukacijas vaikams – Zarasų Fausto Latėno meno mokyklos mokytojai, už kūrybos sklaidą mažuose miesteliuose – Antazavės seniūnijos seniūnas Algirdas Lekaveckas.

Paroda buvo eksponuojama iki gegužės 3-ios Antazavės dvaro antrame aukšte. Vėliau ji turėtų keliauti į kitus miestus.

Edukaciniai susitikimai

Balandžio 11 dieną plenero dalyviai savo kūrybinėse dirbtuvėse Antalieptės vienuolyne surengė praktinę tapybos edukaciją mokiniams, kurią vedė dailininkė R. Sladkevičiūtė-Dainienė. Taip pat vaikai apsilankė visų plenero dalyvių studi-

jose, apžiūrėjo jų sukurtus ir tebekuriamus paveikslus, kalbėjosi su jų autoriais apie meną. Ši popietė buvo puiki proga jaunimui pabendrauti su garsiais profesionaliais dailininkais, daugiau sužinoti apie dailės studijas, perspektyvas meno pasaulyje – tarp edukacijos dalyvių buvo keletas mokinių, kurie svajoja tapti dailininkais.

Kitą dieną Antalieptės vienuolyne apsilankė Zarasų Fausto Latėno meno mokyklos mokiniai. Pirmiausiai apie plenerą jiems išsamiai papasakojo plenero vadovas A. Stauskas, po to visa grupė lankėsi plenero dalyvių studijose, kvepiančiose šviežiais aliejiniais dažais. Jaunuoliai smalsiai apžiūrėjo naujus paveikslus, klausėsi dailininkų pasakojimų apie menininko kelią – kodėl (ne) verta jį rinktis, kaip atrasti savo stilių. Grupėje buvo nemažai tokių, kurie pasirodė studijuoti dailę. O kurie rinksis kitas profesijas, įgaus patirties, suvokimo apie meną, kultūrą, estetiką, o tai visuomet pravers gyvenime.

Parengė Deimantė Kazokaite

Dusetų Kazimiero Būgos biblioteka minėjo garbingą 85-erių metų sukaktį

Daiva ČEPĖNIENĖ

Šių metų gegužės 13 dieną dusetiškiei bei svečiai iš aplinkinių miestų ir miestelių su gėlėmis bei dovanomis skubėjo į Zarasų rajono savivaldybės viešosios bibliotekos Dusetų Kazimiero Būgos padalinį (toliau – biblioteka). Čia vyko iškilmingas renginys, skirtas paminėti bibliotekos 85-erių metų sukaktį. Susirinkę į salę, kurioje vos sutilpo, svečiai netrukus buvo pakviesti pakilti iš sėdimų vietų ir išeiti į lauką, kur buvo atidengta naujoji bibliotekos iškaba ir atidarytas pirmasis Dusetose knygų namelis. Po šių ceremonijų svečiai grįžo į bibliotekos salę tęsti šventės, kurioje netrūko staigmenų ir geros nuotaikos.

Jubiliejinio renginio metu atidengta nauja bibliotekos iškaba

Biblioteka įvairių laikmečių kontekste

Dusetų Kazimiero Būgos biblioteka įsteigta 1937 metais Šaulių namų antrame aukšte (Vytauto gatvėje, kur dabar veikia Zarasų Fausto Latėno meno mokyklos Dusetų meno skyrius, šaulių būstinė užima tik nedidelę pastato dalį). 1941 m. rugpjūčio 1 d. biblioteka buvo perkelta į kitą miesto galą, K. Būgos gatvę. 1945 metų birže-

lio mėnesį biblioteka buvo pradėta „valyti“ pašalinant visas knygas, kurios neatitiko to meto ideologijos. 1950 metais buvo vykdomas naujas administracinis pertvarkymas. Sudarytos keturios sritys: Vilniaus, Kauno, Klaipėdos ir Šiaulių. Vilniaus srčiai priklausė 24 rajonai, tarp jų ir Dusetos. Kadangi tais metais įkurtas Dusetų rajonas, Dusetų biblioteka tapo centrine – ra-

jonine (su skaitykla, kilnojamuoju fondu ir vaikų skyriumi). 1959 metais naikinant Dusetų rajoną, jo dalys atiteko Utenos, Rokiškio ir Zarasų rajonams. Nors biblioteka prarado rajoninės veiklos statusą, tačiau išlaikė rajoninei bibliotekai priskirtas funkcijas. 1960 metais biblioteka persikėlė į naujas patalpas. Jos plotas padidėjo nuo 68 kv. metrų iki 112 kv. m. 1973 metais buvo

pradėta rajono valstybinių masinių bibliotekų tinklo centralizacija. Jau kitais metais rajoninė Zarasų rajono biblioteka pavadinama centrine biblioteka su jai priklausančiais filialais. Po 57 metų, 1994 metais lapkričio 12 dieną, minint 115-ąsias kalbininko Kazimiero Būgos gimimo metines, Dusetų bibliotekai grąžinamas Kazimiero Būgos vardas. 2010-ieji Dusetų bibliotekos padaliniai buvo išskirtiniai, mat tais metais biblioteka perkelta į Dusetų Kazimiero Būgos gimnazijos patalpas. Naujos patalpos iki šių dienų yra šviesios ir jaučios, pritaikytos bibliotekos veiklai. 2018 m. prie Dusetų Kazimiero Būgos bibliotekos buvo prijungta ir Dusetų Kazimiero Būgos gimnazijos biblioteka. Dabar čia yra skaitykla, veikia viešosios interneto prieigos taškas, įrengta dešimt kompiuterizuotų darbo vietų, teikiama nemokama prieiga prie interneto, veikia bevielis internetas, teikiamos spausdinimo, kopijavimo, skenavimo paslaugos. Biblioteka Dusetų mieste – bendruomenę buriantis centras, kuriame verda kultūrinis gyvenimas. Šiuo metu Zarasų rajono savivaldybės viešosios bibliotekos Dusetų Kazimiero Būgos padalinio fonde yra 18 600 knygų. Fondas kasmet atnaujinamas naujomis knygomis, joms įsigyti lėšų skiria rajono savivaldybė, bibliotekai knygų padovanoja ir privatūs rėmėjai, vietos verslininkai. Per metus bibliotekoje sulaukiama apie 800 skaitytojų. Iki pat šių dienų Dusetų Kazimiero Būgos bibliotekos padalinio vedėja dirbanti Elena Gaižiuvienė bibliotekininkės karjerą pradėjo dar 1971 metais, o pastaruosius tris dešimtmečius eina bibliotekos vedėjos pareigas. Dažnas bibliotekos lankytojas šią moterį vadina bibliotekos siela, šio kultūros židinio sergėtoja.

Dusetose atsirado knygų namelis ir nauja iškaba

Jubiliejinis renginys Dusetose prasidėjo atidengiant naują iškabą. Informacinė lenta su įstaigos pavadinimu sukurta vietos menininko Romualdo Pučeko. Ją atidengti garbė buvo suteikta pačiam autoriui bei Dusetų seniūnijos seniūnui Dariui Steponavičiui. Knygų namelio atsiradimo mieste organizaciniais reikalais rūpinosi dusetiškis tautodailininkas drožėjas Erikas Čypas, o sumeistravo jį vietinis medžio meistras Julius Gasaitis. Po atidengimo ceremonijos visi svečiai sugrįžę į bibliotekos salę klausėsi sveikinimų, padėkų, dalijosi prisiminimais.

„Apie knygą daug yra parašyta, atlikta įvairių studijų. Buvo laikai, kai knygos buvo deginamos, naikinamos. Tačiau knyga negalėjo geležinę uždangą. Taigi, imkime ir skaitykime knygą“, – sveikindamas biblio-

tekos bendruomenę jubiliejaus proga ir dėkodamas vedėjai už nuoširdų darbą kalbėjo Dusetų Švč. Trejybės parapijos klebonas kanauninkas Stanislovas Krumpļauskas. Sveikinimus bibliotekai skyrė ir Dusetų Kazimiero Būgos gimnazijos, Kultūros centro Dusetų dailės galerijos, kaimyninių miestų ir miestelių bibliotekų atstovai, skaitytojai, draugai, sulaukta ir gausybės virtualių sveikinimų bei palinkėjimų iš meno, kultūros srities atstovų. „Kada pagalvoji, kad bibliotekininkystė prasidėjo dar nuo Antikos laikų, tai tie 85-eri metai bibliotekai atrodo dar visiškai jaunystė. Aš norėčiau biblioteką matyti jauną, besidžiaugiančią gyvenimu ir tuo džiaugsimu užkrečiančią mus visus. Biblioteka nėra vien apie knygą, biblioteka yra apie žmones, apie ryšį tarp žmonių. Tad kurkime biblioteką kartu, puoselėkime, auginkime ir tikėkimės, kad kada nors po daug daug metų kažkas sakys, kad štai – bibliote-

ka švenčia 850-ąjį jubiliejų“, – kalbėjo Dusetų seniūnijos seniūnas D. Steponavičius.

Padėkos skirtos ir darbuotojams, ir skaitytojams

Renginio metu E. Gaižiuvienė dėkojo skaitytojams, atvykusiems svečiams, šventę surengti padėjusiems rėmėjams bei nuolat pagalbos ranką ištiesiantiems žmonėms ir įteikė padėkas aktyviausiems skaitytojams. Pasak E. Gaižiuvienės, vyriausiam skaitytojui jau beveik 90 metų, o mažiausi – vos šešerių sulaukę, mokyklą pradėdantys lankyti priešmokyklinukai. Padėkos įteiktos daugiausiai knygų perskaitantiems ir aktyviausiems bibliotekos lankytojams – Mahir Aleksandrui Senoglu (7 m.), Deniz Adomui Senoglu (9 m.), Vandai Klibienei, Rimai Simanavičienei, Ažuolui Vacekauskui, Ritai Bakanavičienei, Indrei Klimkaitei, Gintautui Kuzmai, Gražinai Gilienei. Zarasų rajono savivaldybės

Bibliotekos bendruomenę ir vedėją Eleną Gaižiuvienę sveikino dusetiškė, bibliotekos bičiulė Marija Varenbergienė

mero patarėjas Vilhelminas Kuzmickas už ilgametį ir kūrybišką darbą organizuojant kultūros ir literatūros renginius Dusetų bendruomenei, rajono savivaldybės mero Nikolajaus Gusevo padėką įteikė bibliotekos vedėjai E. Gaižiuvienei. Zarasų rajono savivaldybės viešosios bibliotekos direktorė Danutė Karlienė padėkomis apdovanojo visas bibliotekos darbuotojas – Eleną Gaižiuvienę, Vandą Štepanavičienę, Rimą Survilaitę ir Danutę Abukauskienę. Renginio metu kraštiečių poetė Marija Meilė Kudarauskaitė pristatė savo ir sūnaus Vytauto Kudarausko-Bunkaus ką tik išleistą eilėraščių knygą „Lėto laiko glėbyje“.

Pasak bibliotekos vedėjos, atšventusi garbingą sukaktį Dusetų Kazimiero Būgos bibliotekos bendruomenė ir toliau tikisi klestėti, skleisti šviesą, rengti tradicinius renginius – organizuoti knygų pristatymus, įvairias edukacijas, literatūrinių skaitymų vakarus, parodas, bendradarbiauti su Dusetų mieste lyje esančiomis organizacijomis – Dusetų Kazimiero Būgos gimnazija, Kultūros centru Dusetų dailės galerija, Dusetų seniūnijos ir parapijos bendruomenės santalka, tęsti nuo 1997 metų prie bibliotekos įkurto literatų klubo „Atgaiva“ veiklą bei šiltai priimti kiekvieną čia užsukantį.

Parengė Jurgita Ulkienė

Renginio metu kraštiečių poetė Marija Meilė Kudarauskaitė pristatė naują eilėraščių knygą

Dusetiškiečiai džiaugėsi naujove – mieste atidarytu knygų nameliu

Iš Vilniaus į kaimą persikrausčiusi dailininkė gamtoje įkūrė dailės galeriją

Aurelija KAIRYTĖ-SMOLIANSKIENĖ

„Dailės galerija nuo didmiesčių nutolusiame kaime? Kodėl gi ne!“, – nutarė dailininkė, „Giedra galerija“ įkūrėja Giedra Purlytė. Tapytojai karantinas pamėtėjo idėją paveikslų galeriją atverti ne vaizdų išlepintame mieste, bet Molėtų rajone, prie Alantos miestelio įsikūrusiame Svobiškėlio kaime. Kaip šeimininkė sakė, sodybos ji su vyru ieškojo tam, kad galėtų atsipūsti nuo miesto triukšmo. Vėliau sumanymą pakoregavo ir vieta, iš kurios nebesinorėjo išvykti, ir koronaviruso pandemija.

Mieste laikas ištirpdavo

Įsikandęs kamuoliuką laigo baltas šuo, šurmuliuoja ką tik pasibaigusio tapybos plenero dalyviai. Plačioje teritorijoje stovi vaikų žaidimų aikštelė, telkšo tvenkinys bei ežeras. „Kaime daugiau buities, neįvertinau krūvio, tačiau mano protas dabar daug ramesnis“, – nusišypsojo G. Purlytė. Jos spalvingi abstraktūs paveikslai parodose bei mugėse atkreipia žiūrovų dėmesį, bet apsigyvenusi Svobiškėlyje ji pradėjo tapyti dau-

giau peizažų. Pasak dailininkės, dienas leidžiant mieste sąmonė keistai išsibalsuodavo, o laikas ištirpdavo ir pranykdavo nežinia kur. Gamtos prieglobstyje buvusi miestietė gyvena kiek ilgiau negu vienerius metus, tačiau savo pasirinkimu neabejoja. „Nebuvo tikslaus logiško plano. Kaip daugelis miesto gyventojų norėjome ir buto sostinėje, ir sodybos poilsiui. Jos ieškojome ilgai“, – prisiminė dailininkė. Ji teigė, kad būsimos galerijos vietą išvydo beveik atsitiktinai – šeima nesidairė į aukštesnių

kainų kategorijai priklausančias sodybas. „Nuvykę pamatėme aplinką, tą ežerą, ir viskas įkrito į širdį. Nutarėme, kad dėsime akcentą ne miestui ir pigiam užmiesčio nameliui, o gyvendami šioje sodyboje kartais važiuosime į Vilnių pernaktvoti. Taip persikreipė mūsų prioritetų svarstyklės, – pridūrė G. Purlytė. – Retkarčiais vis dar nuvykstame į miestą, bet jeigu tik galime, grįžtame dar tą patį vakarą. Esame labai nustebę, jog mums čia taip gera ir kad miestas taip nebetraukia.“ Pašnekovė užsiminė, jog

sprendimą persikraustyti dar sutvirtino karantinas. Prieš pandemiją pora planavo kaime kurtis priartėjus pensiniam amžiui, bet, karantino metu išbandžius gyvenimą gamtoje, jų neatbaidė net tai, kad vyras dirba Vilniuje ir į darbą turės keliauti iš Molėtų rajono.

Nesitiki daug užsidirbti

Galerijos įkūrėja paaiškino, kad anksčiau čia veikė kaimo turizmo sodyba. „Sodyboje du nameliai, tačiau jie buvo su daliniais patogumais, skirti gyventi vasarą. Nusprendėme, kad vienas galėtų tarnauti idėjai, nesusijusiai su kaimo turizmo verslu – jo griebtis visai neketinome, tad šį pastatą paskyrėme dailės galerijai, – mostelėjo ji bei akcentavo, jog sumanymą diktavo karantino ypatybės – per pandemiją negalima grūstis. – Kilo minčių, kad galėtų atvykti lankytojų, kalbėtis su menininkais, ramiai išgeriti arbatos.“ G. Purlytė teigė nesitikinti iš galerijos daug užsidirbti, nors tai tik kelio pradžia. Ji norėtų, kad vieta taptų traukos centru. Pašnekovė sakė, jog netrukus surengs edukaciją vaikams iš socialiai pažeidžiamų šeimų. „Su jais piešime, tapysime, tačiau nebus taip, kad iš vaikų uždariausime, nors ir gausime nedidelį atlygį. Idėjų buvo daug. Jos

gimsta lengvai, tačiau kiekvieną reikia įgyvendinti. Neseniai galerijoje vyko tapybos pleneras, o priimti tiek žmonių ir jais pasirūpinti buvo didelis iššūkis. Įvertini situaciją ir verti toliau puslapi“, – nedaugžodžiavo pašnekovė. Ji prisipažino, kad prieš kaime įkuriant dailės galeriją, abejonių buvo, tačiau organizatorė stengėsi jas vyti šalin. „Ką beveikčiau – jaudinuosi, bet mano racionalus vyras suima į rankas ir sako: „Ramiai!“ Galvojau, kad surengti plenerą be institucijų paramos bus neįmanoma. Mums kaimo, tačiau įsitikinome – įmanoma“, – džiaugėsi G. Purlytė. Ji tvirtino, kad pleneras buvo tarsi šeimos investicija į ilgalaikį projektą – negali prašyti paramos ar pagalbos, kol nesukūrei rezultato. „Kaip parduosi paveikslą, kol jo nėra? Pavyko pritraukti vieną asmeninį rėmėją, kuris parūpino dailininkams drobių. Per „Giedra galerija“ atidarymą iš manęs nupirko tris paveikslus. Skersai išilgai visiems skambinau, kviečiau draugus, dalijausi socialiniuose tinkluose – teko dėl to pavargti“, – vardijo įkūrėja. Galerijos erdvę puošia pačios dailininkės tapyba bei jos mamos keramikės Birutės Purlienės lipdiniai. Taip pat eksponuojami pirmojo čia vykusio tapybos plenero dailininkų darbai.

Ne kiekybė, o kokybė

Šalia kelio į Alantą šeimininkai įsmeigia stulpelį su nuoroda. G. Purlytė teigė, kad užrašas vangiai sudomina pravažiuojančius – netikėtų svečių į neseniai įkurtą galeriją dar nebuvo užklydę. Ji rengia atvirų durų dienas, apie kurias paskelbia savo socialinio tinklo „Facebook“ paskyroje. Apie lankymo laiką galima sužinoti ir Alantos dvare. „Galerija stovi privačioje valdoje, juk galiu tuo metu kad ir daržą ravėti... Norint ją aplankyti ne per atvirų durų dieną, būtina su mumis susitarti iš anksto. Galerijos gamtoje principas yra ne toks, kad nuolat plūstų smalsuoliai. Mums kokybė svarbesnė nei lankytojų kiekis“, – sakė pašnekovė, kuri tvirtino, kad kaime visada turi ką veikti. Ji prisipažino, jog pažįsta dar vieną porą netoli Molėtų, taip pat atidariusią dailės galeriją. Pasak jos, daug kas pastebėjo, kad pasaulis keičiasi, bet ribojimai atvėrė anksčiau neišbandytų galimybių. „Gamtoje ir bendraujama kitaip. Manau, kad jautresni tą pajuto“, – kalbėjo dailininkė. Paklausta, ar neketina šalia ganyti avių, kuriomis susiviliojo ne vienas buvęs miestietis, ji sakė, jog ūkio gyvūnų auginti nenori. „Turime nemažai paukščių, varlių, ežere plaukiojančių lydekų. Dabar užten-

ka šuns ir katino“, – šypsojosi pašnekovė, kuriai neseniai teko padirbėti dailės mokytoja greta įsikūrusioje profesinėje mokykloje, tačiau, pasak jos, ten neilgai teištvėrė. „Kai prasidėjo nuotolinis mokymas, pusės vaikų nebemačiau. Prisijungusi internetu nežinodavau, ką jie veikia. Mokiniais labai trūksta motyvacijos. Mano idėja buvo dirbti ne dėl pinigų, labiau dėl savirealizacijos ir prasmės. Pamačiau, kad jiems neįdomu ir to nereikia. Kam save eikvoti ir ardytis, kad jie pieštų? Nereikia, tai nereikia“, – atviravo G. Purlytė. Ji patvirtino, kad motyvuotą mokinį galėtų pamokyti ir savo galerijoje, nežiūrėdama į jo tėvų finansinę padėtį.

Norintiems iškeisti namus didmiestyje į ramų gyvenimą vieniemyje, buvusi miestietė palinkėjo nebijoti ir bandyti. „Tai tapo šių dienų moda, bet ji atėjo ne šiaip sau – žmonės suprato, kas geriau. Per karantiną daug draugų išvyko į sodybas, o vėliau panoro ten pasilikti. Dirbti nuotoliniu būdu dabar leidžia ir techninės galimybės. Sėdėdamas ant ežero kranto gali tvarkyti reikalus“, – neabejojo G. Purlytė.

Parengė Deimantė Kazokaite

Gintaras Gesevičius: „Gebėjimas kurti – tai Dievo malonė“

Daiva ČEPĖNIENĖ

Grafikas, tapytojas Gintaras Gesevičius gegužės pradžioje Utenos A. ir M. Miškinių bibliotekoje atidarė tapybos darbų parodą. Menininkas, gimęs Kaune, pirmą kartą į Uteną atvyko 1968 metais atlikti studijų praktikos ir šį kraštą prisijaukino. Todėl dabar jis Kirdeikiuose (Utenos r.) praleidžia didžiąją savo laiko dalį ir supamas gamtos čia kuria išskirtinius meno kūrinius. Žiūrėdamas į G. Gesevičiaus darbus, lyg jauti sklindančią saulės šviesą, viltį, ramybę, o kai kurie meno vertintojai autoriaus darbuose išvelgia ir tvyrančią M. K. Čiurlionio dvasią. Autorius nuo 1976 metų dalyvauja profesionalaus meno parodose Lietuvoje ir užsienyje, yra surengęs daugiau kaip 100 personalinių parodų, pelnęs gausybę premijų, apdovanojimų. Dailininko kūrinių yra įsigiję Lietuvos nacionalinis dailės muziejus, meno galerijos, privatūs kolekcininkai iš įvairių pasaulio kampelių. Apie G. Gesevičiaus kūrybą ir ketvirtąją parodą, rengiamą Utenoje, pasikalbėjome su pačiu autoriumi.

Anot Gintaro Gesevičiaus, netobulume ir yra menas

Studijavote grafiką, bet metams bėgant jus patraukė tapymas. Kaip ir kodėl tai nutiko?

Mane vaikystėje mama šiek tiek pamokino piešti ir po ketvirtos klasės patarė stoti į Kauno J. Naujalio dailės mokyklą

(dabar Meno mokykla – aut. past.). Aš ten neįstojau, bet mane priėmė kaip kandidatą mokytis bandomajam laikotarpiui. Pirmame trimestre gavau trejetą, antrame – ketvirtą, trečiame jau penketą, praktika ir metinis trimestras vėl buvo įver-

tinti penketais. Pasirinkti grafikos studijas buvo labai pragmatiškas sprendimas. Profesinė prasme – grafikas gali uždirbti sau duonai, o tapytojas, tais laikais, geriausiu atveju, jei gaudavo darbą, tai galėdavo paišyti kokias nors kino reklamas.

Autoriaus parodoje eksponuojami darbai sukurti per praėjusią žiemą

Nebuvo perspektyvu rinktis tapybą. Bet aš manyčiau, kad daugelį tokių dalykų nulemia asmeniniai ar gal ir likimo vingiai. Galiu sakyti, kad absoliučiai sėkmingai sužaidė likimas. Jaučiu, kad tapyba man leidžia daugiau pasakyti apie tai, kas mano viduje. Tai kaip spalvotas ar nespalvotas kinas. Taip pat yra su grafika ir tapyba. Žinoma, patraukliau ten, kur yra spalvos.

Esate sakęs, kad menas yra žmogiškoji klaida. Ką turėjote mintyse sakydamas šiuos žodžius ir kas jums yra menas?

Žmogus prieš visatą yra labai mažas. Idealaus žmogaus nėra. Jeigu jis idealus, tai sukurtas kompiuteriu, bet nėra natūralus. Kiekvienas menininkas, fotografas tą patį objektą perteikia skirtingai. Tai yra unikalų, kiekvieno unikalų braižą. Todėl tai, kas nėra idealu, galima vadinti klaida arba savitumu. Tame netobulume ir yra menas. Taigi gebėjimas kurti – tai Dievo suteikta malonė. Tai tarsi nėra mano, kaip menininko, asmeninis privalumas, tai tik priemonė mūsų sielų dialogui. Privalau surasti savyje šviesos, kad galėčiau tai perteikti kitam, galbūt stovinčiam tamsoje.

Ar M. K. Čiurlionis jūsų kūryboje vaidina kažkokį vaidmenį?

Ar jūsų darbai yra įkvėpti šio žymaus žmogaus dvasios?

Aš manau, kad jeigu mes su Čiurlioniu būtume gyvenę vienu metu, turbūt

būtume skaitę tas pačias knygas, buvę tų pačių politinių pažiūrų, būtume žavėjęsi tomis pačiomis merginomis ir gal būtume buvę draugais. Mano kūriniuose galbūt atsispindi panašus matymas, kaip matė Čiurlionis – iš aukštai į tolį, panašus požiūris į visatą. Mane, kaip menininką, formavo ir tai, ką aš mačiau vaikystėje būdamas 3–4 metų. Nedideliame kambaryje virš fortepijono kasdieną matydavau kabantį paveikslą su keistu vaizdu – dūmai, kylantys į viršų, laiptai, o po laiptais žvaigždės. Nors tuo metu buvo sunku suprasti to kūrinio prasmę. Taip pat lankymasis muziejuose, parodose, viskas – paveikslai, muziejų kvapas, visa tai suteikė prasmę ir mane formavo.

Jūsų paveikluose dominuoja ryškios spalvos, šviesa, ar tai atspindi jūsų nuotaiką, požiūrį į gyvenimą?

Mano paveikluose yra vilties, saulės šviesos. Tačiau kiekvienas tai mato ir interpretuoja skirtingai. Viena moteris, žiūrėdama į mano kūrinius, sakė, kad visur vaizduoju tik vakarą ir saulėlydžio spalvas. Bet turbūt ji niekada nėra mačiusi ankstyvą rytą tekančios saulės. Sunku pasakyti, kodėl yra taip, o ne kitaip. Kūryboje dažnai nėra atsakymo į klausimą kodėl...

Kokius darbus iš gausybės savo kūrinių kolekcijos atrinkote šiai parodai?

Šiai parodai atrinkau tuos darbus, ku-

rie atspindi tai, kuo aš gyvenu dabar. Parodoje eksponuojami darbai sukurti per praėjusią žiemą. Tai yra lyg duoklė žiūrovams, lyg ataskaita apie tai, ką sukūriau per pastarąjį laiką.

Ar menininkas gali kurti tik tuomet, kai jaučia įkvėpimą? Kas yra jūsų įkvėpimo šaltinis?

Profesionalui svarbu ateiti į dirbtuvę ir jeigu nėra to vadinamo įkvėpimo, tiesiog imti ir pasidrožti pieštukus, susitvarkyti aplinką, darbo vietą. Aš kurdamas taip pat pavargstu, tada prasideda kartojimasis kūryboje. Yra buvę taip, kad ir mėnesį laiko teptuko rankose neturėjau. Bet tą laiką skyrčiau paruošiamiesiems darbams. Paišydavau eskizus ir tiesiog mesdavau juos į dėžę. Kai kuriuos eskizus iš dėžės išsitraukiau po 10 metų. Tai buvo kaip lobis. Būna, kad nesiseka tapyti, tai aš tada savęs nekankinu, palieku savo kūrinį ramybėje ir išeinu. O iš ryto ir vėl labai noriai grįžtu prie darbo.

Kokie jūsų ateities planai?

Aš noriu būti žinomas, bet nesusi-reikšminęs. Menininkas turi būti žinomas. Meno prasmė yra, kad šviesą, esančią manyje, matytų ir aplinkiniai. Aš turiu daug vidinio potencialo, tikslų. Pastaruoju metu Kirdeikiuose įsirenginėju studiją, planuoju kurti toliau, rengti parodas ir skleisti tą šviesą per meną.

Dėkoju už pokalbį.

Parengė Vytautas Ridikas

Editos Kušleikienės namuose jau trejus metus gyvena lapės

Aurelija KAIRYTĖ-SMOLIANSKIENĖ

Smailus snukutis, gudrios akys bei rudas kailis atsėlina prie ūkininko tvoros ir taikosi pagriebti neatsargią vištą. Turbūt ne visi galvoja, jog šių savybių rinkinys vertas pasigėrėjimo, tačiau žmonės nuo seno lapėmis žavisi – jos elegantiškai šmėžuoja ir lietuvių liaudies pasakose, kur šaiposi iš amžinai alkano pikto ir kvailo vilko, ir dabartiniais laikais mojuodamos uodega vikriai stryktelėja į pakelės griovį vairuotojui prieš pat nosį. Utenos rajono Kuktiškių seniūnijos Gimžiškių kaime gyvenanti tautodailininkė Edita Kušleikienė kolekcionuoja lapes. Ši gražuolė žvelgia ir iš kai kurių kūrėjos darbų, lyg jos pačios „antrasis aš“.

Lapiukas Kostas – seniausias lapių kolekcijos gyventojas

Lapiukas vardu Kostas

E. Kušleikienė pasakojo, jog lapių kolekcija ant jos lentynos stovi apie trejus metus. „Įdomus sutapimas – jau pamėgusi lapės gavau Eugenijos Šimkūnaitės astrologinį kalendorių. Kiekvieną mėnesį jame ženklina gyvūnas. Paaiškėjo, kad pagal E. Šimkūnaitės horoskopą ženkla esu lapė, – nusijuokė kolekcionierė. – Buvo keis-

ta, kad tik pradėjusi jas rinkti tai sužinojau.“ Pašnekovė prisiminė, jog pirmuosius eksponatus jai padovanojo draugai bei pažįstami, kurie apie dailininkės prielankumą lapėms sužino socialiniuose tinkluose, kur ji aktyviai populiarina savo kūrybą. Anot moters, maždaug pusę kolekcijos ir sudaro dovanos. Visgi jos pradininkas – lapiukas vardu Kostas – jos pačios. „Jį nunėriau savo sūnui. Kostas buvo be

galo mylimas. Jis daug kur kartu su mumis keliavo. Turbūt Kostas ir įžiebė netikėtą meilę lapėms“, – prisipažino pašnekovė. Jos žodžiais tarant, pati sumanymo pradžia buvo tarsi „šposas“ – tai atvirukas, tai paveikslėlis ar kitas lapę vaizduojantis suvenyras. Anot E. Kušleikienės, nereikia ieškoti paslėptų prasmų – lapė jai tiesiog gražus ir linksmas gyvūnas.

Tautodailininkės lapių kolekcija – pilna įvairiausių daiktų

Menininkės vaizduojamos lapės – dažniausiai linksmos

Lentynoje nebetelpa

Moters lapių rinkinys, kaip ji sakė, nors ir mažas, bet labai įvairus. „Paveikslai: piešti, siuvinėti, lipdyti... Lėkštės, puodeliai, kiti indai, senoviniai žaisliukai, servetėlės, pirštinės... Knygos, atvirukai, degtukai, ženkliukai“, – lenkė pirštus pašnekovė ir patikino, kad eksponatų dar nesuskaičiavo ir nesužymėjo lyg muziejuje – jų gali būti apie porą šimtų. Tautodailininkė teigė, jog ant pakabinamos trijų dalių lentynėlės, kurią pagamino jos vyras Nerijus, lapės jau vos telpa. Gimžiškių gyventoja pasidžiaugė, kad sutuoktinis palaiko žmonos sumanymus, jų neišpeikia. Kai reikia – drauge pasijuokia. Kolekcionierė sakė, jog vyro prašys lapėms sumeistruoti naujų lentynų.

Pirkimo manija nesusirgo

E. Kušleikienė paminėjo, kad specialiais dažais ant batų nusipiešė lapę. „Kartą patyriau nuotyki. Užėjusi į Utenos prekybos centrą „Aušra“ kažką pirkau. Buvau ant galvos užsidėjusi kepuraitę su savo lapės piešiniu. Pardavėja ir klausia: „O! Kepurę lapę matau, o kur batai?“ Moterį mačiau pirmą kartą ir jos nepažįstu, – nusijuokė tautodailininkė. – Mano mama pokštauja, kad pati gal lape pavirsiu. Tai smagus užsiėmimas, bet neinu iš proto, jog kažką pastebiu ir man to daikto būtinai reikia. Nesu pirkinį apsėsta. Jei kažką nusiperku, tai tik tai, kas man tikrai patinka ir gražu.“ Pašnekovė sakė, jog norėdama kolekcijos eksponatų išigyti pati, jų pasižvalgo ten, kur žmonės parduoda savo nenaujamus daiktus – tokiose prekybos vietose gali ir gauti visko pigiau, ir atrasti išskirtinių įdomybių.

Katino pagrobimas

E. Kušleikienė pasvarstė, kad ne velniui lapė ir mene, ir literatūroje vaizduojama kaip gudruolė. „Matyt, ji tikrai velnių priėdusi. Lapės gudrios, bet atrodo ir labai smalsios. Ten, kur gyvenu, jų nemažai – randu olų. Kaimų žmonės pastebi, kad lapių iš tikrųjų padaugėjo. Atėina ir į mūsų kiemą, ir neatrodo labai baikščios. Jos nubėga truputį toliau nuo žmonių, bet atsisėdusios atokiau stebi, kas vyksta, – sakė pašnekovė. – Pro langą, būna, pažiūri – matai, arti vaikštinėja... Bijodavau, kad mano katino nenuneštų... Kaimynė sakė mačiusi, kaip jų katiną nusinešė lapė.“

Išdaigos ant stalo

Pašnekovė prisiminė, jog žiemą, kai

jos tėtis lesindavo į kiemą atklystančius laukinius paukščius, ant lauko stalo jis palikdavo dubenį su maistu. Jame būdavo duonos ar batono trupinių, kurie paslaptinai dingdavo. Iš pradžių šeima įtarinėjo, kad lesalą suėda palaidas kaimynų šuo. „Kartą tėtis šaukia mane. Žiūrime – dvi lapės užlipusios ant to stalo vidury dienos. Matėsi, kad tai jauni lapiukai“, – kalbėjo E. Kušleikienė. Ji sakė, kad gyvendama kaime ir nuolat būdama lauke, pamato ne tik drąsių lapių, bet ir daug rečiau žmogui pasipainiojančių baikštesnių laukinių gyvūnų. Moteris išsitarė: gamtos artumas jai yra pats geriausias poilsis.

Lapės – daugiausia sau

E. Kušleikienė teigė, kad nors prekiauja rankdarbiais, lapės ji daugiausia piešia savo reikmėms. Jeigu ką nors sukuria ar dekoruoja kitiems, rudoji nėra populiariausias jos vaizduojamas motyvas. „Drabužius dažniausiai apipiešiu tik sau pačiai. Užsakymų nevykdu, – nusijuokė E. Kušleikienė. – Esu savanaudė. Su tuo, kas lapiška, man labai gaila išsiskirti.“ Moteris prisiminė, kad lapių atvaizdai „apsigyveno“ ir jos parduodamose sagėse bei dekoruotuose puodeliuose. O parodai, kuri Utenoje vyks vasarą, menininkė norėtų sukurti lapę-lėlę, pasi-puošusią įmantria suknele. Pasak Gimžiškių gyventojos, vaizduojamų lapių charakteris – lyg jos pačios. „Retai pavaizduoju liūdną lapę. Pati esu linksma, tai ir mano lapės linksmos.“ Pašnekovė papildė, kad daugiau nebuvo taip pamilusi jokių kitų gyvūnų, tačiau jai dar patinka paukščiai.

Neįdomu, ką galvoja kiti

Kūrėja atskleidė, kad dėl savo pomėgių bei ryškios aprangos ji kartais sulaukia aplinkinių žvilgsnių – žmonės, anot jos, tikisi rimties. Pasak prasprūstančių šnabždesių, kurių teko girdėti ne vieną, suaugusiai moteriai nedera gyventi taip, kaip patinka. Nepritinka ir išsiskirti iš minios – rengtis taip, kaip nori, bei domėtis tuo, kas artima širdžiai, jeigu tai kertasi su įprastu elgesiu. Bet, pasak E. Kušleikienės, vyresnės kartos drebulys „ką žmonės pasakys“ jai neįdomus – kūrėja nesuka dėl to galvos. „Išaugau iš to amžiaus ir negalvoju, ką kuris praeivis ištars, jeigu su geltona skrybėle į miestą išeisiu. Man patinka rengtis ne taip, kaip visiems, nes būti „kaip visi“ – neįdomu“, – linksmiai paatviravo drabužius lapėmis puošianti menininkė.

Parengė Deimantė Kazokaite

Edita Kušleikienė savo sagėse įkūnijo ne vieną lapę

Edita Kušleikienė sakė, kad jai neįdomu, ką kalba žmonės

Gyvenimas – lyg viena diena

Romualdas ŠIMKŪNAS

Sulaukęs antrosios savo amžiaus aštuoniukės, kurią priėmiau kaip viešnią, kažkaip netyčia mintimis nuklydau į vaikystę, į vieną vakarą, kuris neapsinešė užmaršties dulėmis, gerai prisimenu, tartum po to būtų išaušusi tik viena aušra. Praūžus nuožmiam karui, po pavasarinio atgimusios gamtos pokylio, lydimu žydinčių pievų kvapų, užbaigęs kaimo pradinukę, kuri už kilometro nuo mūsų atkampios vietovės namų, neskubančiai saulei leidžiantis už pušyno, artėjant žiogų cirpimo darbymečiui, nors būdamas su giedra nuotaika, susimąstiau dėl savo ateities.

Tądien po pietų, iš debesėlio ant sto-
gų supapsėjus dideliems, sunkiems lietaus lašams, atslinko netikėtas gausus lietus su kreivais, raudonais žaibų siūlais. Nuo jų raibo akys, tačiau nemeluotai nešantis džiaugsmą, švelnią dovaną žemei ir viskam, kas gyva. Kai riaumojančio debesies juodumas nugulė į šiaurę, saulės spinduliai nuauksino aplinką, atsivėrė vasarvidžio dangus, didžiulė, visomis spalvomis šviečianti vaivorykštė apvainikavo Ažvintų dunksančios girios pakraštį, iš Balušo ežero „pylė vandenį“ į Gervėčių raisto akivarus, „girdė“ spanguolynus. Žvilgsniu nulydėjau į patvartės beržo uokšą atsikridusią žaliavarnę. Drugeliai ore vėl brūkčiojo spalvingus zigzagus, pašėliškai dūko akrobatiskais kampais. Paukščių choras skambėjo vis kitais balsais ir atrodė, lyg būtų prasidėjusi nesibaigianti didelė šventė.

Prisirpus saulėlydžiui, smelkiantis palšai sutemai, tarp medžių degant ugninei pašvaistei, mama pamelžė Dvylają. Pasrėbėme pieniškos miltinių kukulaičių sriubos – zacirkos. Tėvai po nelengvų darbų ir ištisą dieną žaidė broliškai nuėjo miegoti.

Tą birželio pabaigos vakarą, tokį ramų ir išbaigtą, aš nepastebėtas, įsispyręs į kamašiookus, iškiūtinau laukan. Padangėje meken-damas skraidė naktibalda perkūno oželis, toli suamsėjo šuniokas. Prisėdau ant naujo, sakais kvepiančio suolo, su meile tėvo padaryto, paguldyto ant dviejų kaladžių. Aplinkai grimztant į tirštėjančią prieblandą, artėjo gili bekraštė, sklaidina kažkokio laukimo, kelianti nerimastingą ilgesį, naktis, kurią lydėjo amžiną giesmę zyžiantys, įžuliai ieškantys kur įsisiurbti uodai. Virš galvos, lango rėme darbuosi grizas (kinivarpa). Kvapniais žolynais alsavo žemė, gaiva sklido į plaučius. Jautėsi, jog už dienos kitos išauš skaistus šienapjūtės rytas, uždainuos dalgiai, jų ran-kenas plaus delnų prakaitas. Užaugusi medumi kvepianti žolė, pasipuošusi katilėliais, vėdriniais, veronikomomis, kvepianti, viliojan-

ti, laukuose guls pradalgiuose, tarsi patiestos drobės, saulėje blykčios grėblių kotai. Tik ar pasigirs, kaip būdavo, šienpjovių skardi daina „Pamilo dobilas raudonas laukų baltą ramunę“? Kaime jaunimas tarsi užmiršo links-mintis, dainas pakeitė kalbos apie išlikimą, suėjimuose po gegužinių poterių ir giesmių šposų ir juoko neliko. Galvon lindo mintys, kada žmonės vėl galės džiaugtis kiekviena nauja diena.

Ilgai stebėjau, akimis glosčiau tamsėjančią žemę, beribį, giedrą, lyg nupraus-tą dangų, palengva ryškėjančias žvaigždes, jų rašmenyse ieškojau savosios žvaigždės. Šliaužiant tamsai, blanko aukštas, pajuodęs klijimo želmuo, su vos įžiūrimu lekiu, panašus į kažkokį paukštį, šulinys kiemo vidury, stori tvarto sienojai, vištidės langas su iškri-tusia stiklo šuke. Prisiminiau tėvo pasako-jimą, kaip prie Smetonos jis už tos vištidės projektą gavo premiją – paršavedę, kuri at-vedė daug paršelių.

Sruvenantis šiltas, žemę džiovinantis, marškinius plevenantis vėjelis derino širdies stygas. Viena suskambėjo: svarbiausia, kad manęs niekada neslėgtų vienvėdis, nelikčiau kaip pakelės stagaras. Stojus didžiai tylai, kurioje jautėsi tik lengvas lapų šlamėjimas, galvoje kilo įvairiausi gamtos paslaptin-gumo klausimai be atsakymų. Pavymui darė-si tamsu, nors į akį durk.

Į širdį plūstelėjo džiaugsmo banga, mat gaudant nakties garsus, pabudo svajonė – galvojau, jog bus puiku, kai užaugsiu, atsi-vers pasaulio durys, sutiksiu tūkstančius lai-mingų šypsenų. Pagautas kelionių nerimo, rezgiau planus nuvažiuoti ten, kur užsima-nysiu – Vilnių, Kauną, saulėje paskendu-sį pajūrį, keliausiu palei Šventąją, Mairo-nio apdainuotą Nemuną, Šešupę, kopsiu ant Taurapilio piliakalnio, o gal laiko upė, karšti ilgesio vėjai, jaunystės šėla nuneš į nepažįs-tamus kraštus, toli į kalnus, kur virš galvos skardžiai ir akmenys, o gal prieš akis plytės dykuma. Knietėjo sužinoti, kas ten toli toli, kur saulė ryte pirmutinį, o vakare paskutinį spindulį siunčia. Šios mintys kaitino vaiz-duotę, rodė jai naujus horizontus. Žinoma, aš dirbsiu, iškasiu tūkstančius šulinių, kad neliktų nė vieno ištroškuso. Ar bus atvertos durys mano ketinimams, nenorėjau, kad jie dingtų, kaip neskaityti laiškai. Širdyje buvo gera, kaip per Velykas. Staiga krūptelėjau, ar savo svajonėmis neskraidau padebesiais.

Iš už miško ištryško didelė raudona pil-natis, nutėjo šešėliai. Kažkiek susirūpinęs, bet patenkintas sėdėjau, akis ganiau žvelg-damas į toli, atsidaviau nuostabiam ramybės

ir svajų jausmui. Ganyklos baloje sušvytavo blizgantys ratilai, ten geraširdiškai sukvar-kė varlė, jai atsiliėpė kita, tylėjusi balokšny-je ties pirtimi.

Kai mėnulį pridengė lyg iškedentas vil-nų kuodelis baltas debesėlis, drebantį šešė-lis nubėgo lauku, pasijutau lyg siūbuojančia-me laive. Virpėdamos žvaigždės, regis, bėgo žemyn, tik Grigo Ratai, kaip kokie karoliai, laikėsi tvirtai, lyg į skrandą gerai įsiūtos sa-gos. Paslėpęs veidą delnuose, klausiausi šventiško dangaus kūnų skambesio, tarsi at-sako į galvoje iškilusias mintis. Sutviskusios mėnesienos tolumą vėl siekė žvilgsnis į šal-tekšnius ir žilvičių kirbynę, pavasariais pa-sipuošiančią geltonomis purienomis ir ak-sominėmis viksvų buoželėmis. Ant kalvelės dūlavo plačiašakis pušynėlis, matėsi to guo-to laužta linija. Jo papėdėje, liesoje žemėje, kur per kastuvo gylį vertėsi geltonas smėlis, kiek pamenu, tėvai sėjo grikius, karčiuosius lubinus, aturačius (vasarinius rugius). Jų menką derlių lydėjo asiūkliai. Subraižyto-mis blauzdomis, apibrozdintais keliais laks-tydamas rugienose, miežienose rinkdavau išsibarsčiusias varpas.

Vidury dirvų, ties vienišu jaunu šermukš-niu, prie akmenų krūsnies, apsiereiškė griež-lė, pro patvartės ažuolą kaip pamėklė šmės-telėjo nakties triušėjas lėlis, vadinamas naktinỹčia, gurbe supunkštė Širmis. Įdė-miai įsiklausęs, girdėjau bičių užesį varšu-viniuose aviliuose. Palengva smigau į tam-sią tylą, mintys tolo į nakties jūrą...

Iš klijimo atbėgo katė Rainė. Stryktelė-jusi ant kelių pasiražė, didelėmis, įsimylė-jusiomis akimis žiūrėdama, glaustėsi, tyliai miauktelėjo, atrodė, šypsnį man padovano-jo. Palaižyta kojele šmėstelėjo per savo ausį. Galvon toptelėjo – kuriame krašte mano bū-simoji bendrakeleivė, kuri paduos patikimą ranką, su ja visas užmačias vykdysiu? Ech, svajone... Pasąmonėje, kažkur toli girdėjau valingą, tikrą, didelį gyvenimo šauksmą, dangus saugojo mano paslaptis. Palengva jutau, kaip įsivyrąja šventa vidurnakčio tyluma, kurią iš laukų ir pamiškių išstums vaiskus rytas, nešantis naujus rūpesčius.

Tą naktį vyrai iš miško neatėjo. Anos va-karienės metu per verandos langą stebėjau kelelį, vedantį į vieškelį, jaučiausi, lyg sto-vėčiau prie užtaisyto pabūklo. Mačiau, kaip apsilonkusiems nelengva nardyti toj kunku-liuojančioj, drumstoj, nusiraminiimo beieš-kančios kantrybės ir beįsižiebiančių vilčių verdėnė. Galvoje tebeskambėjo išėinan-čių į nežinią prislopinta daina: „Išmainiau aš laukus tėvynės ant tamsaus miško nera-

maus...“ Slogius dainos žodžius lydėjo prisiminimas apie kone kasdien apsilankančius, niežais apsikrėtusius ubagus, laikmetį, kai slinko keistas, neramus, pilnas baimės pasaulis, kai galėjai būti barbarų išgašdintas, priluptas, išvarytas, pagaliau išvežtas už Uralo į pragarišką „stebuklą“ šalį, kur įšalę guli tiek žmonių, kiek tūkstančius kilometrų nutiesto Trans-sibiro geležinkelio pabėgių. Liūdnų minčių vedamas, kietai sučiaupęs lūpas, prigludau prie ažuoliuko, kuris girdėjo mano širdies plakimą, savo sidabriniu varpeliu seikėjo man žemėje buvimo laiką, galbūt, tolimą kelią ar gerą gimtinės palinkėjimą. Galvon toptelėjo, kad vasaros naktis trumpa kaip zuikio uodega, pradės tirpti žvaigždės, greit prašvis saulėtekio malda, rūkų glamonės. Apžvelgęs pastatų šešėlius, jų žaismą ažuoliuko šakose, per mėnesienos užlietą kiemą, užgimstant rasai ir ėmus raizgytis miglų voratinkliams, sugrižau į pirką. Nukritusiam į guolį svajonės ir jausmai susiplakė, susiraizgė. Suspaudęs galvą rankomis lyg spąstais, jutau, jog mūsų troba jauki, didelė, šilta, pilna gyvų, vienas kitą mylinčių žmonių ir daiktų. Atskubėjo miegas, leipumas lipdė blakstienas, pasijutau laimingas ir atsijungiau, negirdėjau, kai paryčiais plyšojo gaidys.

Rytas... Išaušo naujas, vaiskus, galbūt gerą viltį nešantis rytas. Nuvaikęs miegus supratau – tėvas pakluonėje plaka dalgi. Atsikėlęs mačiau mamą, susirūpinusiu veidu ruošiančią duonkepiame pečiuje džiovinti sukurius (džiūvėsėlius)...

Prabėgo nemažai metų ne tėviškėje. Vartau to laikmečio paveikslų knygą, jos sidabrines pasakas. Daug kartų širdis vasnojo vilties vizijomis. Gerai, kad gyvenimo šokis nepalikto manęs vienišo, pakeleivingą parodė, atvėrė duris į šventovę – šeimą, kuri gyvavo be painiavos. Ačiū žmonai Birutei. Gegutė mudviem, kaip sakoma, jeigu nuskils, tai už poros metų deimantinę sukaktį kukuos. Užgyvenom būstą naujoje vietoje, gimė vaikai. Kaip paukščiams plasnojant matėsi mainėsi darbai.

Per pušynais nusagstyta Aukštaitijos nacionalinio parko smiltingą žemę, žvirgžduotą daubų ir kalvelių karalystę, pro berželių, alksnių guotus, žydinčių lubinų kuokšteliais pajvairintas pakeles, su šeima važinėjau į savo vaikystės lizdą. Tėvų meilė, jų šviesa, rūpinimasis sūnumis buvo svarbūs kaip duona. Prieraišumas gimtajam kampeliui manyje įnirtingai smelkėsi, negeso. Per Naujuosius metus, kai tėvui sukako aštuoniasdešimt, jis sėdėdamas už šventinio stalo, ilsindamas nuo darbų sugrūbusias, prie krūtinės sunertas rankas, atidžiai akimis stabtelėjęs ties kiekvienu, pasakė žodžius, tapusius šio rašinio pavadinimu. Taip jam ir mamai atrodė gyvenimas, prabėgęs be iše-

ginių ir atostogų, dėl vaikų ateities. Neatmenu jų, ilgai sėdinčių, nieko neveikiančių.

Po visų tarnysčių, išėjęs į pensiją, vėl ir vėl sugrižtu į gimtąją žemę, į gimtą namų tylą. Kaip geras bičiulis pasitinka namų slenktis. Pirkioje į akis smelkiasi balzgana, susimaišiusi su oro drėgnumu, šviesa, priverčia prisimerkti. Patraukus langų nertines užuolaidas, apraibusios akys plačiai atsiveria. Regiu pusės amžiaus tėvų nuotraukas, skeptrus, netrumpą jų gyvenimą bylojančias jubiliejines juostas, savo ir brolių vinjetes, nuo darbastalio ant grindų nukritusias, kinivarpų išgraužtas dulkių dėmes. Sunku išsitekti savame kailyje. Nubraukiu per skruostus nuriadėjusius džiaugsmo lašus. Ar seniai čia už stalo, apsėsto artimų žmonių, sėdėdami dalinomės žodžiais ir tyła, klausmės tėvo pasakojimų apie tarpukario Lietuvą, išsikėlimo į kalioniją (viensėdį), jaunatvės nutikimus, ateities vizijas. Bulvių košės kupetoje šaukštais darydavom tunelius, mes, vaikai, kupini neišsakyto gerumo, įdėmiai jo klausydami, kaip žasina, malšiname alkį. Dabar jau sunku ir beatspėti, kas po ko įvyko, kas ir kaip į didįjį pasaulį išklydo, ratų išgraužtais keiliukais išskrido likimo vingiais. Gyvenimas statė tiltus, kuriais visiems reikėjo praeiti.

Vėl sėdžiu toje pačioje vietoje, jau ant gerokai patrūnijusio suolo, tarsi apgirtęs stebiu dangaus mėlynę, jaučiu, kaip tada man išvykstant akys tebesėkė ant jo sėdėjusius, mus išlydinčius. Ne taip paprasta išsiskirti su gimtaisiais namais, kur praleidau vaikystę ir paauglystę, kur patyriau daug džiaugsmo ir rūpesčių, kur verkta ir juoktasi. Stebiu, dyvijuosi: niekas taip aiškiai neprimena, jog greit bėga laikas, kaip kiaulpienių žydėjimas. Tik nutirpo sniegas, ant juodos žemės pražydo geltonos saulutės, pavirtusios pūkiais, jau vilnija per dirvoną. Prieš akis plyti ganyklos ajerynas, tolėliau šio laikmečio nei artas, nei sėtas laukas su tuo pačiu, jau dideliu šermukšniu prie akmenų krūsnies. Jis primena vaikystėje matytus pūpsančiais dideliais ir mažais rieduliais nusėtą plotą, kurį sutvarkius, tėvai augino bulves, javus, daržoves. Kas gali atstoti šitų laukų reginį, spalvą, kvapą. Per laiko nuotolius žvelgdamas galiu tik pasidžiaugti, kad mūsų tėvai gyvenimo luoto nepaleido pavėjui, nepaliko žemės kampelio žalčių pamiškėje, neišvažiavo į nežinią, kad žinau naminės duonos skonį. Žmonės, neabejingi praeiti pro vaiką, medį, gyvulį, sąspara jų nepaglostę, niekur negali išsidanginti. Tėvai surasdavo išeitį iš keblių situacijų, širdžių neдрaskė praturtėjimo pagunda, žinojo, jog žemiški turtai nepadės plačiau atverti dangaus vartų. Svarbiausia, sakė jie, pasitikėti savimi.

Sėdint ant kerpėmis apželiančio suolo, prisiminimų gūžtoje išnyra minčių blyksniai. Apmąstydamas man duotą laiką, pasi-

džiaugiu, dėkoju likimui, kad gimiau lauktas, buvau sveikas, nelikau vienas, gyvenimo nepaleidau vėjais, neteko galinėti su vėjo malūnais. Norisi stipriai stipriai suspausti saujoje vaikystės pasaulį beiėskant vietos po saule. Nešančios laiko upės vingiuose įvykdžiau kažkiek jaunystės pažadų. Praeities džiunglėse vis giliau mano veidą vagojo laiko plūgas, riedėjau kažkur skubančiame pasaulyje, net galva apšerkšnijo. Sakoma, prieš vėją nepapūsi. Pažinojau nemažai asmenybių, nekurie tapo sielos bičiuliai, jiems, anot poeto Antano Miškinio, buvo vietos kepturei pasikabinti. Jaukioje šeimos aplinkoje jaučiausi laimingas, nors gyvenimas nebuvo vienodas, kaip sieninio laikrodžio tikslėjimas, prašvilpė kaip nežabotas žirgas. Pasitikėjimas šalia ėjusiais buvo gera atrama darbuose ir atokvėpio valandomis. Man neduoda ramybės mintis, baru save už tai, kad nesinešiojau užrašų knygutės ir rašiklio, nepasižymėjau įvykių, žmonių likimų – išėjusių nebūtūn nepaklausiu. Juk buvau šalia žmonių, turinčių tiek išminties ir atminties, kad jų žodžiai būtų lyg staltiesės, sulankstytos vario paukščiais nusagstytoje skrynioje. Negaliu atiduoti skolos savo krašto kampeliui, kur gamta suteikė žmogui ir žvirbliui saugumą ir sotį. Daug man duota, už ką atsakyti privalau: tekėjo gilios žinojimo upės, slėpė jo išminties ežerai. Daug įvykių apžėlė užmaršties veja. Praeities nesusižąžinsi.

Tėviškės žemė persiėmusi žolynų kvapais. Vakaruose dar negėsta žalsvai geltonos žaros. Negėsta ir gamtos tykus bruzdėjimas, kurį ne ausimis girdi, o širdimi. Kužda paukšteliai, vabzdžiai, rodos, net žolynai kužda savo nesiliaujančią gyvenimo pasaką. Tas laukas, pieva, kelelis į vieškelį buvo mano dažnų minčių esmė, prisirišimo objektas. Pasigendu tik žaliavarnių, pėrėjusių beržo ties tvartu uokse, tupėjusių ant elektros laidų, gąsdinusių mažuosius paukštelius. Matau – klesti šermukšnis, rubiniais švyti, krauju varvančias kekes svarena, imk, ragauk, viliojančiai gražu. O ažuolas savo šaka lyg pirštais glosto tvarto stogą.

Brendant per prabėgusius gyvenimo metus, iš atminties kerčių išnyra įspūdingiausi įvykiai. Visko neišsakysi, tačiau juos skiriu karui, kurio duobės iki šiol neužlygintos, tiems, kurie ne aukso, o kraujo raidėmis rašė savo istoriją, susuktą likimų gūždiam, niūraus tylėjimo pokariui, kai varganai slinko, lyg vietoj stovėjo šalti, alkani metai. Gi, žmonių manifestacijos Tėvynės laisvei pasiekti, virtusios stebuklu, kur su šeima teko dalyvauti, su niekuo nepalyginamos. Viskas, kas buvo tikra, niekada neužsimiršta, palieka gilius pėdsakus. Po įvykių ir įspūdžių, kuriuos iki šiol savyje tebenešioju, tariau „Vairo“ dainos posmu: „Gimiau nei per anksti, nei per vėlai...“

Fotografuojantis kelių patrulis gremėzdišką fotoaparata iškeitė į išmanųjį įrenginį

Aurelija KAIRYTĖ-SMOLIANSKIENĖ

Utenos apskrities vyriausiojo policijos komisariato (toliau – Utenos AVPK) Kelių policijos skyriaus Kelių patrulių būrio vyriausiasis patrulis Juozas Žižys nesiskiria su savo išmaniuoju telefonu ne todėl, kad juo žaidimus žaistų. Šis pareigūnas dažnai fotografuoja. Gremėzdišką fotoaparata su objektyvu jis iškeitė į išmanųjį įrenginį: telefonas juk daug lengvesnis, tad ir darbe naudotis paprasčiau. J. Žižys patruliuoja gatvėse ir, kaip pats patikino, su kuo bendrauti nesirenka – pareigos neleidžia sėdėti ramiam kabinete.

Pašaukimas atėjo vėliau

J. Žižys nėra uteniškis – su žmona Dovile bei trimis vaikais gyvena Švenčionių rajone, Švenčionėlių miestelyje. Danieliaus, Motiejaus ir Gabrieliaus tėčiui vykstant į darbą tenka įveikti nemažą atstumą. O pakeliui – plaukia debesys ar skleidžiasi žibuoklės. Kaipgi praleisi gamtos virsmus, juolab dabar, pavasarį... Policininkas šypstelėjo – ne visada tai, ką sumano, spėja nufotografuoti – kol atvyksta į darbą, debesys gali ir nuplaukti. Pašnekovas pasvarstė, jog tapti pareigūnu atrodė geras pasirinkimas: jo dėdė dirbo policijoje, o tėvas – ugniagesiu. J. Žižys prieš tai kolegijoje baigė įmonių ir įstaigų administravimo studijas, bet, supratęs, jog tai ne jam, pasuko ten, kur yra dabar.

Kupinas adrenalino darbas

Švenčionėlių gyventojas Utenoje dirba apie septynerius metus. „Esame kelių patruliai. Ne kabinete sėdime, o dirbame gatvėje. Eismo kontrolė yra mūsų prioritetas“, – į klausimą, ar yra vienas iš tų, kurie, pamatę, kad vairuotojas netaisyklingai persirikiuoja, jį sustabdo, atsakė J. Žižys. Visgi net ir tiesiogiai nekontaktuojamas su kriminaliniais nusikaltėliais, kelių patrulis kasdien susiduria su rizika. „Jei vairuotojas *įpučia* daugiau nei pusantros promilės, jis dabar irgi laikomas nusikaltėliu. Yra tokių, kurie bėga ir stabdomi nesustoję. Kiek nuo to emociškai nukenčiame – nežinau. Turbūt adrenalinas tuo metu verda ir nieko nejauti, tik viskam pasibaigus rankos pradeda drebėti. Vairuodamas namo kartais galvoju, kas buvo, kas galėjo nutikti ir kaip situacija baigėsi, – sakė pašnekovas. – Nors įstatymas ir leidžia viršyti greitį bei pažeisti Kelių eismo taisykles su švyturėliais

Su gausia šeima pareigūnas gyvena Švenčionėliuose

skubant į įvykio vietą, nebūtinai visi tave mato. Vadinasi, turi būti gerokai atsargesnis už visus. Rizika, ypač vairuojant, be proto didelė. Ji lydi nuo darbo pradžios iki galo.“

Vadovėlis visų situacijų neišspręs

J. Žižys pasakojo, jog ne visi Kelių eismo taisyklių pažeidėjai sustabdomi. Policijos pareigūnai dirba ir be uniformų. Jų automobilis gali būti nežymėtas, niekuo neišsiskirti iš kitų transporto priemonių. „Galime jus nufotografuoti ir parašyti jums laišką. Arba būna, kad lėkdamas į kokią nors įvykį, gatvėje pastebi pažeidimą, kuris nesukelia grėsmės kitiems eismo dalyviams. Tada neturi teisės vairuotojo sustabdyti. Darbe tenka dėti prioritetus. Galima sakyti, kad tuomet pažeidėjui pasisekė, – pridūrė jis. – Joks vadovėlis visų situacijų neišspręs. Reikia individualiai įvertinti kiekvieną atvejį. J. Žižys sakė, kad dirbdamas Utenoje pasiūlymą „susitarti“ išgirdo tik kartą. „Dauguma policijos automobilių turi po tris vaizdo kameras. Po kamerą, pritvirtintą prie uniformos, nešiojasi ir kiekvienas policijos pareigūnas. Žmogų įspėji, kad bet koks siūlymas susitarti gresia baudžiamąja atsakomybe. Bet jeigu nesupranta, įformini kyšio siūlymą“, – teigė policijos darbuotojas, anot kurio, bandymų papirkti pareigūnus, palyginti su tuo, kas buvo anksčiau, labai sumenko.

Vienam geras, kitam pats blogiausias

J. Žižys pasakojo, jog darbe jis daro tik tai, ką privalo. Sustabdyti pažeidėją – jo pareiga, nors tąkart pareigūnas vairuotojui ir gali pasirodyti blogiausias žmogus pasaulyje. „Sustabdęs neblaivų, jam esi labai blogas. Bet tam, kurį galbūt išgelbėjai nuo jo sukeltos avarijos, esi geras. Daug dviprasmybių... Ir bendravimas su žmonėmis – labai veikia. Vieni būna geranoriški, o kiti ne. Su tais, kurie tave laiko mažesniu, smulkesniu padaru, vis tiek privalai maloniai bendrauti, nors jie ir veda iš kantrybės. Dirbu ne savo rajone, kur visus pažįstu, tad tai man nekereta per savivertę. Kai dirbau tarp pažįstamų žmonių, buvo sunkiau: jie matydavo mane kaip blogį“, – atkreipė dėmesį pašnekovas. Pareigūnas sakė, kad nepaisant to, daugėja ir jo darbą palaikančių. Kai policijos darbuotojai užtvėria gatvę vykdydami neblaivių vairuotojų kontrolę, dauguma džiaugiasi – žmonės pradeda suprasti, kad toks vairuotojas nėra gėris. J. Žižys sakė, kad sustabdo apie penkiolika neblaivių vairuotojų per metus. Ir jų skaičius labai nesikeičia. Šie-

Juozas Žižys dažnai fotografuoja policijos automobilį – jo nuotraukos naudojamos oficialiai Utenos AVPK socialinio tinklo „Facebook“ paskyrai papuošti

Juozo Žižio nuotraukos neprasprūsta pro akis socialinio tinklo „Facebook“ lankytojams

met kelių patrulis jau pričiupo keturis. Pasak jo, jaunų neblaivių vairuotojų teko matyti mažiau negu vyresnio amžiaus. „Būna, kad apie 20 valandą vakaro kuriame nors kaime prie rajono centro vairuotojo prašai papūsti į alkotesterį. Jis *pripučia virš* dviejų promilių ir sako: „Jau visą savaitę geriu ir važinėju iš namų į darbą ir atgal.“ Utenoje, kur taksi automobiliai sukasi vienas po kito, gražiai pasakius, vairuoti neblaiviam yra labai prastas sprendimas“, – konstatavo pašnekovas.

Sunkiausia padaryti, kad patiktų

Prižiūrėdamas eismą ir patruliuodamas gatvėse J. Žižys išmaniuoju telefonu fotografuoja į akį kritusius aplinkos vaizdus. Būtina pastebėti, jog vyksta ir populiarių konkursų, kuriuose varžosi vien telefonais sukurtos nuotraukos. Tokios fotografijos nedaug kuo skiriasi nuo atliktų naudojant sunkią fototechniką. Vyras patikino, kad dažniausiai fotografuoja neprabangiu mobiliuoju įrenginiu, o fotoaparatas jau seniai „guli po lova“. Taip pat sakė, kad savo nuotraukų milžiniškomis nepaverčia. Nors ir perkeltos ant drobės fotografijos (mažesnės), anot jo, ant sienos atrodo gerai. Policijos darbuotojo nuomone, iš šio amato duonos nevalgant, vaizdų kokybė nėra labai svarbi. „Kada pradėjau fotografuoti – nepasakysiu. Mano gyvenime daug kas vyksta neplanuotai. Įsigilinus į knygą apie fotografiją, nuotraukos tapo kokybiškesnės. Pamėgini – ir išeina“, – pasakojo pašnekovas, kurio įamžinti vaizdai naudojami ir oficialiai Utenos AVPK socialinio tinklo „Facebook“ paskyrai papuošti. Pareigūnas sakė, jog kartais prieš fotografijoms iliustruojant įrašus, jam dingteleja, kad nuotraukos nepatinka, nors bendradarbiams ir atrodo labai gražios. „Viską reikia apmąstyti. Nuotrauką padaryti – paprasta.

Nors turi ir „rimtą“ fotoaparata, Juozas Žižys dažniausiai fotografuoja mobiliuoju telefonu

Nufotografuoti taip, kad ji patiktų daug kam, bent jau sau pačiam, – kitas reikalas“, – prisipažino J. Žižys. Jis teigė, kad laikui bėgant pasitelkia vis mažiau filtrų, kurie vaizdus pakeičia, pagražina. „Jeigu iš pradžių išskirti vieną objektą, o kitus paversti nespalvotais atrodė labai gražu, dabar – atvirkščiai. Geriau nuotrauką padaryti gražią iš karto, o ne vėliau *pritempti* kokia nors technologija, – išsakė nuomonę jis. – Man nuotraukos bendras vaizdas svarbiau negu jos apdirbimas.“

Apie personalinę parodą negalvojo

Kokią kasdienybę patruliui fiksuoti labiausiai patinka? „Aš nesu gamtos, žmonių ar objektų fotografas. Galiu eiti pasivaikščioti ir medžio šaka, pakibusi virš sniego pusnių, pasirodys graži. Tad gali būti, kad ji bus graži ir nuotraukoje“, – pastebėjo pašnekovas. Kaip pats sakė, apie personalinę fotografijų parodą jis dar rimtai nemąstė. „Fotografuoju tik todėl, jog tuo metu man patinka vaizdas“, – teigė J. Žižys.

Parengė Vytautas Ridikas

Utenoje tautodailininkai rinkosi į tradicinius liaudies meno atlaidus

Daiva ČEPĖNIENĖ

Gegužės 11-os popietę į Utenos kraštotyros muziejų (toliau – muziejus) rinkosi tautodailininkai iš visų rajono kampelių. Čia balandžio 15–gegužės 14 d. veikė tradicinė rajono tautodailininkų kūrinių paroda. „Ši popietė skirta parodai apžiūrėti, įvairioms progoms paminėti, pasisveikinti, pasidžiaugti, šių ir kitų metų planams aptarti“, – susirinkusiems į oficialų renginį sakė muziejaus direktorė Jovita Nalevaikienė bei pasidžiaugė pastarųjų dienų naujiena, kad į Lietuvos nematerialaus kultūros paveldo sąvadą buvo įtraukta dar viena muziejaus pateikta puoselėjama tradicija – būgnijimas kūlele Rytų Aukštaitijoje.

Susirinkusius į parodą sveikino Lietuvos tautodailininkų sąjungos Vilniaus bendrijos Vilniaus krašto tautodailininkų-meno kūrėjų bendrijos pirmininkė Ramutė Kraujalienė

Liejosi sveikinimai ir muzika

Muziejaus šeimininkė renginio svečius kvietė pasiklausyti Utenos meno mokyklos kapelos „Sietynėlis“ (vadovė Rima Garsonienė) atliekamos liaudiškos muzikos.

Renginyje dalyvavo ir tautodailininkus sveikino LR Seimo narys Edmundas Pupinis, Utenos rajono savivaldybės meras Alvydas Katinas, Utenos rajono tautodailininkų klubo „Svyrnas“ pirmininkė Zita Indriūnienė, muziejaus darbuotojai, tautodailės darbų vertini-

mo komisijos nariai – tautodailininkų globėja Lietuvos tautodailininkų sąjungos Vilniaus bendrijos Vilniaus krašto tautodailininkų-meno kūrėjų bendrijos pirmininkė Ramutė Kraujalienė, Utenos rajono savivaldybės administracijos Kultūros skyriaus vyr. specialistė

Edita Kušleikienė su savo kurtais nėriniais atrinkta dalyvauti regioninėje parodoje

Regina Skomskienė, muziejaus direktorė menotyrininkė J. Nalėvaikienė, Šv. Kazimiero ordino Utenos apskrities komiteto vadovė Zita Mackevičienė, muziejaus padalinio Utenos tradicinių amatų centro „Svirnas“ vadovė Dalia Urbonienė. Komisija atrinko autorius ir vertingiausius tautodailės darbus, dalyvausiančius rudenį vyksiančioje regioninėje „Aukso vainiko“ parodoje Visagine.

Įteikti tautodailininkų pažymėjimai bei padėkos

E. Pupinis džiaugėsi, kad tautodailininkų būrys Utenos rajone auga, ir sveikindamas vykęsi, jog tautodailės tradicijos bus puoselėjamos bei perduodamos ateities kartoms. A. Katinas sakė, kad klausimas, ar teisingai pasirinkome gyvenimo kelią, kyla kiekvienam iš mūsų, tačiau vieno teisingo atsakymo nėra. „Aš manau, kad gyventi prasmingai – tai rūpintis tuo, kas yra žemesnis už tave, kas yra svarbus ne tik tau, bet ir visai tautai ar net pasauliui. Jūs esate vieni iš prasmingiausių šioje žemėje gyvenančių žmonių. Nes jūs rūpinatės, kad lietuvių liaudies menas, kultūra ne dūlėtų muziejų saugyklose, o būtų gyvi ir turėtų ateitį“, – kalbėjo meras bei įteikė padėkas už tautinio paveldo liaudies tradicijų puoselėjimą ir Utenos vardo garsinimą kūrybinių darbų parodose drožėjui Tadui Gurkšniui, mezgėjai, papuošalų kūrėjai Jūratei Lukšienei, tapytojai Reginei Eidžiulienei, žolininkei, siuvinėtojai, *škaplierių* audėjai Aleksandrai Stasytienei, siuvinėtojai Almučiai Paukštienei. Buvo pasveikinti ir suaktyvinti švenčiantys tautodailininkai.

Renginio metu R. Kraujalienė įteikė Lietuvos tautodailininkų pažymėjimus tekstilininkei Alvydai Ramanauskienei, žaislų kūrėjai Mildai Karpovienei, drožėjui Edmondui Griškevičiui. Meno kūrėjo statusą liudijantys pažymėjimai įteikti karpytojai Rasai Slesoriūnienei ir tapytojai R. Eidžiulienei.

Komisija paskelbė verdiktą

Muziejaus direktorė sakė, jog visuose parodoje dalyvavusių autorių darbuose daugiau ar mažiau atsispindi lietuvių liaudies tradicija, bei linkėjo, kad kitų metų paroda būtų gausesnė, o eksponuoja-

muose darbuose lietuviškos tradicijos būtų dar gyvesnės ir grynesnės. Bendru komisijos sprendimu į regioninę parodą, kuri vyks spalio mėnesį Visaginė, buvo atrinkti Anelės Araminienės audiniai; Tado Gurkšnio ir Vytauto Šemelio drožiniai; Žydronės Mameniškienės grafikos darbai; Elenos Kiškienės, Janinos Kubilienės ir Domanto Žilėno pintinės ir vytinės juostos; J. Lukšienės papuošalai, nėriniai ir mežginiai; Eugenijaus Vanagicko kalviški darbai; Linos Paukštienės, R. Slesoriūnienės ir Rūtos Vanagickienės karpiniai; Vandos ir Vytauto Valiušių keramikos dirbiniai; Justinos Kulbačiauskaitės-Žebelinės kurti archeologiniai kostiumai; Daivos Seibutienės ir Julijos Stankevičienės mežginiai; Aušros Banuškevičiūtės, Giedrės Kristinos Kiškienės, Editos Kušleikienės ir Alvydos Puodžiukaitės nėriniai; Alvydo Mažeikio akmens skulptūros; Aistės Barkutės, Zitos Lašinskienės, Stanislavos Šinkūnienės siuvinėti dirbiniai; Irenos Eitminavičienės, Zitos Indriūnienės, Marijos Rinkevičienės, Ramutės Tutinienės šiaudų sodai; Genovaitės Adiklienės, R. Eidžiulienės ir Alvyros Žemaitienės tapybos darbai; Danutės Blažienės ir Alvydos Ramanauskienės tekstilė bei Audros Udrienės kurtos verbos.

Utenos rajono tautodailininkų klubo „Svirnas“ pirmininkė Z. Indriūnienė tautodailininkų vardu dėkojo muziejaus direktorei J. Nalevaikienei, LR Seimo nariui E. Pupiniui, rajono savivaldybės merui A. Katinui už nuolatinį dėmesį, paramą ir palaikymą. R. Kraujalienė pristatė per penkerius metus nuveiktų darbų ataskaitą. Kūrybines sukaktis mininčių Utenos krašto tautodailininkų V. Valiušio, G. Adiklienės, Jolitos Levčenkienės darbų parodas norintys galės aplankyti keramikos parodoje Rumšiškėse (Kaišiadorių r.), kuri veiks iki rudens. Pasibaigus oficialiajai renginio daliai tautodailininkai ir svečiai rinkosi prie puodelio arbatos, šnekučiavosi ir džiaugėsi, kad pasibaigus pandemijos ribojimams gali vėl susieiti ir šiltai bendrauti žiūrėdami vieni kitiems į akis.

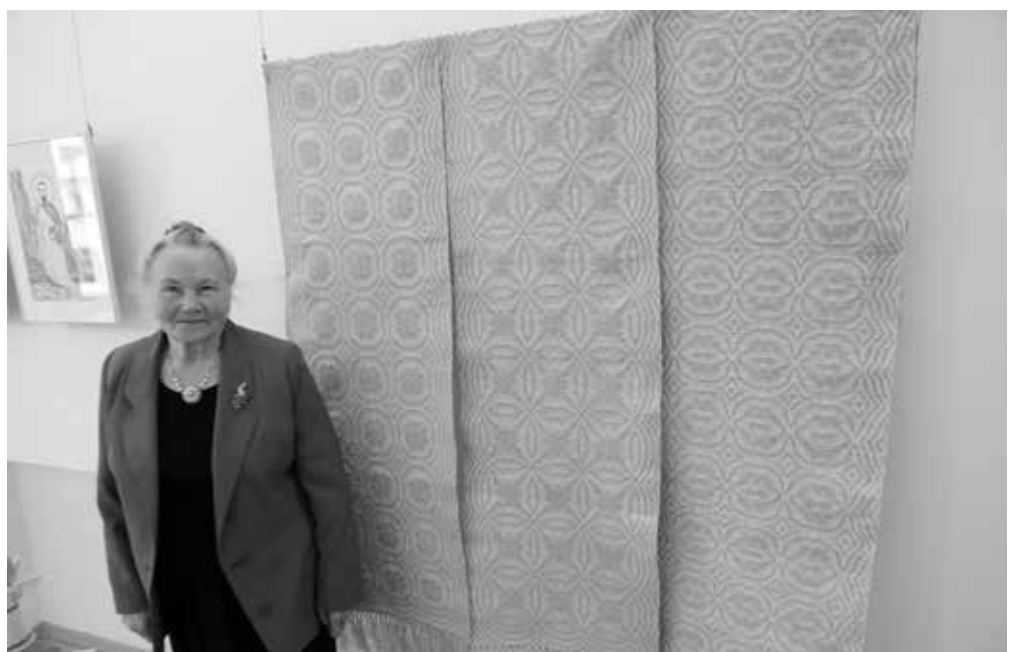
Parengė Lina Narčienė

Karpytoja Rasa Slesoriūnienė ir meras Alvydas Katinas tradicinėje tautodailės parodoje

Angelė Dikmonienė jau tapo nuolatine tautodailės parodų dalyve

Anelė Araminienė įsiamžino šalia savo rankomis kurtų drobių

Daugybė jautrių ir slaptų aktorės Justinos Mandrijauskaitės veidų

Aurelija KAIRYTĖ-SMOLIANSKIENĖ

Atrodo, jog šviesiaplaukės Utenos kamerinio teatro aktorės įkūnijami personažai savyje talpina šiek tiek džiaugsmo, truputį širdgėlos ir ne vieną nepapasakotą istoriją. O gal iš už užuolaidos žiūrovams tyliai šypsosi visai kitas žmogus ir tikrosios Justinos Mandrijauskaitės, kuri scenoje deklamuoja poeto Pauliaus Širvio eiles, nebelieka? „Gyventi reikia taip, tarsi būtų lengva“, – sako aktorė.

Atrodo, jog šviesiaplaukės Utenos kamerinio teatro aktorės įkūnijami personažai savyje talpina ne vieną nepapasakotą istoriją

Vaikystė ir tragiška netektis

„Esu vienturtė. Mano vaikystė buvo pilna tėvų meilės, bent jau dabar ją taip atsimenu. Tik būdama 10-ies metų netekau tėčio, jį sumušė gatvėje ir jis mirė“, – „Utenos dienai“ paatviravo uteniškė. – Tėtis buvo tyros širdies, ramaus būdo ir jaukios charizmos žmogus. Mes su juo daug piešdavom, jis grodavo gitara – drauge dainuodavom. Jei ne gitara rankoje, tai muzika iš plokštelių namuose skambėdavo nuolat. Tėčio broliai, se-

neliai taip pat grojo, dainavo. Augau tarp žmonių, kuriems menas ir muzika buvo artimi. Mama kasdien dainuodavo skalbdama, gamindama, valydama dulkes. Kol neišdainuodavo visų lopšinių, net neužmigdavau.“ Vaiko, kuris anksti pradėjo brėžti savo likimo liniją, dienos vienaip ar kitaip buvo susijusios su scena bei vaidyba. Pasak pašnekovės, vienas mylimiausių žaidimų vadinosi „atspėk dainą“. Būsima aktorė lyg diktorė vesdavo savo „Panoramos“ laidą bei bandydavo atkarti tai, ką matė filmuose. „Susistatydau

vau flomasterius ir, įsivaizduodama, jog tai gyvi žmonės, kurdavau šou pasirodymus“, – prisiminė ji.

Galvose, o ne popieriuose

Anuometinė mergaitė užaugo, tačiau, kaip sakė J. Mandrijauskaitė, beveik niekas nepasikeitė. „Tik dabar tai vadinama darbu, – šyptelėjo ji. – Juokiuosi dėl to, žinoma. Bet gera, kad darbai yra tokie, kuriuose galiu žaisti, kur menas ir kultūra atlieka solo partijas. Nors mano išsilavinimas susijęs su turizmu ir

administravimu, veikiu tai, kas gera širdžiai. Sakysite, kaip tai įmanoma? Esu iš tų žmonių, kurie labai mylėjo savo pomėgius, juos kruopščiai lavino. Tai tapo darbu. Niekada nesupratau, kodėl būtina pabaigti mokslus norint būti tam tikros srities specialistu. Juk lygiai taip pat galima mokytis savarankiškai. Eiti ir daryti tai, ką nori, arba susirasti mokytojų, knygų. Viskas slypi mūsų galvose ir rankose, o ne popieriuje.“

Teatrui deganti širdis

Aktorė teigė, kad apie teatrą pasakoti niekada nenusibosta – neseniai prabėgo 100-asis jos pasirodymas Utenos kameriniame teatre. „Čia suvaidinau 12-oje skirtingų spektaklių. Tai džiugina, nes per šiuos tris teatro gyvavimo (kovo 27-ą Utenos kamerinis teatras atšventė 3-ejų metų sukaktį – aut. past.), kartu ir karantino metus buvo daug mėnesių, kai scena tylėjo. Ne skaičiuose esmė, bet jei yra proga pasidžiaugti, visuomet tai ir padarau“, – pratarė J. Mandrijauskaitė, kuri teatre atsidūrė 2008 metais – tuomet jis vadinosi

Utenos kultūros centro „Žaliaduonių“ teatru. „Žinių neturėjau jokių – nei kaip kalbėti, nei kaip judėti scenoje, juolab nežinojau, kaip kurti personažus. Scenoje reikia laikytis taisyklių, tačiau, kad jas išmanytum, būtina įdėti darbo. Turiu smalsumo ieškoti ir kantrybės šimtus kartų viską kartoti tol, kol išeina vieni ar kiti dalykai. Ne laikau savęs talentinga, greičiau gal kiek užsispyrusia, ir, kas liečia teatrą, turiu degančią širdį bei gerą teatro mokytoją Šarūną Kunicką“, – pabrėžė pašnekovė.

Įsimintiniausi vaidmenys

Aktorė iki galo neatskleidė, kurie įkūnyti personažai jai labiausiai prie širdies. „Nesimaivau, tiesiog į kiekvieną nuoširdžiai įdedu daug savęs. Visgi pirmasis rimtas, sunkus, bet brangus vaidmuo buvo jaunos merginos Emės spektaklyje „Už durų“. Tai buvo etapas, kai suvokiau, kad teatras mano širdyje plačiai užgimė ir, greičiausiai, tai įvyko ilgam. Tai tas spektaklis, kuris širdyje liko kaip „pirmoji meilė“, nors buvo ne pirmas, gal trečiasis. Jo kūrimo procesas ir rezultatas tapo nepatirtu atradimu. Bran-

gus ir vienas paskutinių personažų – Abisaga spektaklyje „Sudie, mano karaliau“. Šio kūrinio atmosfera užburia, o mano herojė turi tokią plačią charakterio amplitudę, jog gera tai išpildyti. Beje, šiuose dviejuose spektakliuose vaidiname tik dviese – kartu su kolega Alvydu Danausku. Na ir, žinoma, kaipgi be komedijų. „Amerika pirtyje“ – daugiausia kartų mano suvaidintas spektaklis. Jame – Agotos vaidmuo. Ir naujasis „Ponia NIEKO nepriima“, kuriame esu Popova. Pastarojo spektaklio repetacijos būdavo tokios pilnos juoko, jog režisierius išeidamas pertraukėlei kartais sakydavo: „Grįšiu, kai išsijuoksite.“ Teatras, atėjęs į mano gyvenimą, mane tiesiog pasiėmė...“

Publikos pojūčio jausmas

Kaip sakė Utenos kamerinio teatro siekla – sunku apibūdinti jausmą, kai jauti publiką. „Tai net ne jausmas, o kaip energija, banga, pojūtis. Ir kiekviename spektaklyje kitaip. Tikrų tikriausia magija! Žiūrint išoriškai – labai juokingas reiškinys. Mokaisi, kaip kuo tikčiau, kruopščiau apgauti. Ir kuo nuoširdžiau meluoji, tuo žiūrovas

Justina Mandrijauskaitė vaikystėje patyrė skaudžią netektį

Justina Mandrijauskaitė sakė, jog domisi ir mada bei stiliumi

būna laimingesnis“, – prasitarė menininkė. Anot aktorės, pasimatuojančios vis kitų žmonių charakterius, gyvenimas nėra vien rožinis ir pūkuotas – jis visoks. „Tai juodas, tai baltas, tai vėl kokia juoduma apima. Ir tuomet, kai taip nutinka, reikia iš visų jėgų bandyti gyventi lyg būtų balta bei tokiu būdu nors kiek save pakelti, ištempti. Tuomet nepastebimai vėl ateina šviesusis periodas“, – patikino pašnekovė.

Gebėjimas skaityti veidus

Veidoskaita – dar viena J. Mandrijauskaitę dominanti sritis. Ji teigė, kad pažinti žmonių veido bruožus mokėsi iš vieno geriausių Lietuvos veidoskaitos trenerių. Aktorė tvirtino, jog šie įgūdžiai padeda ir santykiuose su žmonėmis, ir darbe. „Tai unikalūs, tikslūs mokslas. Yra ir genų, kurie suformuoja tam tikrus bruožus, ir emocijų, kurios kartojamos išspaudžia tam tikrus pėdsakus veide. Visa tai nupiešia unikalų paveikslą, kurį galima perskaityti, – paaiškino pašnekovė. – Gebėjimas skaityti veidus padeda suprasti ir savo vietą po saule, ir kitų žmonių elgesį. Veido bruožai, apranga, kūno kalba apie žmogų pasako daug dalykų jam net nepradėjus kalbėti. Nuo paauglystės skaitau psichologines knygas, lankausi

tokio paties pobūdžio mokymuose ir ieškau gylio visur, ką darau. Tai apjungianti veidoskaita – dar vienas atradimas. Taip pat domiuosi meditacijomis, kvėpavimo praktikomis, emocijų paleidimais. Tai nuostabūs įrankiai sveikai psichikai, stabilioms emocijoms palaikyti. Esu itin jautri. Menininkui – laimė tokiam būti. Jaučiu subtilumus, kitų emocijas. Tačiau jautrumas turi ir kitą kartais varginančią pusę, todėl būtina mokėti save natūraliai atpalaiduoti.“

Vaikams – tai, ko pati norėjo

Aktorė prisipažino, jog dar dirba salsos ir bačatos šokių mokytoja. Ji lavina suaugusias moteris bei būsimų jaunavedžių poras – žmonės į ją kreipiasi norėdami išmokyti šokti vestuvinių šokių. Uteniškė taip pat neseniai pradėjo dirbti meninio ugdymo mokytoja vaikų darželyje. „Idealias klausos dainavimui iš prigimties neatsinešiau, tačiau ritmo pojūčiu ir klausau šokiams esu apdovanota. Myliu muziką, tad kūnas natūraliai į ją reaguoja. Pasimokius tam tikrų šokio technikų, gera tai perduoti kitiems. Save laikau daugiau šokio mokytoja nei šokėja. Jaučiu didelį malonumą tiksliai išaiškinti ir privesti žmogaus kūną judėti taip, kaip jam neįprasta. Pamokose pasitelkiu ir

savo psichologinę pusę. Matau, kaip per šokį ir kūną galima padėti žmonėms išlaisvėti, labiau pasitikėti savimi bei atsipalaiduoti... Lotynų Amerikos šokiai moterims suteikia daug žaismo, energijos, seksualumo ir žavios elegancijos, – kalbėjo J. Mandrijauskaitė. – Darbas su vaikais man dar nauja patirtis. Mokau juos šokio, teatro pagrindų. Daug žaidžiame, bandau atrasti savo lavinimo būdą. Nenorėčiau būti tradicini mokytoja – greičiau priešingai. Džiaugiuosi, kad darbo vietoje turiu galimybių ieškoti ir visišką laisvę kurti. Mano tikslas, kad vaikas iš pamokų išsineštų polėkį, improvizaciją, neįprastą judesį, teatro elementą, nuotaiką, bet taip pat išliktų unikalūs. Kai pati mokiausi mokykloje, nepatiko suvaržymai, standartas, sausumas, todėl duodu jiems tai, ką pati būčiau norėjusi gauti.“ Uteniškė atskleidė, jog turi dar ne vieną pomėgį. Jai nesvetimi ir stilius bei mada, tad prisideda prie Utenoje įsikūrusio butiko „Nebūk nuoga“ veiklos. „Taip pat prisidedu prie grožio salono „Urban Beauty“ idėjų sumanymų. Mano rate daug sėkmingų moterų, jų verslų. Mėgstu bendrystę, tad mielai įsitraukiu į projektus, kurie apjungia Utenos moteris“, – teigė aktorė.

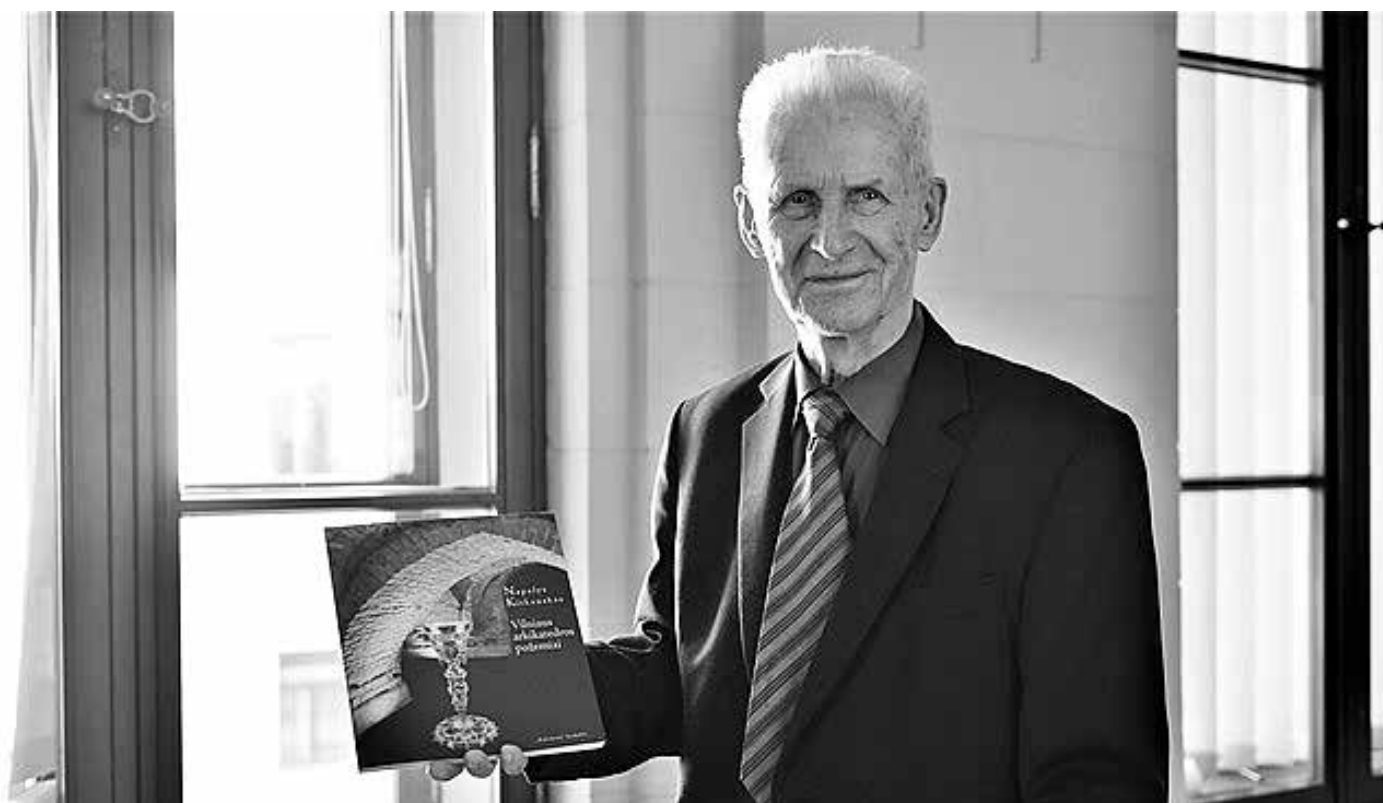
Parengė Lina Narčienė

Nueito didelio kelio apžvalga

Kazys Napaleonas KITKAUSKAS

Mano proseneliai XIX a. gyveno Ukmergės pavieta, Šešuolių valsč., Ančiūnų (Unčiūnų) k. Jų pavardė buvo Kikučiai. Prosenelis Ignas Kikutis apie XIX a. vidurį vedė Ievą Barzdaite. 1883 m. jie, nusipirkę žemės, persikėlė netoli Molėtų, į Antadurio kaimą. Tuo metu jis pakeitė pavardę, tapo Kitkausku. Igno Kikučio-Kitkausko šeimoje buvo keturi sūnūs. Vienas jų – Zigmąs (1861–1933 m.), XIX a. pabaigoje vedė Juzefą Kemešytę iš Vastapų kaimo, Molėtų rajono. Susilaukė šešių palikuonių, tarp kurių buvo mano tėtis Jonas (1904–1992 m.), vedęs Juzę Šumskutę (1910–1948 m.) iš Melnikų kaimo (Molėtų r.). Augino du vaikus: mane Kazį Napaleoną Kitkauską ir Serapiną (1933–2008 m.).

Aš gimiau 1931 metų sausio 5 d. Utenos apskrityje, Molėtų valsčiaus, Antadurio kaime. 1935 m. tėvai persikėlė gyventi arčiau Utenos, į tuometinio Molėtų valsčiaus Mažeikių kaimą. Čia 1940 m. birželį (būdamas 9-erių metų) baigiau pradžios mokyklos ketvirtą skyrių. 1942 m. Kuktiškėse baigiau penktą skyrių. 1942 m. rudenį pradėjau mokytis Utenos berniukų gimnazijos antroje klasėje. Man mokantis septintoje klasėje 1947 m. gruodžio 6 d. kartu su grupe kitų gimnazistų Utenos sovietinio saugumo buvau suimtas. Mus kaltino dalyvavus antisovietinėje organizacijoje, nušovus gimnazijos direktorių P. Kuliešių (jis gimnazijos parke buvo nušautas 1947 m. gruodžio

3 d.). Žiaurių tardymų metu dalis mokinių prisipažino padarę jiems primetamus kaltinimus. Aš ir dar vienas aštuntos klasės mokinys kankinimus atlaikėme, neprisipažinome ko nepadarę. Bet prasidėjo akistatos su prisipažinusiais. Byla buvo sudaryta. Mus teisė užakinis teismas „Ypatingasis pasitarimas“. Man buvo atseikėta 10 metų sovietinių lagerių. Kalėjau Mordovijos griežto režimo lageriuose. Praėjus metams po Stalino mirties mane išleido į laisvę prieš laiką, nes suėmimo metu buvau nepilnametis. Gerokai vėliau – 1988 m. per žmones sužinojau, kad 1947 m. Utenos saugumiečiai vadovavosi alternatyva: jei dėl gimnazijos direktoriaus žūties nebus surasta kaltų, tai liks kalti pa-

tys saugumiečiai. Matyt, dėl šios priežasties sovietiniai čekistai ir labai „stengėsi“ tardymo metu priversti mus prisipažinti. Ir vis tik iš maždaug 100 Utenos gimnazijos mokinių Utenos saugumiečiai savo keršto aukomis parinko tik septynis. Matyt, tuos, kurie jiems labiausiai nepatinkantys. Jeigu kalbėčiau apie save, tai buvau visos gimnazijos mastu vienas geriausiai besimokančių mokinių, lankydavausi Utenos bažnyčioje, rašiau eilėraščius, sužinojęs apie tai mokytojas Beržinis paprašė keletą eilėraščių duoti paskaityti. Netrukus mano eilėraštis „Nesustok, plunksnele“ buvo išspausdintas gimnazijos sienlaikraštyje. Vienas mūsų klasės komjaunuolis (jį buvo tuo metu dar tik du)

prašė mane parašyti eilėraštį į Utenos apskrities laikraštį „Lenino keliu“, o aš jam pasakiau, kad jau neberašau eilėraščių. Nenorėjau, kad tokiame sovietmečio laikraštyje būtų mano eilėraštis, o gal net Spalio revoliucijos minėjimo proga parašytas. Aišku, tai buvo fiksuojama ir, atėjus laikui, mano pavardė tiko suėmimui. Tardymo metu saugumiečiai kaip tik mane kaltino pagrindžio laikraščio „Laisvės šauklys“ leidimu.

Mano tėvas ir brolis 1948–1956 metais buvo tremtyje Krasnojarsko srityje Nižnij Ingašo rajone. Mama numirė dar Lietuvoje 1948 m. sausio 26 d. prieš tėčio su broliu ištrėmimą.

Išleistas iš lagerių 1954 m. rudenį pradėjau mokytis Kauno miesto II darbo jaunimo vidurinėje mokykloje 11-oje klasėje, kurią baigiau sidabro medaliu, 1955 m. įstojau į Kauno politechnikos instituto (KPI) Statybos fakultetą (mandatinėje komisijoje padėjo rektorius K. Baršauskas). 1960 m. baigiau Statybos fakulteto Pramoninės ir civilinės statybos specialybę.

Tuo metu mokyklą baigusius absolventus nukreipdavo į darbą specialistų skirstymo komisija. Žinojau, kad Vilniuje ir Kaune yra įstaiga, pavadinimu Mokslinė restauracinė gamybinė dirbtuvė, kuri rūpinasi architektūros paminklais. Man rūpėjo dirbti šioje srityje. Dar studijų metais susipažinau su Kauno pilyje dirbusiais restauratoriais archeologu Karoliu Meku, architektu Romualdu Kaminsku. Be to, studijų metais priklausiau studentų mokslinei draugijai, KPI Statybos fakulteto architektūrinių konstrukcijų katedros globojamas apmatavau pora Kauno architektūrinių paminklų (XVII a. vaistinės sandėlius ir Šv. Gertrūdės bažnyčios medines konstrukcijas), susipažinau su

doc. Stasiu Abramausku ir doc. J. Mikucku. Jie rekomendavo baigus studijas dirbti su restauratoriais. 1960 metais į Mokslinę restauracinę gamybinę dirbtuvę priėmė keturis absolventus, tarp jų ir mane. Užsirašiau, kad norėsiu dirbti restauratorių centre Vilniuje.

Taigi, 1960 m. rudenį pradėjau dirbti Mokslinėje restauracinėje gamybinėje dirbtuvėje Vilniuje, nuo 1970 m. pakeitusioje pavadinimą į Paminklų konservavimo institutą, o dar vėliau – į Paminklų restauravimo ir projektavimo institutą. Sovietinės okupacijos sąlygomis šioje įstaigoje vis tik buvo galima prisiliesti prie Lietuvos istorijos (tegu ir per architektūros paminklų), todėl, tapęs restauratoriumi jaučiausi suradęs pašaukimą. Dar mokydamasis Utenos gimnazijoje jaučiau potraukį istorijai, humanitariniams mokslams.

Tuometinėje Mokslinėje restauracinėje gamybinėje dirbtuvėje (MRGD) buvo du skyriai: projektavimo ir gamybinis. Aš įsidarbinau projektavimo skyriuje. Kaip tik tada buvo rengiamasi paminėti rašytojo Kristijono Donelaičio 250 metų gimimo sukaktį. Architektas Sigintas Lasavickas jau buvo aplankęs Tolminkiemį, pamatavęs bažnyčios sienų liekanų planą. Tačiau bažnyčios viduje buvo griuvenų krūva, o virš jų vešėjo krūmai. Todėl apmatavimuose nebuvo vidaus stulpų, altoriaus. Pagal tuos apmatavimus S. Lasavickas buvo padaręs bažnyčios – būsimos K. Donelaičio memorialinio muziejaus atkūrimo – projektą. Ką tik baigusiam mokslus specialistui man buvo patikėta rengti Tolminkiemio bažnyčios atkūrimo projekto konstruktyvinę dalį. Tačiau šis projektas iki 1964 metų nebuvo įgyvendintas. Tik po kelerių metų, praėjus K. Donelaičio 250 metų gimimo jubiliejiniams rengi-

niams, vėl buvo sugrįžta prie Tolminkiemio bažnyčios atkūrimo projekto rengimo. Kadangi architektas S. Lasavickas buvo pasitraukęs iš restauratorių šeimos, nuo 1970 m. Tolminkiemio bažnyčios atkūrimo architektūrinę ir konstruktyvinę dalį projektavau aš. Tai vyko jau iš buvusios bažnyčios vidaus pašalinus griuvėsius, nustačius bažnyčios buvusį tikrąjį planą.

1960 m. lapkričio mėn. MRGD minėjo savo veiklos dešimtmetį. Bendradarbiai ir svečiai važiavo į Trakų salos pilį švęsti šios sukakties. Atsimenu, aš ir inžinierius R. Kulikauskas buvome aprenkti Operos teatro artistų šarvais ir su alebardomis laukėme atvykstančių į Trakų pilį svečių, buvome pilies sargybiniais. Po šių iškilnių prasidėjo iš Maskvos įvairios sankcijos Lietuvos restauratoriams.

1961 m. rugpjūčio 19 d. Kaune įvyko mano vestuvės su Laimute Alfonsa Šulniūte, nuoširdžia tolesnio mūsų bendro gyvenimo drauge, mūsų bendrų darbų ir rūpesčių dalyve, filologe, humanitarinių mokslų daktare, VGTU docente.

1961–1965 m. parengiau Vilniaus Žemutinės pilies teritorijoje buvusio naujojo arsenalo restauravimo-pritaikymo Istorijos ir etnografijos muziejui projekto konstruktyvinę dalį (architektūrinę dalį projektavo S. Lasavickas). 1963–1965 m. buvo projektuojami ir kai kurie kiti Žemutinės pilies teritorijoje buvę objektai. Tai ką tik atkastų Šv. Onos-Šv. Barboros bažnyčios pamatų konservavimo ir apsaugos brėžiniai, tai: „sienos su kontraforsais“ apsaugos brėžiniai, Katedros varpinės bokšto pritaikymo Vilniaus kelionių ir ekskursijų biurui brėžiniai.

1966–1970 m. Vilniuje Šv. Jono gatvėje (tuometinėje B. Sruogos gatvėje) buvo pro-

jektuojama Vilniaus universiteto knygų saugykla. Architektūrinę dalį projektavo architektai A. Burokas ir A. Švabauskienė, aš – konstruktyvinę dalį. Kadangi knygų saugyklos apatiniai aukštai buvo įgilinti į žemę (iki 6 m.), reikėjo pavesti pamatus po greta esančių istorinių pastatų sienomis. Be to, nemažai darbo buvo projektuojant ir pastato antžeminę dalį, ypač derinant surenkamą ir monolitinių gelžbetonį, darant vidaus įrangos ir metalinių stelažų brėžinius. Šis objektas leido man pajusti tikrą konstruktoriaus darbo atsakomybę.

1967–1970 m. projektavau Biržų pilies tiltą per fosą, nes tilto reikėjo būsimiems pilies rūmų atstatymo darbams. Tiltas turėjo priminti XVII a. tos rūšies tiltus, turėti dvi pakeliamąsias dalis. Iki 1970 m. Biržų pilies tilto projektas buvo įgyvendintas iš dalies, įrengta iš ažuolinių sijų tik apatinė važiuojamoji dalis. Tilto atkūrimo projektas visai buvo realizuotas 2001–2012 metais (tada važiuojamosios dalies sijos įrengtos iš gelžbetonio, stengiantis joms suteikti padėveto medžio paviršiaus faktūrą).

1965–1970 m. Kaune buvo restauruojamas Perkūno namas (archit. D. Zareckienė). Aš suprojektavau senovinę gotikos laikotarpiui būdingą stogo konstrukciją. Tuo pačiu laikotarpiu Kaune buvo restauruojama bei pritaikoma Santuokų rūmams Rotušė (archit. Žybartas Simanavičius). Man teko projektuoti dalį monolitinio gelžbetonio perdangų virš gotikinių rūsių, taip pat parengti didžiosios salės lipdinių tvirtinimo projektą. 1961–1962 m. architektai S. Čerškutė ir V. Jurkštas rengė Raudondvario pilies centrinio pastato restauravimo ir pritaikymo projektą. Aš projektavau šio pastato monolitinio gelžbetonio perdangas, taip pat pilies bokšto stogo konstrukciją. Panašią stogo konstrukciją 1964 m. suprojektavau Kauno miesto sienos gynybiniam bokštui Muzikinio teatro sode.

Be to, 1962–1964 m. projektavau Kauno miesto architektūros paminklų Vilniaus g. 20 ir Pakalnės g. 11 perdangas bei stogo konstrukcijas.

Vilniuje Verkiuose teko projektuoti vienos ofisinės, priklausiusios Mokslų akademijos botanikos institutui, bei kai kurių dvaro ūkinį pastatų stogus ir perdangas (architektas A. Kunigėlis). Vilniuje monolitinio gelžbetonio perdangas taip pat projektavau pastatuose Birų g. 4, Stiklių g. 5, Pilies g. 17, Pilies g. 19.

1968–1969 m. Vilniaus Bernardinų bažnyčios pastogėje suprojektavau monolitinio gelžbetonio sijyną; ant jo buvo atremtos stogo konstrukcijos. Taip pat projektavau šio vienuolyno aptvarinės sienos tvirtinimą.

1964–1972 m. buvo renovuojamas Pakruojo dvaro rūmų centrinis pastatas (ūkiniai pastatai, tvartai, klojimas, svirnai). Šiems pastatams projektavau gelžbetonines

perdangas, stogo konstrukcijas. Šiuo laikotarpiu taip pat projektavau Noriūnų aštuonmetės mokyklos priestato Kupiškio rajone konstrukcijas, Diktariškio aštuonmetės mokyklos Radviliškio rajone perdangas, Tytuvėnų vienuolyno (tuo metu žemės ūkio technikum) Kelmės rajone perdangas ir kitas konstrukcijas.

Atliekant Trakų salos ir pusiasalių pilių gynybinių bokštų restauravimo darbus, talkinau architektui S. Mikulioniui, projektuodamas kai kurias konstrukcijas. Pusiasalio pilies kampiniam pietiniam bokštui suprojektavau stogo konstrukciją iš metalo medžio santvarų. Su architektu S. Lasavicku ne kartą vykome spęsti ten iškylančių senųjų mūrų konservavimo problemų Medininkų pilyje.

1980–1981 m. buvo remontuojamas Kultūros ministerijos pastatas Vilniuje (Basanavičiaus g. 5). Iš kiemo pusės buvo pristatytas ketvirtas aukštas, projektavau šio pastato ketvirto aukšto perdangas, lipinių laiptinėje ir kai kuriose patalpose perkėlimą ir tvirtinimą.

Ne viską, kas kada buvo dirbta, šiandien tiksliai beprisimenu. Tik bendrais bruožais paminėsiu, kad esu projektavęs Raudonės pilies vieno sparno skliautų tvirtinimą, Varnių seminarijos (ar vienuolyno?) perdangas ir stogo konstrukcijas, Pažaislio ir Liškiavos vienuolynų kai kurias perdangų konstrukcijas. Dar Siesikų ir Lentvario dvaro rūmų remonto dalį brėžinių. Dalyvavau Klaipėdos pilies ir senamiesčio senųjų statinių išsaugojimo bei remonto ar restauravimo aptarimuose. Rengiau Bijotų malūno sienų perstatymo brėžinius, taip pat Vilniuje, Antokolskio g. 4, Antokolskio 8 namų, Mėsinių gatvės vieno namo bei Pilies g. 26 (tuometinės Gorkio g. 26) vieno buto konstrukcijas.

Gal prieš 40 metų į Domininkonų gatvę (tuometinę Garelio gatvę) nuvirto buvusios Šv. Trejybės bažnyčios fasadinė siena. Sukome galvas, kaip tą sieną atstatyti. Dabar ši bažnyčia atidaryta, tos nuvirtusios sienos vietoje įrengtos baž-

nyčios pagrindinės durys.

Jau minėjau, kad nuo 1970 m. buvau Tolminkiemio bažnyčios atstatymo projekto autoriumi. Šiame darbe buvo labai svarbios dar Utenos gimnazijoje įgytos vokiečių kalbos žinios, nes reikėjo skaityti šia kalba knygas, dokumentus (dauguma mano bendradarbių jau buvo mokytį anglų ir prancūzų kalbų). Pavyko susisiekti su Bonoje (VFR) dirbančiu prof. Valteriu Hubaču (Hubatsch), kuris atsiuntė Tolminkiemio bažnyčios, statytos XVIII a., interjero nuotraukas. Jos padėjo atkurti tikrovišką vaizdą.

1979 m. rudenį atstatytoje bažnyčioje buvo atidarytas K. Donelaičio memorialinis muziejus. 1979 m. literatūrologų „užvestas ant kelio“ nustačiau, kad išlikusi nesugriauta K. Donelaičio klebonija. 1982–1988 m. pagal mano projektą klebonija buvo restauruota. 1989–1991 m. parengiau K. Donelaičio gimtinės Lazdynėliuose teritorijos išplanavimo bei paminklinio akmens projektą, pasodinome įkurtame parke 275 ažuoliukus.

Nors 1932–1935 m. buvo daryti Vilniaus Arkikatedros pamatų tvirtinimo darbai, tačiau ir pokariu jos sienose vis atsirasdavo plyšių. Paminklų konservavimo institutui reikėjo išsiaiškinti plyšių atsiradimo priežastis, saugoti šį ypač svarbų pastatą. Man, pagal specialybę inžinieriui, teko vėl imtis darbo. Supratau, kad šiame didelę svarbą mūsų Lietuvos istorijai turinčiame pastate dirbti yra labai atsakingas darbas. Padėjo ir istorikas Adolfas Raulinaitis, nes reikėjo archyvuose ieškoti prieškarinio laikotarpio lenkų kalbių tyrėjų paliktų dokumentų. Beje, A. Raulinaitis (1903–1987 m.) buvęs sovietinių lagerių Vorkutoje kalinys, todėl mūsų požiūriai daug kur sutapo. Gal prieškarinio specialistai kai kurių mūsų Arkikatedros paslapčių nespėjo pamatyti?.. Ar bent jos, tos paslaptys, jei ir pamatė, jiems buvo neaktualios?..

Vilniaus Arkikatedros rūsių tyrimai kartu su archeologais daugiausia vyko 1969–1976 ir 1984–1986 metais. Pavyko nustatyti pirmosios Vilniaus Katedros planą. Radome,

kad pirmoji Vilniaus Katedra buvo gero-
kai mažesnė, lyginant su dabartine. Ji taip
pat turėjo kelis statybos etapus. Nustatėme,
kad mūsų tyrimai kartu su išlikusiais istori-
niais dokumentais leidžia daryti išvadą, jog
pirmojo statybos etapo Katedra yra staty-
ta XIII a. viduryje, tai yra po pirmojo Lie-
tuvos krikšto Lietuvą valdant Mindaugui. Ir
ši Katedra jau buvo mūrinė. Ir kad po kara-
liaus Mindaugo žūties 1263 m. ji buvo ap-
leista, sudegusi ir jos sienos galėjo tarnau-
ti ikikrikščioniškojo kulto apeigoms. Ir tik
antrojo Lietuvos krikšto (1387 m.) metu ant
pirmosios Katedros pamatų buvo pastatyta
nauja, tačiau dar nedidelė, panašaus tūrio į
pirmąją Katedrą.

1976–1979 m. parengiau Arkikatedros
stogų apdengimo vario skarda projektus,
stogo vario skarda dengimo darbai buvo už-
baigti iki 1980 metų.

1985 m. kovo 23 d. dalyvavau surandant
1939 m. rudenį, prasidėjus II pasauliniam
karui, paslėptą Vilniaus katedros lobyną, jį
išsaugant.

Turėdamas polinkį moksliniam darbui,
kaupiau duomenis apie Vilniaus pilių ar-
chitektūros raidą. 1980 m. apgyniau archi-
tektūros mokslų kandidato disertaciją apie
Vilniaus pilis (po nostrifikacijos – humani-
tarinių mokslų daktaras). Vadovas doc. dr.
Stasys Abramauskas.

Nuo 1987 m. vadovavau Vilniaus Že-
mutinės pilies Lietuvos Didžiosios Kuni-
gaikštystės Valdovų rūmų liekanų archi-
tektūriniais tyrimams, kaupiau duomenis
jų atstatymui. Rūmų atkūrimo svarbą akty-
viai gyniau mokslinėje ir periodinėje spau-
doje. Vadovavau šios rezidencijos atkūrimo
moksliskai pagrįsto retrospektyvinio projek-
to parengimui. Po to buvau pakviestas dirbti
Lietuvos Valdovų rūmų atstatymo projek-
to moksliniu vadovu.

Dėl karų ir kitų negandų Lietuvoje išliku-
sių valstybinio lygmens rezidencijų neturė-
jome. Tik Vilniaus pilių teritorijoje buvusių
Valdovų rūmų vietoje buvome suradę nema-
žai jų architektūros detalių. Reikėjo ieškoti
analogų, kaip jas panaudoti atkuriant rūmų

architektūrą, jų įrangą. Todėl po Vidurio ir
Vakarų Europos valdovų rezidencijas orga-
nizuotos pažintinės ekspedicijos. Net pen-
kiose rezidencijose kartu su muziejininkais
dalyvavau ir aš.

Esu parašęs knygą „Vilniaus pilys“ (1989
m.), už ją 1990 m. man buvo paskirta Lie-
tuvos Respublikos nacionalinė kultūros ir
meno premija. Vėliau išspausdintos kny-
gos: „Kristijono Donelaičio memorialas
Tolminkiemyje“ (bendraautorė L. Kitkaus-
kienė (2002 m.), šios knygos vertimas į rusų
kalbą pasirodė 2013 m.). „Vilniaus arkika-
tedros požemiai“ (1994 m. šios knygos an-
tras papildytas leidimas išspausdintas 2018
m.), „Anglų–lietuvių kalbų aiškinamasis ar-
chitektūrinis žodynas“ (2009 m. bendraau-
torė L. Kitkauskienė), „Lietuvos Didžiosios
Kunigaikštystės Valdovų rūmai“ (2008 m.).
„Vilniaus pilys. Architektūra, statyba, istori-
ja“ (2012 m., antras žymiai papildytas lei-
dimas). Be to, išspausdinu per 300 straipsnių
mokslinėje ir periodinėje spaudoje (dau-
giausia paveldosaugos tematika).

Savo išgyvenimus sovietiniame lageryje
trumpai aprašiau knygoje „Amžino įšalo že-
mėje“ (1989 m., sudarytoja A. Žemaitytė).

Pora kartų Lietuvos aukštųjų mokyklų bu-
vau kviečiamas studentams dėstyti architek-
tūros istoriją, bet atsakiau, nes nenorėjau
atitrūkti nuo labai mano pamėgto senosios
Lietuvos architektūros liekanų tyrėjo darbo.

Tirdamas Vilniaus pilių senųjų rūmų lie-
kanas daug dėmesio skyriau tų rūmų staty-
bos technikos ypatumams, plytų dydžiams.
Visa tai padėjo tikslinti ligšiolinį tokių rūmų
datavimą. Prieškario lenkakalbėje literatūroje
(prof. J. Klosas) buvo teigiama, kad lietuviai
mūro su plytomis išmoko tik geriausiu atveju
nuo XV a. pradžios. Mūsų Lietuvos restaura-
torių tyrimas parodė, jog Vilniuje, sostinėje,
ir gal net kai kuriose šalies aptvarinėse pily-
se plytų mūras naudotas jau nuo XIII a. vi-
durio ir per visą XIV amžių. Pastaruoju metu
tas išvadas paremia ir senosios medienos, ras-
tos Vilniaus pilies kultūriniuose sluoksniuose,
dendrochronologiniai tyrimai.

Dar viena išvada. Jau praėjo 75 metai nuo

Antrojo pasaulinio
karo pabaigos. 1950
m. įkurta restaurato-
rių įstaiga spėjo pada-
ryti nemažai Lietuvos
kultūros ir istorijos pa-
veldui išsaugoti darbų,
surasti naujo. Nemažai
įgyta patirties.

Ir štai: jau atkurti
gana tikrovišku XVI a.
antros pusės pavidalu
LDK Valdovų rūmai.
Pasirodo, kad plytų
mūro techniką mes,

lietuviai, išmokome naudoti ne tik po antro-
jo 1387 m. krikšto, bet ir po pirmojo krikš-
to, įvykusio 1251 m., karaliaus Mindaugo lai-
kais. Tokį mūrą naudojome nenutrūkstamai ir
vėliau – Traidenio, Gedimino, Kęstučio bei
Algirdo valdymo metais.

Ačiū Dievui, per šį pokarinį laikotarpį
nebuvo didesnių sukrėtimų, karų. Iš mūsų
darbų buvo galima daryti išvadas, ieško-
ti apibendrinimų. Kai ką spėjome pamatyti
savomis lietuvių akimis. Prisiminkime – vi-
sas XIX amžius buvo pilnas skaudžių įvy-
kių. Maždaug kas 25–30 metų sukilimai,
svetimųjų priespauda. XX a. pirmojoje pu-
sėje net du pasauliniai karai. Viskas griūda-
vo, viską reikėdavo pradėti iš naujo...

Tai tokios mano, Utenos žemės sūnaus,
gyvenimo audrų „vėtyto ir mėtyto“, mintys
sulaukus jubiliejinį 90-ųjų metinių.

Pabaigai dar keletas pastebėjimų.

1. 1991 m. vasarą Lietuvių katalikų moks-
lo akademija turėjo pakvietimą dalyvauti
konferencijoje Zalcburge Austrijoje. Pasiun-
tė mane. Kaip svečią mane austrai buvo nu-
vežę pasižvalgyti po Zalcburgo apylinkes.
Šiek tiek į pietus nuo Zalcburgo, pačioje Al-
pių kalnų šiaurinėje papėdėje, buvo vietovė
Utenadorf (ar Utenaberg, gerai neatsimenu).
Šios vietovės pavadinimas, mačiau, yra už-
fiksuotas ir Zalcburgo apylinkių planuose.
Kokios sąsajos su mūsų Utena? O ten pa-
kelėse pravažiavome užėigas, kurių įkūrimą
užrašai stenduose deklaravo, kad jos įkurtos
dar XVI amžiuje. Taigi tradicijos senos, il-
galaiškės. Matyt jų nepaveikė karai, kitokios
sumaištys, vykusios Europoje. Taigi iš kur
ten „Utena“?

2. Dar vienas pastebėjimas iš mano pasta-
rojo meto kelionių po Vokietiją. Apie 2012
metus vykom su ekskursija į Briuselį. Gri-
žome pro Baltijos jūros pietinių pakran-
čių istorines vietas. Užsukome ir į Riugeno
salą. O ten autobusu pravažiuojant pakelėje
buvo miestelio dydžio gyvenvietė pavadini-
mu Kiekut (= Kikut). Kažkokios sąsajos su
Ukmergės apylinkių Ančiūnų kaimo Kiku-
čiais, su mano prosenelio pavarde.

3. Ančiūnų kaimo Kikučiai savo pavar-
dę XIX a. keitė įvairiai. Iš kaimo kilęs Anta-
nas Kikutis tapo Kitkevičiumi (1805–1857
m.). Baigė Vilniaus vyskupijos dvasinę aka-
demiją ir Vilniaus universitetą, buvo išven-
tintas kunigu 1830 metais. Vėliau dirbo Vil-
niaus kunigų seminarijos rektoriumi. A.
Kitkevičius tyrinėjo lietuvių kalbą, bendra-
vo su vyskupu Motiejumi Valančiumi, iš-
vertė į lietuvių kalbą keliolika religinių gies-
mių. Susilpnėjęs sveikatai buvo paskirtas
Nemenčinės klebonu, rūpinosi Nemenčinės
bažnyčios pastatymu, mirė 1857 m. Nemen-
činėje, ten ir palaidotas. Dabar Nemenčinėje
yra Antano Kitkaus gatvė (ne Kitkevičiaus).

Parengė Vytautas Ridikas

Jubiliejinės Miškinio premijos laureatės rankose nutūpė varna

Deimantė KAZOKAITĖ

Birželio 11–12 dienomis nuvilnijo 10-oji tarptautinė poezijos šventė „Aukštaitijos literatūrinė vasara“ („...ir saulas diemantas žėruos...“ – Antanas Miškinis). Šeštadienį Ignalinoje prasidėjęs renginys sekmadienį tęsėsi Utenos krašte – Utenos kraštotyros muziejaus padalinyje A. ir M. Miškinių literatūrinėje-etnografinėje sodyboje Juknėnuose (Daugailių sen.) susibūrę poetai iš Lietuvos, Latvijos, Lenkijos, Sakartvelo skaitė savo kūrybą, džiaugėsi bendryste. Šiemet buvo įteikta 20-oji Antano Miškinio literatūrinė premija. Jos laureatė 36-erių kaunietė poetė, literatūrologė Ieva Rudžianskaitė buvo ne tik papuošta ažuolo lapų vainiku, bet ir apdovanota simboline „ne paties spalvingiausio ir ne paties dainingiausio“ paukščio statulėle.

„Pirmąją Antano Miškinio varną“ 20-osios šio poeto vardo literatūrinės premijos laureatei perdavė „pelėdos turėtojas“ poetas Marius Burokas

Šventės dalyvių kelionė prasidėjo nuo pažinties su Ignalinos rajonu. Stripeikių kaime, Senovinės bitininkystės muziejuje, jie susipažino su šio amato subtilybėmis, iš arti stebėjo dirbančias bites ir mėgavosi lietuviškomis gėrybėmis – varškės sūriu, šviežiu medumi bei ką tik nuskintų vandeninių mėtų arbata. Palūšės kaime poezijos puoselėtojai aplankė unikalią Šv. Juozapo bažnyčią, susipažino su jos istorija, grožėjosi atsiverian-

čiais ežerų krašto vaizdais.

Vaizdingoje Ignalinos miesto vietoje, ant Paplovinio ežero tilto, birželio 11-ą Lietuvos ir užsienio šalių poetai skaitė savo eiles. Renginį „Ant poezijos ir muzikos sparnų“ vedė žurnalistė, rašytoja Gintarė Adomaitytė. Savo muziką susirinkusiesiems dovanojo žinomas aktorius, dainų autorius ir atlikėjas Giedrius Arbačiauskas.

Birželio 12-ą poezijos šventę gimtojoje brolių Antano ir Motiejaus Miškinių sody-

boje, kuri bendru jų atžalų sprendimu kiek daugiau nei prieš du dešimtmečius buvo padovanota Utenos rajono savivaldybei, pradėjo tėvo ir sūnaus grupė „Plieninės varlės“. Dainų autorius ir atlikėjas Povilas Girdenis su sūnumi Julijumi (abu groja elektrinėmis gitaromis) atliko programą „Už jūsų ir mūsų laisvę“ – tarp poezijos skaitymų skambėjo patriotinės lietuvių ir ukrainiečių dainos.

Renginio pradžioje pagerbtas šiemet į

amžinybę iškeliavęs iš Leliūnų kilęs Antano Miškinio literatūrinės premijos laureatas Algimantas Baltakis (premija įteikta 2011 m.) ir kiti „danguje besiilsintys“ šios premijos laureatai poetai Valdemaras Kukulius (premija įteikta 2007 m.), Henrikas Čigriejus (premija įteikta 2005 m.), Jonas Strielkūnas (premija įteikta 2004 m.), Vytautas Skripka (premija įteikta 2008 m.) bei sodybą savo kūriniams puošę dailininkas Klemensas Kupriūnas (1951–2022 m.) ir tautodailininkas Pranas Kaziūnas (1947–2013 m.).

Jubiliejinė – 20-oji – Antano Miškinio literatūrinė premija už aukštaitiškos dvasios puoselėjimą ir pernai pasirodžiusią poezijos knygą „Iš gervių“ komisijos sprendimu įteikta jauni poetui iš laikinosios sostinės I. Rudžianskaitei, vieno iš šios premijos laureatų (2017 m.) poeto, vertėjo Viktoro Rudžiansko dukrai.

„Miškinio poezijoje daug paukščių, bet išsiskiria vienas. 1935 metais išleista poeto knyga vadinasi „Varnos prie plento“. Kuo poetui ypatingas šis ne pats spalvingiausias ir ne pats dainingiausias paukštis, gražiai atsiskleidžia jo poemoje „Žalasis kaimas“, – kalbėjo diplomą laureatei įteikęs Utenos rajono savivaldybės meras poetas Alvydas Katinas. Jo teigimu, A. Miškinio imponavo varnų ištikimybė, tėviškė, tai, kad šie paukščiai niekada nesitraukia nuo kelių, kuriais išėjo poeto vaikystė, jaunystė, pirmoji meilė... Prieš drauge su Lietuvos rašytojų sąjungos valdybos nariu ir vienu iš Antano Miškinio literatūrinės premijos skyrimo komisijos narių bei šios premijos (įteikta 2012 m.) laureatų poetu Mariumi Buroku įteikdamas I. Rudžianskaitei „pirmąją A. Miškinio varną“ (statulėlę sukūrė kraštiečiai tautodailininkas Henrikas Zakarevičius) meras jai sakė: „Kiekvienas poetas turėtų savyje nešiotis tokį ištikimybės simbolį, nesvarbu, ar tai būtų varna, ar gervė, kuris tam žmogui primintų, kas jo gyvenime svarbiausia ir brangiausia.“

M. Burokas juokėsi, kad pelėdos turėtojas

perduoda pirmąją varną šios turėtojai: „Aš esu paskutinis premijos laureatas, kuris gavo didžiulę sunkią ažuolinę pelėdą (sukūrė a. a. medžio drožėjas P. Kaziūnas – aut. past.). Ji stovi garbingoje vietoje mano namuose.“

Seimo narys Edmundas Pupinis pasveikino visus susirinkusius „poetų mišias“ ir pasiūlyė, jog prieš 20 metų poeto A. Katino sukurtas renginys bei jo tradicijos vis dar gyvuoja. Parlamentaras įteikė I. Rudžianskaitei „dažniausiai Lietuvoje kartojamas eiles“ – įrėmintą Vinco Kudirkos „Tautišką giesmę“.

„Esu labai sujaudinta ir laiminga dėl įvertinimo šia svarbia premija. Kai sužinojau, kad ją gavau, pradėjau ieškoti sąsajų su Miškiniu. Aišku, pirmiausia pagalvojau apie gerves. Mano knygoje yra ir varnų, tačiau visgi gervės – tas simbolis, kuris sujungia mane su šio poeto kūryba. Savo knyga („Iš gervių“ – aut. past.) pirmą kartą

pristačiau Vilniaus knygų mugėje, kai prasidėjo karas, tad gervė man tapo pažadu, vilties simboliu“, – kalbėjo 20-osios Antano Miškinio literatūrinės premijos laureatė, kuri 2019-aisiais prisijungė prie Lietuvos rašytojų sąjungos narių.

Keletą savo eilėraščių perskaičiusi poetė pridūrė, kad jos gervės – šiek tiek kitokios nei tos, kurios praskrenda pro Juknėnus ir žvelgia į šį kaimą iš aukštai: „Mano gervės gali pasijuokti, joms reikia šviesos, tačiau panašumų, manau, tikrai yra.“

Kaip buvo galima tikėtis, jubiliejinėje „Aukštaitijos literatūrinėje vasaroje“ dalyvavę tiek Lietuvos, tiek užsienio šalių poetai palietė ir dvi bene aktualiausias pastarojo meto temas – karą bei pandemiją.

Be svečių iš kitų Lietuvos miestų ir užsienio, savo kūryba saulėtą sekmadienio popietę pasidalijo ir uteniškiai poetai

Knygą „Iš gervių“ autorė pristatė Vilniaus knygų mugėje, kai Ukrainoje prasidėjo karas, tad gervė jai tapo „pažadu, vilties simboliu“

Ievai Rudžianskaitei laureato diplomą įteikė meras Alvydas Katinas

Vytautas Kaziela, renginį vedę Regina Katinaite-Lumpickienė ir Erikas Druskinas, A. Katinas. Savo kūrinius Juknėnuose skaitė ir jau daugelį metų Škotijoje gyvenanti bei slaugytoja dirbanti kraštiečių Antano Miškinio literatūrinės premijos (įteikta 2015 m.) laureatė poetė, žurnalistė Rūta Mikulėnaitė-Jonuškienė, kuri, kaip sakė R. Katinaite-Lumpickienė, nepamiršta savo šaknų ir gali viską mesti, kad atskristų į poezijos šventę.

10-ąją tarptautinę poezijos šventę vainikavo poezijos ir muzikos vakaras Utenos A. ir M. Miškinų viešojoje bibliotekoje, kuriame dalyvavo poetai ir Baltijos gitarų kvartetas.

Ieva Rudžianskaitę sveikino meras Alvydas Katinas (*kairėje*), Lietuvos rašytojų sąjungos valdybos narys Marius Burokas (*antras iš kairės*), Seimo narys Edmundas Pupinis (*dešinėje*) ir artimieji

iš gervių

sklendžiamie
gyvsidabrio pilkumu
padengtomis skraidyklėmis
(spindi taip kad
nebesusigaudome kur
esame)

paskausta
ištiestas žvilgančias kojas
(atrodo lyg būtų
metalinės)

mums labai reikia
erdvės

 nusileisti
arba
 išsisklaidyti

diptikas be pavadinimo**I**

girgžda Žemės rutulys
(dar girgžda)
lyg išskaptuotas vaisius
nuolat pripildomas
šilto geliančio skausmo

apkabini mane
tarytum dėžę
pilną pavasariinių kačiukų
bet nesustabdyti sukimosi –
jis be pradžios
visai kaip seilių burbulai

II

kaskart tave pamatau
kai glostai leukemija segantį katiną
žvilgsnis truputį nudelbtas –

pagaunu jį ant kūnelio
pavirtusio taikiniu (taiklumas:
galėtum nuo pakaušio nuimti
kraujuojantį obuolį)

stebiuosi
kodėl nesmūgiuoji atgal o pasirenki
mažuosius
į kuriuos spjūviai lekia žaibišku greičiu

klausimas

– gervės tuoj išskris...
dar pažiūrėkim
į akinančius kūnus! –
neišgąsdink

– neišskris be signalo
o šviesoforo joms niekas nepastatė

– kas jį statys
vidury laukų?

korporacija

katinas gainiojasi
antistresinį kamuoliuką
kurį parsinešiau paskutinę darbo dieną

klausdavau savęs
kokie karmos vėjai
mūsų spiečių atpūtė –
visi radom prieglobstį:
filosofai, filologai, biologai

kondicionierius vėsino
troškimą ištrūkti į lauką
pro langą matėme kaip varnos
strakalioja ant vamzdžių
lesa šokolado likučius nuo išmestų
vienkartinių šaukštelių

rytais žingsniuodama į darbą
jų žvitriose akutėse
įžvelgdavau talentą
suvokti kas naudinga:
pati niekada nesugebėjau –
net kamuoliuką atidaviau katinui

aštrūs nagai į nerimą sminga

(su)pratimas

tikriausiai primena
šuolį į vandenį
o tiksliau ryžtą panirti
vaikų šūksnius ir juoką:
šok! šok!

pastangos atrasti
nuosavą žvilgsnį
lyg sniego kryptis
ant pušies spyglio:
nupurčius
žalumas maloniai atpalaiduoja
įtemtą regėjimą

stoviu ant tiltelio
matau pakibusį
lipnų lašą
ir nei pirmyn nei atgal
ko gero to visada ieškojau

8.00-17.00

stebėdavom pelkę
pavasario saulę
ją pamažu užgydė

ekskavatorius važinėjo
nuo vazono prie vazono
aplankuose
susikaupė svetimų žodžių
srautas ir skaičiai
tvarkingai gulė į langelius

jaučiau
parkerio pavydą kompiuteriui
ilgėjau pirštu
į rašalą pamerktų
gėlių stiebų

Kelionė

tylus blizgantis kelias
(baltos juostelės
neprilimpa prie juodų
automobilio padangų)
talismanas – žalias akmuo

galinė automobilio sėdynė
rezervuota dievui
kuris apsukęs masyvų žiedą
mesteli žemėlapi vairuotojui

kvadratiniai lagaminai
dvelkia namų ilgesiu
tik ryklio dantis ant krūtinės
ženklina nuožmią kovą

(kai dievas išlips
iš automobilio
pamatys į jį spoksančius pjovėjus
papilkėjusiomis prijuostėmis
dievo kaklaskarė atspindės
auksinių kviečių nokį
nesupras kodėl
tie veidai panašūs į jį
tik dulkės ant sėdynių gobeleno
primins kad jei visi
tos pačio kilmės

sutrikęs vairuotojas pagarbiai
atidarys dureles
saulės išbučiuotam dievui
tylomis tikėmis
gražiausių melodijų
jei ne iš dangaus
tai iš artimiausio baro
kur viskio stiklai
linguoja į taktą)

kiekvieną dieną pravažiuoju
pro tą žalią akmenį –
šviesoforo signalą

* * *

krinta nupjautas raganosio ragas
kažkas manyje kraujuoja
kai nuplėšiu žaizdą užklojusį sluoksnį

kaip vis dėlto yra banalu
kalbėti apie skausmą
arba jausti kad skauda

mane apraizgė senatvė, – sakai
neguodžiu tavęs
bet ją norėčiau nupjauti
lyg sausą šaką

niekaip negaliu
sustabdyti kraujavimo
nuolat regiu
nesuderinamus veidus

neišbaigtas raganosis –
panašus į troškimą
būti (kuo nors) daugiau

* * *

galop šalna pareikalauja
ugnies iš mūsų namų židinių
galop Marsas priartėja

į plaučius įsismeigiame vėliavėles
stebimės kodėl
jos neplevėsuoja

nuolat priekaištauju sau
kad vietoj užuojautos ieškau geismo
kraujosruvomis paženklintuose kūnuose

tikriausiai nesuvokiu:
troškimas įkvėpti – stipres-
nis už nežinomybę
kai išnyrama iš jaukaus prieglobsčio
be šarvo be kalbos be
sentimentalaus laukiančiojo ilgesio

sušvinta rausvas pakaušis
tarsi plika akimi regimas Marsas

iš pradžių net nesuprantu
kuris peizažas priklauso mums

* * *

varnų puokštės –
pilkos operos
ant muzikinio teatro stogo

troleibusai lyg drambliai
rieda apsnūdusiomis
gatvėmis

žingsniuojų
pro sinagogą (laikas
išblukino jos melsvą
sienų spalvą) atveriu
netoliese stūksančio
biuro duris:
jaučiuosi lyg vergė –
nepriprantu prie slegiančių
ir grasinančių užduosintų
lubų

tyliu kartu su akvariumo žuvytėmis
mintyse maldauju
kad išvestum iš čia
bet jos numiršta
nespėjus perskirti jūros
pati išeisiu

* * *

ką vilki
slenkant achromatinėms
dienoms?

lieku priblokšta
išvydusi kaip
mikliai užriši
kasdienybę
ant netikėtumų
kaklo

Antanas PIVORAS

Senelio ašara

– Labas rytas, anūkėle!
 – Labas rytas! Aš dar noriu miego! O kodėl tau ašara ant skruosto saulėje spindi?
 – A, šiaip sau... Nubrauksiu...
 – Ar tau gaila ankstyvo ryto?
 – Ne, vaikeli. Pavasarį pasodinau liepaitę. Tokią jauną, išlankią. Radau ją miške, išaugusią kitų medžių pavėsyje. Paso-dinau tavo atminimui.
 – Ačiū, seneli.
 – Bet rytą žiūriu: nebėra. Tik kelme-lis aplūžęs styro. O paskui matau: mano liepaitę kaimynų berniūktis į tvenkinį įmerkęs ir karosiukus traukia. Nejaugi barsis, kai jau per vėlu?
 – Atimkim ir vėl pasodinkim.
 – Nulaužtas medelis nebeprisigis. Aš naują pasodinsiu. Ievarą pasodinsiu, kad tu gyvenime šoktum ir dainuotum. Kad būtum linksma ir džiugintum tėvelius ir mus, senelius.
 – O kur ievarą rasim?
 – Rasim. Jis amžinai žaliuoja ir žydi! Tai pasakų medis! Knygutėse pasakų labai daug. Ir mes savas pasakas kursim! Gerai?

Senelis pametė piniginę

Atvažiavo senelis į svečius pas Ievutę.
 – Nieko tau neatvežiau lauktuvių... Einam į parduotuvę: nupirksiu dovanų. Ar nori?
 – Noriu! Noriu!
 Parduotuvėje senelis už litą atrakino ve-žimaitį ir abu nudardėjo tarp lentynų, tarp stiklo spintų.
 – Rinkis viską, ką nori. Pinigų turiu už-tektingai. Užmokėsiu.
 – Ar galimą šitą sulčių butelį?
 – Galima, galima! Krauk.
 – O vynuogių? Bananų?
 – Dėk į maišelius ir krauk! Mašinėlė di-delė, viskas tilps.
 – Noriu šitos knygos!
 – Tai pasakų knyga. Apie princesę. Matai, kokia graži princesė. Tarsi tavo nuotrauka.
 – Tai ne nuotrauka, o piešinys.
 – Vis tiek! Dailininkas į tavo žiūrėjo, kai tapė šią princesę.
 Ievutė dar įsidėjo šokolado dėžę, rau-donskruostę lėlę ir nustūmė vežimaitį prie kasos, kur buvo mažiausia eilė pirkėjų.
 Senelis sukišo ranką į švarko kišenę, paskui į kitą, apčiupinėjo kelnų kišenes ir net palto, o piniginės nėra! Net nosis senelio išbalso, rankos ėmė tirtėti. Nėr kuo užsimokėti už dovanas anūkei!..
 Kasininkė jau čiupo barškinti mygtukus.
 – Gerbiama panele, palaukite... Aš ne-randu... pinigines.

O už nugaros jau ėmė burbėti tokia mo-teriškaitė. Ir ne viena!

– Negaišinkite žmonių! Mes laiko neturime!
 Kasininkė nepiktai šypsojosi, matyt, to-kių senelių jau ne vieną yra mačiusi.
 – Išvažiuokite iš eilės ir apsižiūrėkite, pone. Jei nerasite pinigų, palikite vežimai-tį, mes sutvarkysime.

Bet senelis ir Ievutė kultūringi: veži-maitį nustūmė prie lentynų ir viską tvar-kingai sudėliojo į vietas, iš kur ką paėmė.

– Einam į kiemą. Prisėskime ir pagalvo-kime, kas čia atsitiko. Gerai, kad čekio ka-sininkė neišmušė...

– O kas būt buvę?
 – Būtų mus uždarę į daboklę.
 – O kas ta daboklė?
 – Matai tenai kambarėlį su mažu langeliu. Ten būtų uždarę ir daboję, tai yra prižiūrė-ję, kol mama pinigų atneš ir mus išvaduos.
 – Kaip baisu!

Kieme senelis palto rankove nubraukė sniegą nuo suolelio ir abu susėdo.

– Tu, seneli, piniginę turbūt ant stalo pa-miršai. Aš gi nepaėmiau...

– Ką tu, vaikeli! Gink dieve, o pamirš-ti tai tikrai nepamiršau. Galiu pamiršti nosinę. Na, dar pirštines... Bet pinigų – niekados! Aš įsidedu pinigų į švarko kišenę su užtrauktuku. Niekas niekad iš manęs pinigų dar nepavogė! Be pinigų – nė žingsnio į kiemą!

– Tai kur jie dingę?
 – Mat seniems žmonėms įvyksta stebu-klai: pasideda žmogus daiktą, o jo jau nėra. Ieškok nieiškojės, nors su žiburiu – o nerasi. Kartais net akinių ant kaktos neranda! Ma-tyt, ir man tokie stebuklai pradėjo rodytis...

– O kiek pinigų tu turėjai?
 – Na, tokį senioką su bakenbardais...
 – O tai – šimtas!
 – Ir dar tokį gražų kunigą...
 – „Kalnai kelmuoti, pakalnės nuplikę...“
 – Ne, ne. Ne tą!
 – Atleisk, seneli. Reikėjo sakyti:
 „Kur bėga Šešupė, kur Nemunas teka,
 Tai mūsų Tėvynė, graži Lietuva...“
 Maironis.

– Iš kur tu tiek daug žinai?
 – Aš darželyje deklamuojau. Ir šoku! Vaidinimus rengiam. Nenusimink, se-neli, aš pinigų duosiu. Namuos turiu pi-nigų su dviem tokiais gražiais lakūnais. Taip aš norėčiau su jais paskraidyti! Ir dar turiu su tokiu seneliu. Barzda didelė ir ūsai iki pečių!

– Tai Basanavičius. Mūsų tautos tėvas!
 – Žinau! Nenusimink, seneli. Namuos aš tau pinigų atiduosiu. Buvau sutaupius už gerus darbus ir gražų elgesį. Tėtis davė.

– Gražiai tavo augina tėveliai. Ir džiaugiasi.

– Seneli, žiūrėk, ko tavo palto skver-nas išsiputęs?

Čiupt senelis už skverno, čiupt anūkė už skverno!

– Viešpatie, piniginė! Už pamuša-lo užkrito! Seniai palatą benešiojau, tik į svečius pas tavo atvažiavau. Tai bauda už netvarkingumą. Bet ir džiaugsmas – vėl eisime į parduotuvę pirkti dovanų!

Pavydi meilė

– Ievute, ar tau gera darželyje?
 – Gera... Gal...
 – Kodėl gal? Auklytė skriaudžia?
 – Ne...
 – Ar žaislų trūksta? Nepasidalinat?
 – Ne. Jų daug yra. Nespėjau iškrausty-ti iš dėžių.

– Tai ko tau reikia? Mes žaisdavom tik savo žaislais. Juos tėtis padarydavo.

– O ką padarydavo?
 – Man padarė tokį vežimėlį. Iš lentu-čių sukalė skrynelę, lyg karstelį, išpjovė iš medžio ratelius, ir aš važiuodavau į beržynėlį grybauti. Visada, visada pri-rinkdavau pilną raudonikių. Mama ste-bėdavosi, kad gal tu pasėjai? O tėtis saky-davo, kad vežimėlį užbūrė ir jame grybų laimė važinėja. Nebėra to beržynėlio, nebėra ir tos grybų laimės...

– O mano teta su kuo žaisdavo?
 – O! Ji buvo gudri ir išmoninga! Nors jaunesnė, bet iš skudurėlių tokių gražių lėlyčių pasigamindavo, akutes iš sagų įstatydavo, iš linų kuokštelio kasytes pindavo, čiūčiuodavo ir dainuodavo!

– Tai gera buvo jums... Anksti nekalda-vo, į darželį nevedavo.

– Taip, taip! Bet mamytei visus darbus padėdavome padirbti: ir daržus ravėda-vome, ir paršelius šerdavome, ir karvytę perkeldavome.

– Ir aš noriu taip...
 – Nebeturim nei karvytės, nei paršelių. Ir mums, ir tau dabar atostogos.

– O mamytė ir vėl rudenį į darželį nuveš...
 – O kaip kitaip. Tenai gera ir linksma! Eičiau ir aš, jei priimtų.

– Ne, senelių tenai nereikia. Mus au-klė pamoko žaisti. Daugiausia tenka piešti ir spalvinti.

– Ką tu pieši?
 – Namelius... šuniukus.
 – O kiti?

– Vytulis – tai mergaites... Tokias garba-notas, išsišiepusias.

– O tu Vytulį pieši?
 – Piešiu... Bet neišėina. Kai pamato, tai pyksta, kad negražiai nupiešiau.

- O tu pyksti?
 - Pykstu. Aš noriu, kad mane pieštų!
 - Tu nori, kad tave mylėtų ir tave pieštų?
 - Noriu! Noriu! Ir kad abu žaistume!
- Kad abu susikibę ratelius eitume!

Našlaitė

Takeliu į beržynėlį kepestavo abu: Ievutė ir senelis. Senelis kėblino neskubėdamas, o anūkė tapeno įsikibusi senelio plaštakos, siūbavo ranką, lyg skristi norėdama.

- Staiga abu sustojo.
- Seneli, – žiūrėk – našlaitė!
- Iš tikrųjų. Iš kur tu pažinai?
- Mama kieme turi našlaičių lysvelę.
- Iš kur ji čia, prie tako, vieniša galėjo atsirasti? Tavo močiutė našlaitės tik ant tėvelių kapo augina.
- Žiūrėk, koks žiedas gražus.
- Taip. Tarsi mergaitės veidelis: dvi mėlynos akutės. Ir lūputės mėlynos.
- O galvytė geltona. Bet kodėl ji našlaitė?
- Taigi, kodėl? Gal tu kokią pasaką apie našlaitę skaitai?
- Mamytė man skaitė. Ir bent kelias. Bet ne apie gėlytę, o apie tikras našlaites.
- Tai mes sukurkim pasaką apie našlaitę gėlytę.
- Sukurkim.
- Pradėk tu. Aš paklausysiu.
- Gyveno kartą našlaitė...
- Ne. Taip negerai bus. Argi našlaitė visą laiką tokia ir gyveno?
- Taip! Mamytė mirė, kai dukrelė maža buvo.
- O tėvelis?
- Tėvelis irgi mirė.
- O tai dviguba našlaitė! Kaip tai atsitiko? Ir kaip toliau buvo. Apie tai ir pasakokime.

Anūkė ir senelis, viens kitam patardami, pritardami ar nesutikdami sukūrė pasaką apie gėlelę našlaitę. Mums tereikia ją perskaityti.

Vienas darbštus jaunikaitis, uoliai tarnaudamas ūkininkams, užsidirbo nemažai pinigų, gražioje vietoje, prie miškelio, pasistatė jaukią trobelę ir joje įsikūrė. Pasiilgęs šilumos namuose, jis susirado gražią merginą ir ją vedė. Jie du viens kitą labai mylėjo ir viens kitu džiaugėsi. Neapsakoma laimė juos užliejo, kai sužinojo, kad į šeimą ateis naujas žmogutis.

Jiems gimė mergaitė. Abu tėveliai gėrėjosi jos šypsniu, netvėrė džiaugsmu, kai ėmė ulbauti ir krykštauti. Netikėtai jauną šeimą užgulė skausmas: mamą ištiko širdies priepuolis ir nespėjusi atsidžiaugti kūdikiu, paliko šį pasaulį.

Tėvelis, padedamas į pagalbą atėjusios sesers, rūpestingai augino dukrelę. Bet

po metų ar kitų surado panelę ir ją vedė.

– Štai nauja mamytė, – pasakė tėtis, paduodamas besispardantį žmogeliuką. Mergaitė dar nieko nesuprato, bet nepajuto šilumos ir nenorėjo nurimti svetimos rankose.

Ilgai neilgai trukus atskrido juodas varnas ir atnešė baisią žinią: didelėje nelaimėje žuvo mergaitės tėtis.

Liko našlaitė pamotės rankose.

„Jei dievas davė tokį kryželį, tai nešiu: auginsiu ją. Nors pakely jau manasis kūdikis. Ach, kaip aš jį mylėsiu!“

Sūpuodama savąjį sūnelį, kažką ji niurnėjo:

„Labai čia man reikalinga ši mergiotė. Žiūrėk, užaugusi tėvo dalios pareikalaus. O aš dar jauna, man reikia vyro. Labai kuris žiūrės į paną su dviem vaikais...Ačiū Dievui, oi, atleisk, nežinau, ar ilgai ji trauks: tokia išblyškusi, vis sirguliuoja...“

Gal ir išgirdo nelabasis šią nelemtą mintį: mergaitė stipriai sukarščiojo.

– Reikėtų kviesti daktarą, – kalbėjo sau moteriškė. – Bet gal praeis... Ne naujiena vaikui sukarščiuoti. Ir ne pirmas kartas.

Kitą dieną vis dėlto moteris iškvietė daktarus. Jie pasakė:

– Pavėlavai, motin. Matai, kad jau kūnelis pamėlynavęs.

Nespėjo daktarai išgelbėti mergaitės, ir našlaitėlė atsigulė į karstelį...

Prie karstelio atskrido neregimas baltasis angelas ir pažvelgęs į vaikėlį, sau tarė:

– Oi, koks gražus nekaltas kūdikėlis, laimės nepatyręs, gyvenimo dar nematęs. Aš tau suteiksiu amžiną ramybę, o žmonėms džiuginti sėsiu visur – ir darželiuose, ir kapi-naitėse – tavo vardu pavadintas gėleles. Jos žydės įvairiausiom spalvomis ir spindės žmonėms grožį. Ir meilę visiems artimiesiems.

– Štai ir sukūrėme pasakaitę, – lyg po didelio darbo atsiduso senelis ir net prakaitą nuo kaktos nubraukė.

– Labai liūdna pasaka.

– Liūdna. Toks jau žmonių gyvenimas...

– Bet mūsų našlaitė gražiai žydi. Gal angelas praskrido ir pasėjo našlaitės sėklą čia.

– Taip, taip! Tai jo dovana tau. Kad augtum tokia graži. Ir kad visada džiaugtųsi tavo akeles, kaip šios gėlelės.

Laiškas seneliui

Kai išmoksiu rašyti, tau, seneli, nusiųsiu laišką. Aš parašysiu, kad man labai gera svečiuose pas tave, seneli. Ir pas močiutę. Gera su tavim kapstytis smėlyje. Gera žiūrėti į debesis ir svajoti, kaip su jais apskristi pasaulį. Aš ne užmiršiu vieno vakaro, kai leidomės į kelionę pas

žvaigždes. Argi negalėjo taip būti?

Vėlyvą vakarą išėjome į kiemą. Saulutė jau buvo pasislėpusi giliai giliai už beržynėlio. Tik dangaus tas kraštas mirgėjo raudonių ir berželių viršūnės vis dar spindėjo tarsi neoninės girliandos.

Aš pirmą pamačiau, kad link mūsų skrieja žvaigždutė.

– Seneli, žiūrėk, žvaigždutė skrenda ir švyti.

– Aš užsinorėjau, kad ši dangiškoji žvaigždė nusileistų čia pat, mūsų kieme.

– O tai – meteoras, toks kietas akmenėlis iš tolimų dangaus platybių. Pasiekęs žemės orą jis įkaista ir sužimba. Norėtum jį iš arti pamatyti?

– Aha!

– Tai žiūrėk žiūrėk, kas atsitiks.

Blykstelėjo tas mano akmenėlis ir dingo.

– Kokia ragana jį pagavo ir į savo krepšį įsidėjo!.. Gaila!

– Tokia žvaigždutė beveik niekad nenukrinta ant žemės. Ji sudegė. Kol ji skrieja, reikia sugalvoti norą ir jis išsipildys. Bet tu pažiūrėk, kiek danguje tikrų žvaigždžių. Pamėginkim suskaičiuoti. Pradėkim nuo tos ryškiausios. Matai? Pakelk galvytę! Tai Sirijus.

– Bet aš nežinau į kurią pusę ir skaičiuoti. Jų tiek daug! Ir mirga.

– Taip – žvaigždės mirga. Nebuvo ir nebus tokio išminčiaus, kad suskaičiuotų žvaigždes. Ir mes neskaičiuokim, tik gėrėkimės jomis. Tai stebuklą stebuklas, kurį matome akimis. Bet tu pasuk galvelę į vakarus, kur nusileido saulė. Ar matai tą ryškia žvaigždę, kuri nemirga.

– Aha, matau.

– Tai jau ne žvaigždė, o planeta. Darželyje turbūt pasakojo apie žvaigždes ir planetas?

– Aha, pasakojo.

– Tai Venera. Kai švyti anksti rytą, tai vadinama Rytine, o kai vakare – Vakarine arba Vakare.

– Darželyje yra draugė Vakare.

– Gražus vardas. Iš dangaus žmonės paima ir kai kuriuos kitus vardus: Saulė, Aušra, Aušrinė, Tauras.

– Aš sugalvojau norą: noriu nuskristi į Venerą. Aš pati! Taip ji gražiai blizga. Kaip dainininkės!

– Gal ir tu būsi dainininkė. Gal žmonės ir vadins tave žvaigžde. Apie tai galima svajoti. Bet pirmiausia reikia žvelgti į dangų ir matyti tikras žvaigždes. Tiesa?

– Seneli, aš tau laiške padėkosiu už tai, kad savo akių spindesiu ir žvilgsniu į dangų užkerėjai mane daug matyti, gėrėtis ir žavėtis gamtos stebuklais.

ŽVAIGŽDĖTŲ PRADALGIŲ ŠALIS

Elvyra TAURAGNĖ

Iš metų ciklo „Džiaugsmingos būties akimirkos“

Žiemkenčiams nurasojus

Vasaros ciklas

NEKLAUSKIT MANĖS

– Oi nereikia, nereikia, neklauskit
kas augino, kas mokė mane.
Saulės rankos šukuodavo plaukus,
prausė vilnys rausvam ežere...

Vyturiai pakylėjo padangėn, –
pakerėjo mane jų daina.
Į pušis aš nužvelgusi augau –
tokia pat vėjavaikė liauna.

Man lietus Vaivos juosta,
rasos perlais nusagstė kasas.
Pamilau aš plūgą ir dalgi,
belinguojančias ryto ilgas varsas.

Išminties ažuolai išmokino
kaip įleisti į dirvą šaknis.
Gėriau žemės kvapus – tarsi vyną
ir panūdo dainuoti širdis.

Tad nereikia, nereikia, neklauskit,
kaip užgimsta manoji daina.
Dūzgia bitės, žiedadulkes neša –
būsimąsias medaus daleles...

Utena–Dotnuva, 1967 m.

TARP ŠIMTO EŽERŲ

Žvelgiu, kaip iš žalsvų delnų
Išleidžia vyturį sužėlusi vaga
Ir išgirstu padangėje šimtus garsų
Po saulės skliautais suvirpėjusių.

Regiu aš beržo spindinčias akis –
Plevena ta liepsna švelni.
Šešėlį meta ant plaukų,
Kai javą, prausiamą rasų,
paglostęs delnu praeini.

Kaip plėnys vakaro žarų
Išblėsta viršum tolių horizontų.
Aš šienpjovių skardžius
balsus tebegirdžiu
Kai jiems atitaria pailsusi griežlė.

Žvaigždėm suspindus
Ežerais nutįsta pro rūką takas pilnaties.
Išeičiau ir tarp girių pasiklyščiau,
Kur niekas jau surast nebegalės...

Daugailių–Užpalių kraštas, 1963 m.

ŠIENAPJŪTĖ TIES BIKŪNAIS

Atrodo, vakar mynei takelį pro varsas.
Ir briedgaurės, ir kmynai aptėkšdavo rasa.
Puikavos tada lankos švelniausia žaluma,
Žiedynus bitė, su naščiais kildama.

Bet nupūtė pūkelį nuo kiaulpienės pietys
Jonažolės ir želvės greitai grėblį pamatys.
Klestenė šalia kelio šnibždėjosi su vėju.
Kitaip jų meilei ir būti negalėjo.

Kai vakarais klauseisi jau
griežlės drumstė tylą
Ir virpantis garsais tais virš
klonių rūkas kilo...
Tau gaila buvo žiedo, kad vasara praeis
Kada matei, kaip rieda vežimai vakarais.

Jautei pelyną kartų,
girdėjai antis krykiant,
matei kaip žolės trapios į
pradalgėlius krinta.
Ir rodos supratai tu, ko
taip liūdnei tylėjai –
ant dalgių vasaros
kerus nusinešė pjovėjai.

Ten kur prasideda Šventoji. 1961 m.

JONINĖS

Topolių šviesa

Baltą dobilieną užteškė rasa.
Dvelkia vasaros vėsa vakariai toliai.
Ir beržynų, ir liepų svaigi tyluma,
tarsi žemę užliejus banga žalzgana.
Tik prieš laidą liepsnoja erškėčių žiedai,
kaip pailę žaibai, iš visatos sugrįžę.
Plasta topolių lapų šviesa sidabrinė,
supa užmegztą vaisių gruoblėta šaka,
švelniai kuždas jazminai,
prigludę prie alyvų pamėlusią krūmų.

Stebuklingi kvapai susimaišo

O darželiuos prie rūtų rezetos ir mėtos,
vakarop saulei
leidžiantis dosniai palaistytos.
Stebuklingi kvapai susimaišo
su traškių žemuogynų dvelksmu.
Dar tik noksta šilujuos mėlynės,
ežerų lelija pumpurų dar neskleidžia.
Dar tik sirpsta atšlaitė avietės ir vaisiai,
negirdėti net žiogiško smuiko.
Tik šikšnosparniai laigo po erdvę –
įsivėl netikėtai į plaukus.
Tiktai ūbauja gūdžiai apuokai,
kai su laumėmis tuokias giriniai.

Gintaro vėrinys

Prie jaunuolio paties prisiglaudus
paslapčia kažką šnabžda mergaitė.
Baltų jūros užlieta ledynų pušis,
išsakijus į gintaro vėrinį,
bus pavirtus skaisčiausia viltimi
ir ant kaklo sutviskus gintarine sakme,
tarsi marijos prieš gėstant saulėlydžiui...
Kada lūpos kaskart vis drąsiau susilieja,
iš krūtinų išplaukiant atodūsiam.

Kaip sieloj išsiskleidus į jausmą

Kaip trumpa ši naktis.
Štai virš upės jau bąla,
laužo dūmams, lyg skraistei plevenant.
Šluosto prakaitą šiltą muzikantai pailę,
o aušra virš pušynų
saulės pluoštais pažyra.
Ir jaunimas patraukia
pagrūmėm link sodybų,
Ir nusineša galvos vienplaukės
iškristalintą rytmečio miglą.
Kaip sieloj išsiskleidusį jausmą,
tarsi atrastą žiedą paparčio.
Rasos šventė vadintoje Jono naktim
užburtasis pasaulis atgyja,
Kada trokšti save išsakyti
ir pajusti gamtos amžinumą,
beregėdamas paukščių Take žirgo karčius,
žarom besiplaistančius.

Debeikiai–Utena–Girionys. 1975 m.

RAUDESOS PIEVOSE

Rūko skraistė vėl užklojo
klonius, pievas ir miškus
Ir pabudusi svajonė vėl klajoja po laukus.

Tai prie baltojo berželio
glaudžiasi liemeniu dailiu,
Tai nusiautus žalią skarą
krečia rasą nuo žolių.

Tai šviesus mėnulio
ragas ją nešioja po erdves,
Tai liepsnelė laužui
degant pas naktigonius nuves.

Ieško vis svajonė kelio,
švelniai skambančio daina,
Ir nurimti ji negali, tam duota širdis jauna.

Krašuonos–Vyžuonos kraštas. 1962 m.

Žuvų horoskopai

Dr. Eugenija ŠIMKŪNAITĖ

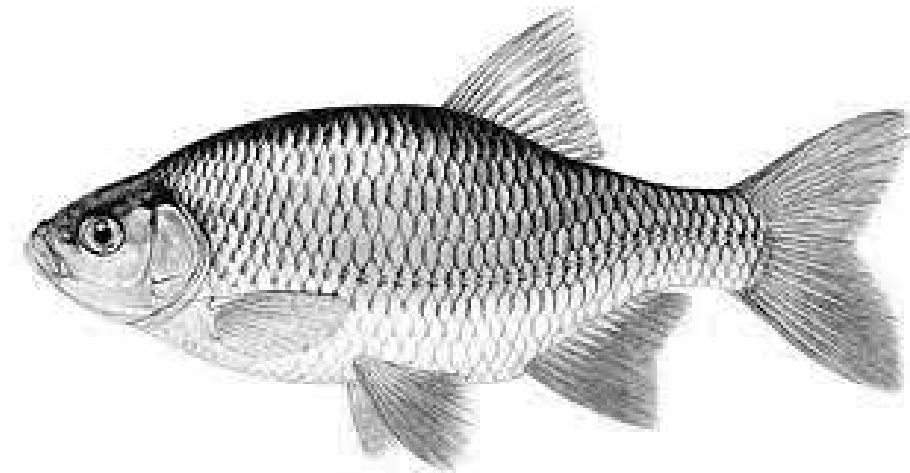

Balandis – kuoja

Kaip ir kiekvieną mėnesį, gimsta vaikų ir balandį. Kokie gi jie, tie pavasarinukai?

Pati po vandenį braido, kitiems kosulį baido. Taip sakoma apie blindę – gluosnio, tuopos giminaitę – ankstyvą pavasarį gražiais, šviesiais, stambiais ir kvapniais „kačiukais“ pražystančią. Vasarą jos lyg nematyti, bet ankstyvą pavasarį, kai lapuotas miškas dar plikas ir tamsus, o ji švieste šviečia, ypač išsiilgtos pavasario saulės nutvieksa, dar ir vandens klaneliuose atsispindinti – nėr didesnio medelio ar krūmo, už blindę mielesnio. Ją pirmąją ir bitės aplanko. Miela pažiūrėti, bet ir labai reikalinga. Pavasarį ir dėl orų permainių, ir dėl to, kad po žiemos kiek pasilpę esame, labai dažnai pasitaiko peršalti, pakosėti. O tas kosulys piktas esti – degina (plaučių uždegimas), diegliais varsto, dažnai ir užsitęsia, ilgam sveikatą menkina. Bet pagerei „kačiukų“ kartimo – tuoj ir sveikas.

Nors ir sakoma, „jeigu trys karaliai per purvyną brenda, Jurgis pusny vagos neberanda“, balandyje jau nebe pasiruošimai, o tikri lauko darbai prasideda. Jeigu šeimininkė ligi Morkaus morkų nepasėjo, gali ir nebesėti – tais metais nederės. Vargu ar Morkaus vardas kildinamas iš morkos, tačiau morkų, kaip ir kitų skėtinių sėklos, ilgai ruošiasi dygti. Vėliau pasėtos pataiko kaip tik į gegužės vėjuotas, sausas dienas ir daug glė-

nų daigučių žuva.

Pavasari iš olos išsiropščia barsukas. Tiesa, jis mėgsta pasivaikščioti ir per didesnę atodrėkį, tačiau generalinę tvarką oloje daro žiemos miegui praėjus. Didelė ta pagrindinė ruoša, o barsukas – svaringas šeimininkas, darbštuolis. O kad būdavo vaistams suvartojamas visut višutėlis, vėlgi gera dingstis manyti barsukiokus gydymui primaniems būti.

Turi balandis ir savo žuvį. Tai – kuoja. Ne itin aristokratiška žuvis, nors ir stambių, lengvai atskiriamų kaulų turi daug. Kuoja mums ne retenybė: ir tinklan patenka, ir kabliuką pačiumpa. Sena stambesnė kuoja net labai meistriškai moka slieką nukabinti, bet anksčiau ar vėliau ir pati ant kabliuko pakimba. Nors ir ne šilko tinklu gaudoma, nors

nepašlovinta, kuoja visiškai nepeiktina žuvis. O jei keptą palaikysi dienele kitą su rūgšte (Kaukazo slyvaičių ar svaikinio, ar obuolių, ar serbentų) – tikrai skani.

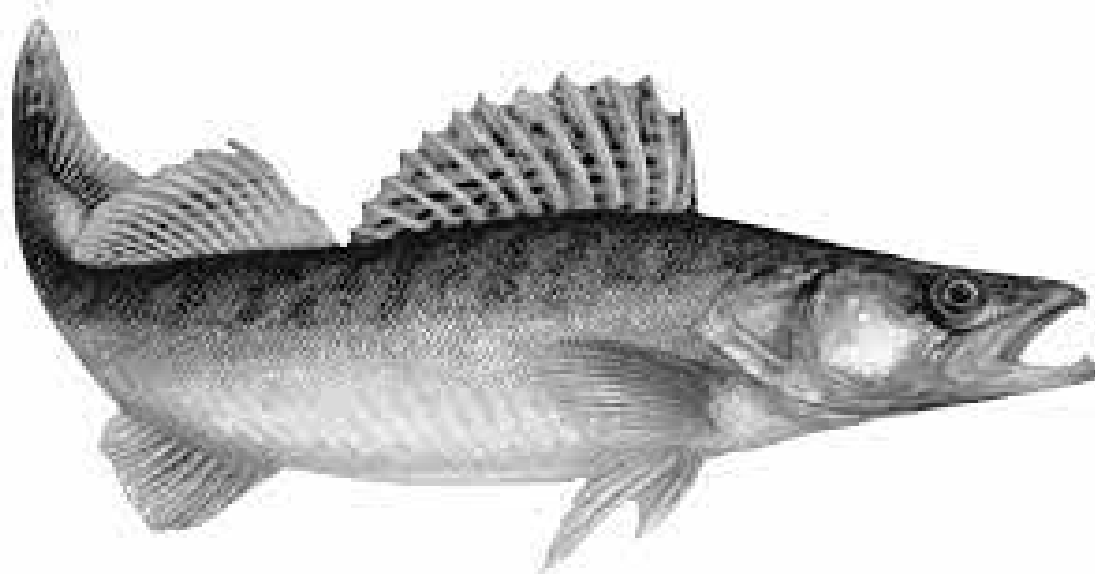
Kuojukai nei labai kėlaujasi, nei labai prasimušti stengiasi, bet ir nepeiktini. Ir kas gi darbų didumą nudirbtų ir sau ne itin daug reikalautų, kas nesiskųstų, jeigu kas ne taip – vis tos kuojelės, raudelės. O kai geriau pasižiūri, kaip ir tos žuvys: nei šleivos, nei kreivos, o kai prireikia – ir darbščios, ir vikrios.

Gegužė – starkis

Ankstyvas ar vėlyvas pavasaris, bet nuo pat pirmųjų dienų gegužės mėnuo dirbti ragina. Jo pradžioje dar yra drėgmės – įbersi grūdą žemėn, derliumi nesisuksi. Kadangi gegužė ragina, skubina, judina, tai

ir ši mėnesį gimusiems derėti dera judriems būti. Jeigu ir ne pačioje pradžioje išibėgėjusi gegužė – gražus mėnuo, tad ir jame gimusiems dera būti gražiais.

Gegužė – meilės mėnuo, teisingiau, jo metu atsirado meilės vaisius – negir-

dėtas, neregėtas gražuolis, iš motinos paveldėjęs jos kūno dailumą ir vikrumą, o iš tėvo žvynus ir dyglius. Tai – starkis. Išvertę lotynišką starkio pavadinimą rastume švytintį (o gal žibantį ar kitaip šviesumą, žibėjimą, grožį pabrėžiantį) ešerį. Starkis – tikrai graži žuvis, ir tikrai kiek į ešerį panaši, nors artimos gimnystės ir nėra.

Koks starkis, tokie ir starkiokai – gegužės mėnesį gimusieji. Dailiai nuaukę, vikrūs, bet ir gerai nusituokią apie savo dailumą, kuodus užrietę besipuikuoją, niekam nusileisti neketina, netgi gerokai išžulūs. Mėgsta starkiokai gražų rūbą, seniau mėgdavo ir ryškiai dažytus dviračius. Dabar nei žigulio, nei motociklo turbūt nebepakanka – svajoja apie audžius ar mersedesus...

Starkiokės mėgsta gražiai pasirėdyti ir pirktais brangiais, ir savais dailiai austais. Gražiai austi moka, tik dar gražiau moka su kokia kita audėja audinį sutarti, o paskui jai ir visą audimą užkarti. Ką turi, starkiokai ar starkiokės nei saugo, nei tausoja. Sulūš, susitranskys ar suplys – numes ir tiek, nei skersa akimi nepažiūrėję, atseit kitus naujus tėvai nupirks.

Galėtų starkiokai labai gerai mokytis ir į mokslus pasinešti mėgsta, tik sėdėti, padirbėti – norų neturi. Ką susigaudo šiaip besiklausydami, ką nuo draugų nusirašo, o kartais ir šiaip pro mokytojus praspunka. Jei daug prastų pažymių prisigaudo, tėvams moka pripasakoti, kokie mokytojai neteisingi, kaip juos, tokius geručius, skriaudžia – vis prastus ir prastus pažymius rašo... Ir taip dailiai nusako, kad tėvai tomis išmonėmis tiki. Kai „skriaudžiamiesiems“ vargšeliams ten-

ka mesti mokslą, nė kiek dėl to nesigrauzia.

Galėtų bet kokio amato imtis, nes amatus greit perpranta, bet, kaip mokykloje nusibosta „kvailio kelnes suole zultinti“, taip greit nusibosta ir dirbti. Griebiasi įvairių mainykysčių, prekybos ar ko nors panašaus. Vesdami starkiokai labai turto žiūri – kad ir šleivą, kad ir kreivą, bile su didele pasoga. Šeimoje antroji pusė – visada po padu, o vaikais tik tiek ir tik tada tepasidomi, kai galima per juos sužibėti, pasikėlauti.

Labai mėgsta įvairiuose subuvimuose lankytis, bet taip, kad jiems ir pirma pora, ir pirmas šokis visada aikštelėje būtų. Nevengia ginčų, netgi peštynių, o jei kas – negi jie kalti? Kai ir visiškai nekaltam gerokai tenka, šį draugai ramindami tepasako: „Ko pristojai?“

Starkiokės geros šeiminkės esančios, tik šeimynai nelinksma – nežilinti barščiai, blynai be dažinio. Nė kiek geriau ir savo vaikams. O jei koks svečias (ir dar žymesnis) pasisuko – gardžiausi valgiai, puikiausios priėmimas. Labai dažnai įsitaiso gospadinėmis, šeiminkėmis dvaruose ar klebonijose. Ir moka taip lašą ar skatiką sau nuspausti, kad antrą ar trečią algą iš nieko pasidaro. Ir niekas cypotelėti nedrįsta...

Birželis – aukšlė

Birželio žuvis – aukšlė. Menkas padarėlis, ilgumo – vos per nykštį, proteilio irgi ne per didžiausio. Pakrantėje tupėdamas katinas letena gali prisižvejoti, piemenys nedidele kašele prisiamsto. Labai lengva aukšlių prisigaudyti įvasarojus. Kai vanduo šiltesnis, aukšlės pa-

krantėje taip daužosi, tarsi galvas būtų pametusios. Et, ne vien aukšlės galvas pameta, kai vestuvių laikas ateina. Ir didesni gyvūnai ne kuo protingesni būna...

Gerai paruošta aukšlytė ir sau labai pravarti žuvis, ir parduoti nepigi, tad ir gaudydavo jas protingai. Ežerų pakrantėse, kur žolių nei per daug, nei per mažai, aukšlės daužyte daužosi, galėtų nežinia kiek prisisemti, bet nudaryti jas, pasūdyti reikia labai greitai, o apčiupinėti tokią smulkmeną – tikrai darbas nemėnkas. Tai ne karosą ar kuoją, ar net lydeką nuskusti. Tad gaudydavo jų tik po šiek tiek, kiek sutvarkyti gali.

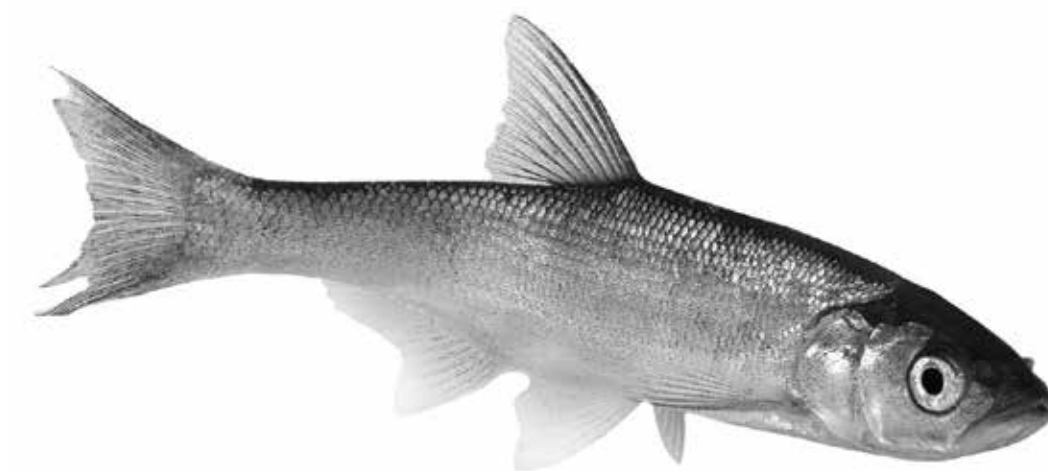
Aukšliokai – nedidukai, judrūs, mėgstata krūvoje su kitais aukšliokais būti ar šiaip jaunime maišytis, bet visur ir visada jų pilna. Du–trys aukšliokai visą kermošių sujudina. Tokie jau pramanūs, taip žodžio kišenėje neieško, visada už dantų kokį posmą ar priežodį turi. Tačiau kad ir kiek besikapotų ar per dantį traukų, aukšliokai niekada pykčių ar kokių nesmagumų nepadaro. Maža to, dažnai per aukšliokų šmaikštų liežuvių ir ginčų, pykčių bei muštynių išvengiama.

Aukšliokai mėgsta tarp žmonių maišytis, mat be jų, kaip be druskos. Nuo aukšliokų kalbų ir pokštų visi juokais leipsta, bet niekas nepyksta. Niekas nedrįsta jų pikta užkabinti. Nesakytum, kad aukšliokai būtų dideli mokslinčiai ar šiaip į mokslus išėję, tačiau lyg iš niekur nieko, o žino. Vesdami ar tekėdamos nelabai težiūri turto.

Daugiau ar mažiau jo, o kad ir visiškai iš nieko, vis tiek prasigyvena. Aukšliokų namuose visada triukšminga, bet ir didžiausiom liežuvautojom nėra ko pasiklausyti. Vaikų turi daug. Svetimo neliečia, savo neužleidžia, muštynių nepradeda, bet užkabinti apsiginti moka, ne tiek jėga, kiek vikrumu ir gudrumu.

Parengė
Jurgita Ulkienė

Indraja

Rašytojui, kraštotyvininkui

Vytautui Indrašiūnui – 70

Vien tik plunksna Vytauto eikloji
Ir į kelią šaukiantis troškimas,
Eilę knygų Zarasams paklojo
Neramaus ieškotojo likimas.

Tomų tomai laužia net lentynas,
Ir nėra ten knygos paskutinės...
Kiek dar bus – tikrai Dievulis žino.

Palinkėkim Vytautui tvirtybės,
Lengvo žingsnio kaimo keliuose.
Užu miško štai žvaigždė sužibo
Neramia ieškotojo dvasia.
Kiek žmonių likimų aprašyta
Suskaičiuoti pats nebegali –
Nuo aušros, nuo pat ankstyvo ryto,
Ar žiema, ar vasara – kely...

Vis dar maža to, kas padaryta,
Ypatingi lobiai prieš akis.
Tu šifruoji antkapių granitą
Ar klausai, ką žmonės pasakys.
Užrašų kuprinė vis sunkėja,
Tu ir vėl daraisi pribuvėjas:
Ogi knygai gimt diena artėja...

Ir nėra didesnės laimės Žemėj,
Nematai gyvent kitos prasmės,
Dienos šviesios, dangūs neaptemę,
Raštuose kiti Tave minės.
„Aukštaitijos šviesuliai“ kaip broliai
Šiltą žodį ačiū Tau ištars,
Ir svajonė vėl pašauks į tolius:
Autorius rašys, artojas ars.
Užbaigta nauja plati vaga...
Sakom: tai pradžia, ne pabaiga.

Ant lieptelio ten žilvičiai svyra,
Užu upės lauko pakrašty.
Kvepiantys pušynai, rasos tyros,
Šlamantys klevai, beržai balti –
Tavo, Vytautai, (ir mano) kraštas,
Atspindys Šventosios vandeny
Ir mamos dainoj, ir mūsų raštuos
Ten mes liksim amžinai jauni.
Ir kai būsime Toli išėję,
Jums paliudys mūsų epopėją
Ąžuolo lapus kedeną vėjai...

Tad pamirškim nuoskaudas ir pyktį –
Ar pasauly džiaugsmo per mažai? –
Ir džiugu mums Vytautą sutikti
Paupyje, po baltais beržais.

Gegužėle, iškukuok ilgiausių!
Raštais sugrąžinsiu skolą tau
Aukštaitijoj vėl palijo gausiai...
Žemė žydi, grožį jos matau
Ir labai gerbiu šio krašto žmogų
Aš, aukštaitis, po Tėvynės stogu
Ir tegu prasmėna visas blogis!

Atsibuski per ankstyvą tylą,
Pasidžiauki, kaip saulutė kyla.
Rytas mums geriausio vėjo linki,
Atradimų troškulys – viltingas...
Šito nesuvoks žmogus aptingęs,
O supras svajonę pasikinkęs!

Aloyzas Urbonas
Rašytojas, Gabrielės Petkevičaitės-Bitės
literatūrinės premijos laureatas
2013 m. rugpjūtis

